

Konjunkturläget

Juni 2004

Utgiven av
Konjunkturinstitutet
Stockholm 2004

Konjunkturinstitutet (KI) gör analyser och prognoser över den svenska och internationella ekonomin samt bedriver forskning i anslutning till detta. Konjunkturinstitutet är en statlig myndighet under Finansdepartementet och finansieras till största delen med statsanslag. I likhet med andra myndigheter har Konjunkturinstitutet en självständig ställning och svarar själv för de bedömningar som redovisas.

Konjunkturläget innehåller analyser och prognoser över svensk och internationell ekonomi. Rapporten publiceras fyra gånger per år, i mars, juni, augusti och december. *The Swedish Economy* är motsvarande rapport på engelska. *Analysunderlag* publiceras i anslutning till Konjunkturläget (endast på KI:s hemsida i juni) och består av ett omfattande sifferunderlag i tabellform.

Rapporten *Lönebildningen – Samhällsekonomiska förutsättningar i Sverige* ger analyser av de samhällsekonomiska förutsättningarna för svensk lönebildning. Rapporten är årlig och betecknas *Wage Formation – Economic Conditions in Sweden* på engelska.

I serien *Specialstudier* publiceras rapporter som härrör från utredningar eller andra externa uppdrag. Forskningsresultat publiceras i serien *Working Paper*. Av dessa publiceras vissa i internationella vetenskapliga tidskrifter och utges då på nytt under beteckningen *Reprints*. Rapporter i dessa tre serier kan beställas utan kostnad. Flertalet publikationer kan också laddas ner direkt från Konjunkturinstitutets hemsida, www.konj.se.

Konjunkturinstitutet
Kungsgatan 12–14
Box 3116
SE-103 62 Stockholm
Telefon: 08-453 59 00, Telefax: 08-453 59 80
E-post: ki@konj.se, Hemsida: www.konj.se

ISSN 0023-3463
ISBN 91-89226-50-X

Förord

I Konjunkturläget juni 2004 presenteras en prognos för den ekonomiska utvecklingen 2004–2006 i Sverige och i omvärlden. I ett särskilt avsnitt jämförs den nya prognosen med den bedömning som presenterades i mars 2004.

Arbetet med Konjunkturläget har letts av prognoschef Hans Lindberg. Beräkningarna avslutades den 9 juni 2004.

Ingemar Hansson
Generaldirektör

Sammanfattning

Den globala konjunkturuppgången fortsätter ledd av USA och Asien. I USA har BNP-tillväxten varit hög sedan i höstas. Produktiviteten ökar snabbt och sysselsättningen har nu också vänt uppåt. I Kina ökade tillväxten till över 9 procent förra året. Efter ett drygt decennium av stagnation har den japanska ekonomin börjat återhämta sig. Konjunkturåterhämtningen har även nått euroområdet men utvecklingen släpar fortfarande efter. Den inhemska efterfrågan började stärkas i slutet av förra året men tillväxten är fortfarande relativt låg.

Den starka ökningen av den globala tillväxten under det andra halvåret 2003 var till viss del en rekyll efter bl.a. Irakkriget och sars epidemin. Samtidigt var den ekonomiska politiken starkt expansiv, inte minst i USA. Den internationella återhämtningen bedöms nu ha kommit in i en något lugnare fas. Stimulansen från såväl penning- som finanspolitiken minskar successivt. Hushållens konsumtionstillväxt har hållits uppe väl av den expansiva ekonomiska politiken och kommer därför inte att öka påtagligt till följd av konjunkturåterhämtningen. Det stigande kapacitetsutnyttjandet tillsammans med högre vinster gör dock att investeringarna tar fart. I USA ökade investeringarna starkt redan förra året, medan investeringarna i bl.a. euroområdet växer allt snabbare i år.

Oljepriset har skjutit i höjden under våren men uppgången bedöms inte bryta konjunkturåterhämtningen. Den starka efterfrågetillväxten och de i nuläget låga lagernivåerna gör att oljepriset förblir högt en tid framöver. På sikt faller priset tillbaka mot OPEC:s band, som dock kan komma att justeras upp något från dagens 22–28 dollar per fat.

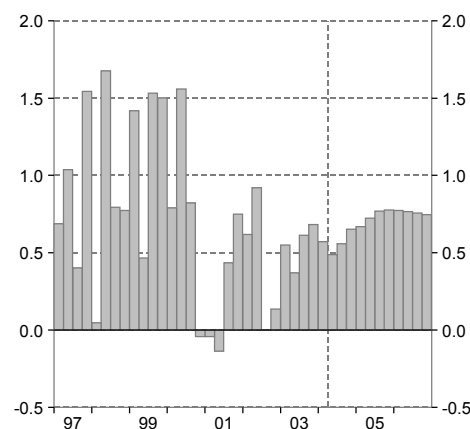
Sammantaget bedöms den globala BNP-tillväxten öka från 3,5 procent i fjol till 4,5 procent i år samt uppgå till 4,1 procent per år 2005–2006. Detta kan jämföras med en genomsnittlig tillväxt på ca 3,5 procent under perioden 1985–2003.

Den svenska konjunkturåterhämtningen är något starkare än väntat. BNP fortsatte att öka snabbt under första kvartalet i år (se diagram 1) till följd av en stark export av bl.a. motorfordon och teleprodukter. Den inhemska efterfrågan stiger fortfarande ganska långsamt, men hushållens konsumtion ökar allt snabbare till följd av låga räntor, höga tillgångspriser och ljusnande konjunktutsikter. I sommar vänder även investeringarna uppåt till följd av stigande kapacitetsutnyttjande och förbättrad lönsamhet (se diagram 2). Under 2005–2006 spås uppgången på av offentliga investeringar i infrastruktur. Under 2005 tar importen fart som ett resultat av den stigande efterfrågan. Exporten fortsätter att växa 2005–2006 men i långsammare takt, bl.a. till följd av en något starkare krona. Kronan bedöms appreciera med 1,4 procent mellan 2004 och 2006 i förhållande till KIX, som är Konjunkturinstitutets nya kronindex (se diagram 3).

Sammantaget bedöms BNP-tillväxten uppgå till 2,9 procent i år samt 2,7 procent 2005 och 2,8 procent 2006. De ovanligt

Diagram 1 BNP

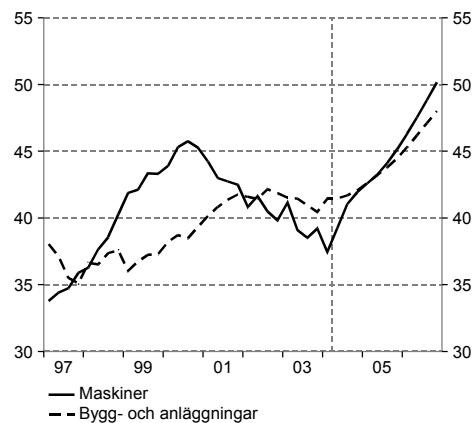
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

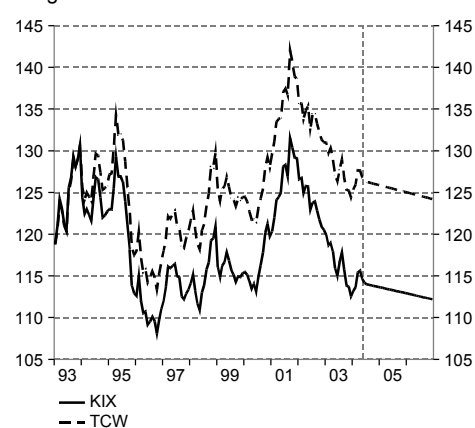
Diagram 2 Investeringar

Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

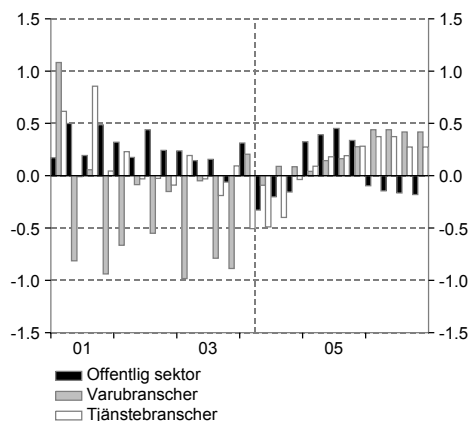
Diagram 3 Kronkursen



Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 4 Sysselsatta

Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

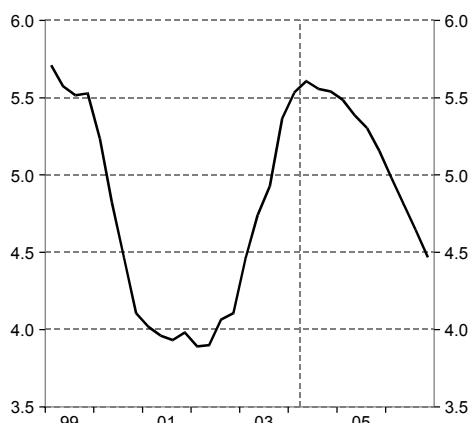


Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

många arbetsdagarna i år ökar tillväxten med 0,6 procentenheter, medan tillväxten hålls tillbaka med 0,3 procentenheter 2006 då antalet arbetsdagar är färre. Den kalenderkorrigerade tillväxten, som bättre avspeglar konjunkturutvecklingen beräknas till 2,3 procent i år, 2,7 procent 2005 och 3,1 procent 2006.

Den starka trendmässiga produktivitetstillväxten i näringslivet medför att potentiell BNP ökar med 2,6 procent per år 2004–2006. Resursutnyttjandet bottnar därför först senare i år trots att efterfrågetillväxten redan är förhållandevis stark. Det dröjer också till första kvartalet 2005 innan efterfrågan blir tillräckligt stark för att öka sysselsättningen (se diagram 4). Men antalet arbetade timmar är redan på väg uppåt och nu under hösten börjar arbetslösheten falla tillbaka som ett resultat av ökande arbetsmarknadsåtgärder. Nedgången är utdragen och arbetslösheten väntas fortfarande vara så pass hög som 4,5 procent i slutet av 2006 (se diagram 5).

Diagram 5 Öppen arbetslöshet
Procent av arbetskraften



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tabell 1 Valda indikatorer

Årlig procentuell förändring respektive procent

	2002	2003	2004	2005	2006
BNP till marknadspris	2,1	1,6	2,9	2,7	2,8
Kalenderkorrigerad BNP	2,1	1,7	2,3	2,7	3,1
Bytesbalans ¹	5,1	5,6	6,2	5,8	5,0
Sysselsättningsgrad ²	78,1	77,6	76,9	76,7	77,1
Offentligt finansiellt sparande ¹	-0,3	0,5	0,4	0,8	1,5
Öppen arbetslöshet ³	4,0	4,9	5,6	5,3	4,7
Timlön ⁴	4,1	3,4	3,4	3,3	3,6
Arbetskostnader i näringslivet (NR) ⁴	4,2	2,8	3,6	3,4	3,7
Produktivitet i näringslivet ⁴	4,4	3,5	3,2	2,5	2,2
KPI, dec-dec	2,3	1,4	0,9	2,0	2,4
UND1X, dec-dec	2,2	1,7	1,2	1,4	1,7
Reporänta ⁵	3,8	2,8	2,0	3,0	4,0
Tioårig statsobligationsränta ⁵	4,9	4,9	4,8	5,2	5,4
Kronindex (KIX) ⁵	120,5	112,5	113,7	112,9	112,2

¹ I procent av BNP.

² Reguljär sysselsättning i procent av befolkningen, 20–64 år.

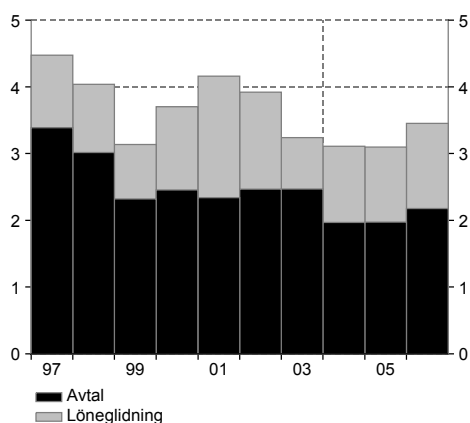
³ I procent av arbetskraften.

⁴ Korrigerad för olika antal arbetsdagar mellan åren.

⁵ Vid årets slut.

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 6 Timlön i näringslivet
Procentuell förändring



Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Avtalsrörelsen är nu klar för stora delar av näringslivet. Den avtalade löneökningstakten blev i genomsnitt 0,4 procentenheter lägre per år än vid avtalsrörelsen 2001. I förra årets Lönebildningsrapport prognostiserade Konjunkturinstitutet nedväxlingen till 0,3 procentenheter. Nedväxlingen är alltså något större än väntat. Detta hänger samman med den svagare arbetsmarknaden och utgör inget motiv för att justera ned bedömningen av jämviktsarbetslösheten.

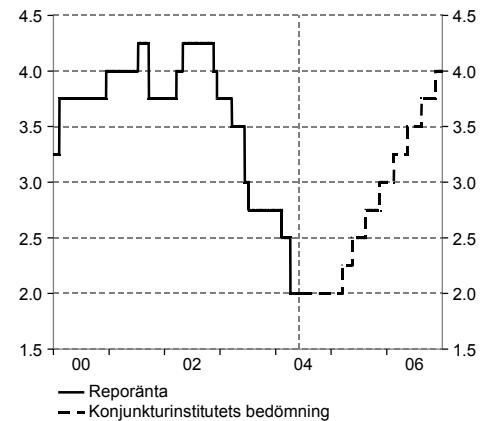
De slutna avtalen tillsammans med en fortsatt svag arbetsmarknad håller tillbaka löneökningstakten i näringslivet som vänder uppåt först 2006 (se diagram 6). Den svaga löneökningstakten tillsammans med den starka produktivitetstökningen medför att det underliggande inflationstrycket blir lågt. Arbetsmarknaden kommer heller inte att förbättras nämnvärt förrän under 2005. Det är därför viktigt att penningpolitiken inte görs mindre expansiv för tidigt. Snabba räntehöjningar skulle bromsa konsumtionstillväxten, hämma konjunkturåterhämtningen och leda till att inflationen fortsätter att underskrida 2 procent med bred marginal. Konjunkturinstitutet bedömer därför att reporäntan bör lämnas oförändrad på 2,00 procent tills nästa vår. I takt med att resursutnyttjandet stiger och inflationstrycket ökar bör reporäntan, så vitt nu kan bedömas, sedan höjas gradvis för att i slutet av 2006 nå 4,00 procent (se diagram 7). En mindre expansiv penningpolitik bedöms alltså vara nödvändig 2005–2006 om konjunkturförbättringen fortsätter som väntat. På så sätt undviks en överhettning av ekonomin samtidigt som inflationen successivt stiger mot Riksbankens mål.

Det offentliga finansiella sparandet beräknas uppgå till 0,4 procent av BNP i år samt 0,8 respektive 1,5 procent av BNP 2005 och 2006. Förbättringen mellan 2004 och 2006 bedöms till knappt hälften vara konjunkturberoende medan 0,6 procentenheter hänger samman med lägre kostnader för ohälsa, en förhållandevis långsam uppräknings av pensionerna, höjda kommunal-skatter samt att statsbidragen till kommunerna bromsas 2006. Det konjunkturjusterade sparandet är alltså på väg att förbättras och bedöms 2005–2006 vara i linje med målet om två procents överskott i genomsnitt över en konjunkturcykel (se diagram 8).

Trots vårpropositionens senareläggning av utgifter till 2005 överskrids statens utgiftstak med 4 miljarder kronor i år om inte åtgärder vidtas (se diagram 9). Senareläggningen bidrar till att utgiftstaket 2005 beräknas överskridas med 5 miljarder kronor. Under valåret 2006 finns en kvarvarande marginal i förhållande till utgiftstaket på 12 miljarder kronor. Denna kan dock inte utnyttjas om målet om två procents överskott över en konjunkturcykel ska klaras eller en betryggande säkerhetsmarginal ska bibehållas.

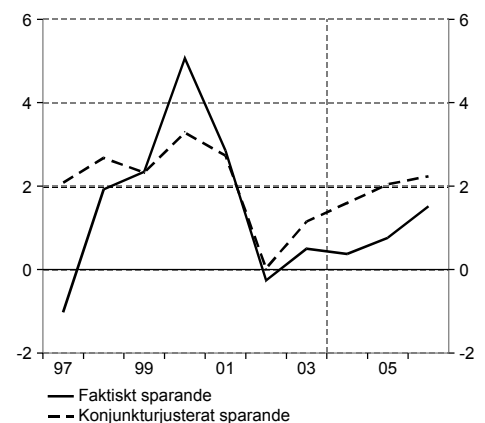
Mot bakgrund av överskottsmålet och utgiftstaket finns det så vitt nu kan bedömas inte något utrymme för ofinansierade skattesänkningar eller utgiftshöjningar 2005–2006. Ytterligare ofinansierade åtgärder är heller inte önskvärda ur konjunktursynvinkel utan riskerar att leda till att finanspolitiken förstärker konjunktursvängningarna. Konjunkturinstitutets sammantagna bedömning är att finanspolitiken vid nu beslutade regler är väl avvägd.

Diagram 7 Konjunkturinstitutets rekommendation för reporäntan



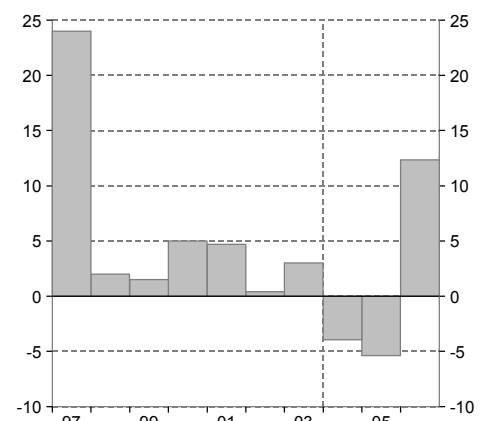
Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 8 Offentligt finansiellt sparande Procent av BNP



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 9 Statens budgeteringsmarginal Miljarder kronor, löpande priser



Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

Innehåll

Konjunkturprognos	11
Internationell konjunkturutveckling	13
Finansmarknaderna	29
BNP och efterfrågan i Sverige	37
Hushållens konsumtion.....	38
Offentlig konsumtion	40
Fasta bruttoinvesteringar.....	42
Lagerinvesteringar	44
Export	45
Import	47
Produktion och arbetsmarknad	49
Produktion, produktivitet och arbetade timmar.....	49
Efterfrågan på arbetskraft.....	52
Arbetskraftsutbud och arbetslöshet	56
Resursutnyttjande	58
Löner, vinster och priser.....	61
Löner och arbetskostnader	61
Lönsamhet i näringslivet	67
Inflation	70
Offentliga finanser.....	77
Finanspolitikens mål och inriktning.....	78
Offentliga sektorns inkomster och utgifter.....	86
Offentliga finanser i delsektorer	88
Prognosjämförelse.....	93
Den internationella utvecklingen	95
Utvecklingen i Sverige	96

Fakta- och fördjupningsrutor

Oljepriset och den globala konjunkturuppgången	17
Kinas roll i världshandeln.....	26
KIX – ett bredare växelkursindex för kronan med färska vikter	34
Avtalsrörelsen 2004.....	64
Metodmässiga förändringar i beräkningen av inflationen och KPI.....	73
Konjunkturinstitutets reporänterekommendation	75
Skatte- och transfereringssystemets inverkan på arbetsutbudet.....	83

Konjunkturprognos

2004–2006

Internationell konjunkturutveckling

Återhämtning på bred front

Den internationella konjunkturåterhämtningen fortsätter och breddas geografiskt. Den uppgång som för ett år sedan inleddes i USA, Storbritannien och Asien tycks nu ha nått euroområdet (se diagram 10). I USA präglades återhämtningen länge av en svag arbetsmarknad, men 300 000 nya jobb skapades både under mars och april och företagens anställningsplaner pekar på en fortsatt stigande sysselsättning. Därmed vilar återhämtningen i USA på en säkrare grund. Den stigande sysselsättningen väntas gå hand i hand med en dämpning av den hittills mycket starka amerikanska produktivitetens utvecklingen och med att inflationen ökar. Förväntningar om att den amerikanska centralbanken, Fed, snart börjar höja styrräntan har under våren avspeglats i prissättningen på de finansiella marknaderna. Långräntorna har stigit, främst för mindre kreditvärdiga företag, samtidigt som den års-långa uppgången på världens börser har brutits och följts av en viss nedgång.

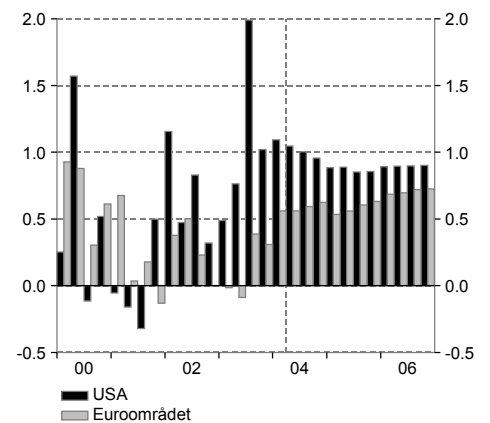
Oljepriset har skjutit i höjden och låg i början av juni på över 40 dollar per fat. Även om oroligheterna i Mellanöstern är av betydelse är det främst den starka efterfrågan i bl.a. Kina och USA som drivit upp priserna. Den starka efterfrågetillväxten och de i nuläget låga lagernivåerna innebär att oljepriset förblir högt en tid framöver. På lite längre sikt väntas dock oljepriset falla ned mot OPEC:s prisband, som dock kan komma att justeras upp något från dagens 22–28 dollar per fat.

Trots stigande råvarupriser och stramare finansiella förhållanden fortsätter den internationella investeringsuppgången (se diagram 11). Uppgången i räntan på statsobligationer och riskpremierna på företagspapper sker från nedpressade nivåer och företagens finansieringskostnader är fortfarande jämförelsevis låga. Samtidigt innebär fortsatt stigande global handel och ekonomisk aktivitet att produktionskapaciteten behöver byggas ut på många håll.

I en rad länder stimuleras konsumtionen av skattesänkningar och av att situationen på arbetsmarknaden förbättras. I euroområdet släpar dock utvecklingen efter och konsumtionen har ännu inte tagit fart. Men även i euroområdet väntas en ljusning på arbetsmarknaden senare i år, vilket medför en gradvis stigande konsumtionstillväxt.

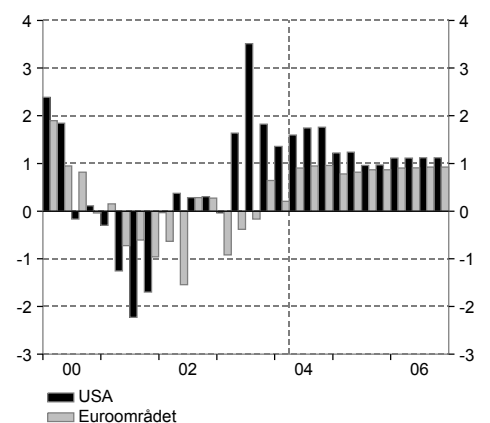
Den kinesiska ekonomin fortsätter att växa i rask takt. Under det första kvartalet steg BNP med 10 procent jämfört med samma period i fjol och för helåret väntas en tillväxt på ca 9 procent. Under de två nästkommande åren bedöms BNP öka med drygt 7 procent per år. Den starka kinesiska importökningen kommer därmed att fortsätta. Den höga tillväxten bidrar också till stigande inflation. De kinesiska myndigheterna vidtar

Diagram 10 BNP i USA och euroområdet
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden



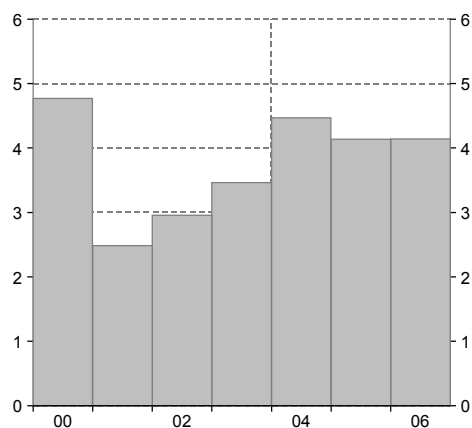
Källor: Bureau of Economic Analysis, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 11 Fasta investeringar i USA och euroområdet
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden



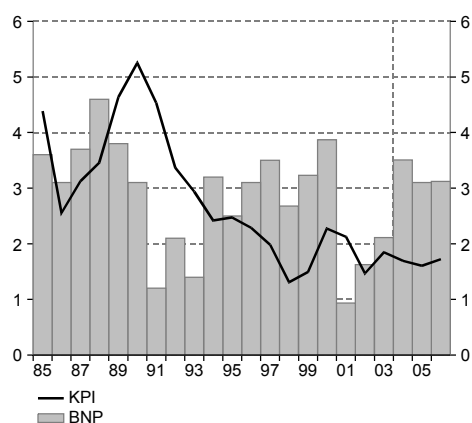
Källor: Bureau of Economic Analysis, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 12 BNP i världen
Årlig procentuell förändring



Källor: IMF och Konjunkturinstitutet.

Diagram 13 BNP och inflation i OECD
Årlig procentuell förändring



Anm. KPI-siffrorna avser OECD exkl. Australien, Island, Korea, Mexiko, Nya Zeeland, Polen, Slovakien, Tjeckien, Turkiet och Ungern. KPI för EU-länderna avser harmoniserade KPI, HIKP.

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

sedan en tid tillbaka åtgärder för att minska risken för överhettning, bl.a. genom kredittätningar. Övriga länder i Asien stimuleras av den kinesiska tillväxten och i bl.a. Thailand och Sydkorea väntas en fortsatt stark tillväxt. Den indiska ekonomin väntas också fortsätta att växa snabbt.

Den ekonomiska aktiviteten i Central- och Östeuropa har hållits uppe väl under den internationella konjunktursvackan. En fortsatt gynnsam exportutveckling och en stark investeringsuppgång bidrar till en BNP-tillväxt på 4–5 procent under de närmaste åren.

Den starka internationella återhämtningen mot slutet av förra året var delvis en rekyl efter Irakkriget och sarsjepidemin. Dessutom fortsatte sviterna av den spruckna IKT-bubblan att ebba ut, samtidigt som finans- och penningpolitiken var kraftigt expansiv. Återhämtningen av investeringarna och hushållens konsumtion blir alltmer självbärande efterhand och penningpolitiken kan gradvis föras i en mindre expansiv riktning.

Den globala BNP-tillväxten ökar från ca 3,5 procent förra året till 4,5 procent i år. Under 2005 och 2006 väntas en något lägre tillväxt på drygt 4 procent. Ökningen av tillväxten jämfört med i fjol är något mer markant i OECD-området än globalt sett, men även här sker en viss nedväxling under 2005 och 2006 (se diagram 13).¹ En viktig anledning till nedväxlingen är att den ekonomiska politiken blir mindre expansiv, inte minst i USA. Världshandeln steg med 4,5 procent i fjol. Den internationella återhämtningen medför en tillväxt i världshandeln på knappt 7 procent i år och en något lägre tillväxt 2005 och 2006.

Höga råvarupriser och så småningom stigande sysselsättning i flertalet regioner medför ett ökande inflationstryck. Då resursutnyttjandet i utgångsläget är relativt lågt kan dock inflationen hållas under kontroll med små räntehöjningar. I USA kommer den första styrräntehöjningen i sommar, varefter Fed gradvis höjer räntan till 5,00 procent i slutet av 2006. Den Europeiska centralbankens (ECB) första höjning kommer nästa vår. I slutet av 2006 är styrräntan i euroområdet 3,50 procent.

Sannolikheten för en svagare utveckling än den i huvudskenariot bedöms vara något större än sannolikheten för en starkare utveckling. De internationella sparandeobalanserna, med kraftiga underskott i bytesbalansen och de offentliga finanserna i USA, medför en risk för turbulens på de internationella finansiella marknaderna, vilket bl.a. kan innebära en väsentligt svagare dollar samt en starkare euro och starkare krona. I Kina innebär överhettningstendenser och problem i banksektorn risker för att den starka tillväxten avbryts. Omfattande terroråd i Mellanöstern skulle kunna driva upp oljepriset till ännu högre nivåer, vilket skulle dämpa tillväxten. Om den väntade vändningen på arbetsmarknaden i euroområdet skjuts på framtiden ökar hushållens konsumtion långsammare, vilket skulle äventyra återhämt-

¹ Siffrorna avser faktisk BNP. Den underliggande, kalenderkorrigerade tillväxten är för många länder lägre 2004.

ningen i euroområdet. Framför allt utvecklingen i Tyskland är osäker. Å andra sidan tecknas en internationell återhämtning som är ganska långsam i ett historiskt perspektiv vilket innebär att uppgången mycket väl kan bli starkare än väntat.

Tabell 2 BNP och KPI i världen

Årlig procentuell förändring

	BNP				KPI			
	2003	2004	2005	2006	2003	2004	2005	2006
USA	3,1	4,7	3,7	3,6	2,3	2,3	2,1	2,1
Japan	2,6	4,1	2,1	2,1	-0,3	-0,1	0,0	0,1
Euroområdet	0,4	1,9	2,3	2,7	2,1	2,0	1,6	1,8
Tyskland	-0,1	1,6	1,9	2,3	1,0	1,4	1,1	1,3
Frankrike	0,4	2,4	2,5	2,8	2,2	2,0	1,6	1,7
Storbritannien	2,2	3,0	2,7	2,6	1,4	1,5	1,7	1,7
OECD ¹	2,1	3,5	3,1	3,1	1,9	1,8	1,7	1,7
Världen	3,5	4,5	4,1	4,1				

¹ BNP-siffrorna avser samtliga OECD-länder medan KPI-siffrorna avser OECD exkl. Australien, Island, Korea, Mexiko, Nya Zeeland, Polen, Slovakien, Tjeckien, Turkiet och Ungern. KPI för EU-länderna avser harmoniserade KPI, HIKP.

Källor: IMF, OECD och Konjunkturinstitutet.

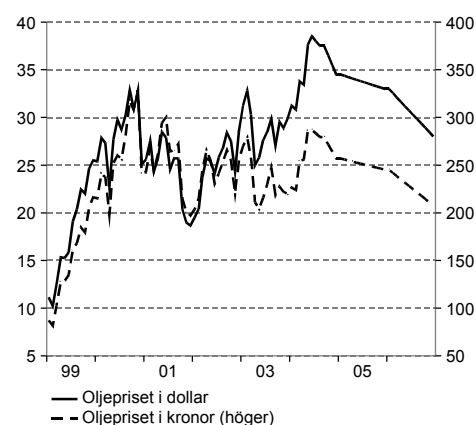
Oljepriset på rekordnivå

Under våren har oljepriset ökat till exceptionellt höga nivåer (se diagram 14). I början av juni kostade den s.k. Brentoljan över 40 dollar per fat. Försvagningen av dollarn har dock inneburit att uppgången i oljepriset räknat i euro och svenska kronor har varit betydligt mindre. Oljepriset räknat i kronor var lägre än i slutet av 2000.

Det höga oljepriset följde efter en ovanligt kall vinter i USA som drev upp oljeförbrukningen samtidigt som lagernivåerna var historiskt låga. Trots att oljepriset under en längre tid överstigit den övre gränsen i OPEC:s prisband om 22–28 dollar per fat, beslutade organisationen om produktionsneddragningar i början av april. Beslutet har allmänt tolkats som att OPEC har övergett det nuvarande prisbandet. Det har även förekommit förslag från Nigeria och Venezuela om en uppjustering av prisbandet. OPEC:s ordförande, Purnomo, har tillkännagivit att prisbandet ska ses över vid mötet i september i år. En eventuell justering av prisbandet ska dock ses mot bakgrund av att dollarn försvagats markant bl.a. mot euron sedan införandet av prisbandet i början av 2000.

De senaste veckornas prisuppgång har orsakats av bl.a. terror och sabotage i Saudiarabien och Irak samt en ökad spänning i Irak och Mellanöstern. Detta har medfört att osäkerheten om det framtida oljeutbudet ökat. Terminspriserna liksom variabiliteten, beräknad ur optioner, har stigit. För att dämpa oron och stävja oljeprisuppgången beslutade OPEC i början av juni att

Diagram 14 Oljepris
Brent dollar/fat respektive kronor/fat, månadsvärden



Anm. Nordsjöolja.

Källor: EcoWin, International Petroleum Exchange och Konjunkturinstitutet.

höja produktionskvoterna. Då organisationen producerat långt över kvoterna sedan en tid tillbaka, innebär denna åtgärd inga stora effekter för utbudet.

Även om en stor del av den senaste tidens prisuppgång orsakats av osäkerhet kring utbudet är prisuppgången delvis driven av en stark efterfrågeutveckling. Denna utveckling skiljer sig därmed från tidigare oljeprisuppgångar, som främst berott på störningar av utbudet. Efterfrågeberäkningar av det amerikanska energiinstitutet, Energy Information Administration (EIA), har kontinuerligt reviderats uppåt, framför allt på grund av den starka utvecklingen i Kina och USA. I år väntas bidraget till efterfrågetillväxten vara störst från Kina men redan nästa år bidrar USA mest.

Under den närmsta framtiden kommer OPEC att hålla ett stramt utbud och i år ökar efterfrågan något mer än utbudet. Eftersom lagernivåerna är låga finns därmed inte mycket utrymme för lägre priser. Den osäkerhet som för närvarande präglar marknaden dämpas dock framöver och under det andra halvåret i år bedöms priset därför falla till 34,5 dollar per fat. Trots att utbudet ökar nästa år innebär en fortsatt stark efterfrågetillväxt att priserna hålls uppe. I slutet av 2005 mattas lageruppbyggnaden av och utbudet överstiger efterfrågan. Oljepriset sjunker då till 33 dollar. I slutet av 2006 väntas oljepriset uppgå till 28 dollar per fat. Fortsatt osäkerhet skulle däremot kunna innebära att oljepriserna ligger kvar på en hög nivå och i händelse av utbudsstörningar ökar ännu mer. Effekterna av ett högre oljepris än i prognosen redovisas på nästa sida.

Oljepriset och den globala konjunkturuppgången

Oljepriserna har skjutit i höjden under våren. Till bilden hör en oväntat stark efterfrågetillväxt i t.ex. USA och Kina. Bakom det höga oljepriset ligger också en oro för fortsatta terrorattacker, som de i Saudiarabien och Irak, och politiska oroligheter, som i Nigeria och Venezuela, vilket kan medföra störningar till oljeutbudet.

I prognosen antas att effekterna av terror och politisk oro avtar och att oljepriset gradvis faller tillbaka till 28 dollar per fat i slutet av 2006. Men det kan inte uteslutas att nya terroråd och sabotage kan leda till att oljepriset förblir högt under en längre tid. Ett terrorattentat, riktat mot oljeanläggningar i Saudiarabien skulle sannolikt få störst effekt. Landet står ensamt för ca 10 procent av det totala oljeutbudet och enligt många bedömare är Saudiarabien också den enda producent som snabbt kan öka sin produktion vid behov.

För att kvantifiera effekterna av ett högre oljepris än vad som prognostiseras av Konjunkturinstitutet har simuleringar utförts i NIGEM.²

Två sidoscenarier har undersökts. I det ena scenariot antas att osäkerheten fortsätter och att oljepriset blir kvar på ca 40 dollar per fat i stället för att gradvis falla tillbaka från och med det tredje kvartalet i år.

I det andra scenariot antas att en händelse inträffar under det tredje kvartalet i år som allvarligt påverkar det framtida oljeutbudet. En sådan händelse riskerar att driva upp oljepriset en bra bit över dagens nivåer. Det är inte möjligt att ange en exakt siffra, men under konflikten i Irak 1990–1991 var marknadsaktörernas bedömning att oljepriset riskerade att uppgå till ca 60 dollar per fat, vilket kan tjäna som ett riktmärke.³ I tabellerna nedan visas effekterna av de två simuleringarna på BNP och KPI i USA, euroområdet och OECD.

² NIGEM står för National Institute Global Econometric Model. Modellen utarbetas av NIESR, dvs. National Institute of Economic and Social Research i London.

³ Se Melick William R och Charles P Thomas "Using Options Prices to Infer PDF's for Asset Prices: An Application to Oil Prices During the Gulf Crisis" Board of Governors of the Federal Reserve System, International Finance Discussion Papers No. 541, February 1996.

Tabell 3 Effekter av ett varaktigt oljepris på 40 dollar per fat

Procent respektive procentenheter, avvikelser från Konjunkturinstitutets prognos

	2004 ¹	2005	2006
BNP²			
USA	-0,1	-0,4	-0,5
Euroområdet	-0,1	-0,3	-0,3
OECD	-0,1	-0,3	-0,4
Inflation			
USA	0,0	0,2	0,4
Euroområdet	0,0	0,1	0,1
OECD	0,1	0,3	0,5

¹ Effekterna på BNP och inflation för 2004 avser enbart det andra halvåret. Den stora effekten på inflationen för OECD kommer från Japan och s.k. höginflationsländer.

² BNP-effekten avser avvikelser från ursprungsnivån i procent. Källor: National institute of economic and social research och Konjunkturinstitutet.

I tabell 3 redovisas simuleringsresultaten under antagandet att oljepriset förblir 40 dollar per fat under en längre tid framöver. Som framgår av tabellen är effekterna ganska stora, men de hotar inte den globala konjunkturuppgången. Däremot försernas konjunkturuppgången något och produktionsgapen i USA och euroområdet sluts något långsammare. BNP nivån i OECD blir ca 0,4 procent lägre både 2005 och 2006.

Tabell 4 Effekter av ett varaktigt oljepris på 60 dollar per fat

Procent respektive procentenheter, avvikelser från Konjunkturinstitutets prognos

	2004 ¹	2005	2006
BNP²			
USA	-0,2	-0,9	-1,1
Euroområdet	-0,2	-0,7	-0,8
OECD	-0,2	-0,8	-1,0
Inflation			
USA	0,3	1,0	1,3
Euroområdet	0,4	0,3	0,2
OECD	0,5	1,2	1,5

¹ Effekterna på BNP och inflation för 2004 avser enbart det andra halvåret. Den stora effekten på inflationen för OECD kommer från Japan och s.k. höginflationsländer

² BNP-effekten avser avvikelser från ursprungsnivån i procent. Källor: National institute of economic and social research och Konjunkturinstitutet.

I tabell 4 visas implikationerna av ett varaktigt oljepris på 60 dollar per fat. I detta fall finns en risk att den globala konjunkturåterhämtningen bryts. Det

höga oljepriset inverkar hämmande på BNP och inom OECD-området blir BNP-nivån ca 0,8 respektive 1,0 procent lägre 2005 och 2006. En mer aktiv ekonomisk politik än vad som antagits i simuleringarna kan visserligen mildra och fördröja effekterna något men inte hindra att huvuddelen av effekterna slår igenom.

Rekordår i USA

Den amerikanska ekonomin fortsätter att växa starkt. Preliminär statistik visar att BNP-tillväxten var 1,1 procent under första kvartalet i år, efter att ha uppgått till 1,0 respektive 2,0 procent under de två föregående kvartalen (se diagram 15). Det var framför allt konsumtionen och investeringarna som fortsatte att spå på tillväxten. Trots de senaste årens dollarförsvagning sjönk nettoexporten.

Det finns tydliga tecken på en fortsatt stark tillväxt i ekonomin de närmaste kvartalen. Inköpschefsindex för tillverkningsindustrin ligger kvar på en hög nivå och motsvarande index för den väsentligt större tjänstesektorn har också stigit till rekordnivåer (se diagram 16). Tillsammans med den starka inhemska efterfrågan i övrigt förutses investeringarna att fortsätta att växa under innevarande år. Konsumenterna är dock mer försiktiga. Konsumtionsutvecklingen var svag i april och det höga oljepriset dämpar den något framöver. Arbetsmarknaden har dock ljusnat vilket påverkar konsumtionen positivt. Förutom god utveckling av konsumtionen och investeringarna kommer nettoexporten liksom en viss lageruppbyggnad att bidra till tillväxten de närmaste kvartalen. Den fortsatt starka utvecklingen tyder på att USA kan se fram emot en tillväxt om 4,7 procent i år, den högsta på tjugio år.

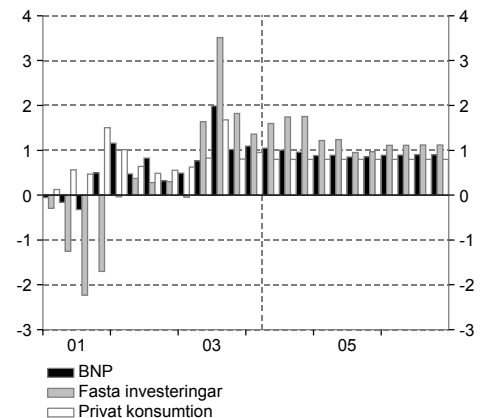
Den snabba återhämtningen i fjol understöddes av den mycket expansiva finanspolitiken. Trots att några långtgående besparingsåtgärder ännu inte beslutats, väntas finanspolitiken bli neutral framöver.

Hittills har återhämtningen kännetecknats av en stark produktivitetökning (se diagram 17). Produktivitetökningen har bidragit till sjunkande enhetsarbetskostnader, vilket resulterat i låg inflationstakt och en svag sysselsättningsutveckling. Läget på arbetsmarknaden har dock ljusnat de senaste månaderna (se diagram 18) och de allt bättre utsikterna för företagen gör att sysselsättningen stiger snabbare framöver. Hushållens disponibla inkomster kommer därför att utvecklas i fortsatt god takt, vilket stimulerar den privata konsumtionen även när penningpolitiken efter hand blir mindre expansiv och tillgångspriserna inte bidrar positivt på samma sätt som förra året. Den privata konsumtionen beräknas växa stabilt under hela prognosperioden, vilket medför att sparkvoten kommer att öka något.

Den starka produktivitetutvecklingen har även bidragit till att företagsvinsterna har stigit. De höga vinsterna, en växande efterfrågan och förhållandevis låga räntor gör att företagens investeringar utvecklas starkt även under 2005 och 2006.

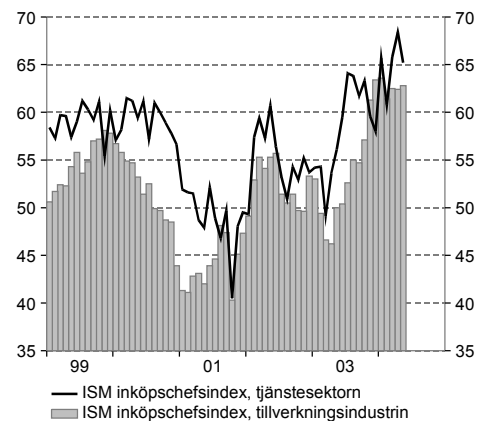
Det höga oljepriset medför ökad inflation i år. Även den underliggande inflationstakten har vänt uppåt och stigit från ca 1 procent i februari till ca 2 procent i nuläget. Inflationförväntningarna har också vänt uppåt under senare tid. Det stora produktionsgapet (se diagram 19) gör det dock möjligt för den amerikanska centralbanken att höja den i nuläget mycket låga

Diagram 15 BNP och efterfrågan i USA
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden



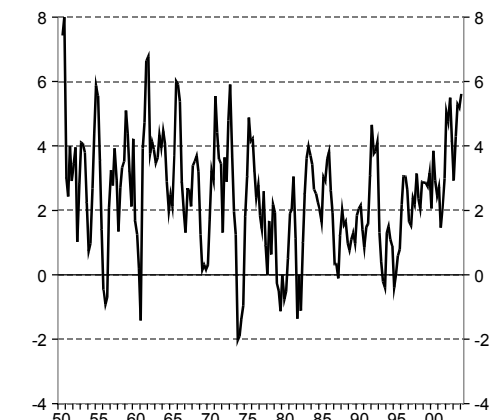
Källor: Bureau of Economic Analysis och Konjunkturinstitutet.

Diagram 16 Inköpschefsindex för tjänstesektorn och tillverkningsindustrin, USA
Index, månadsvärden



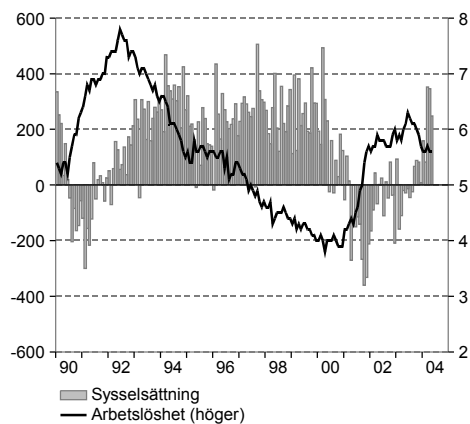
Källa: Institute for Supply Management.

Diagram 17 Arbetsproduktiviteten i USA
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden



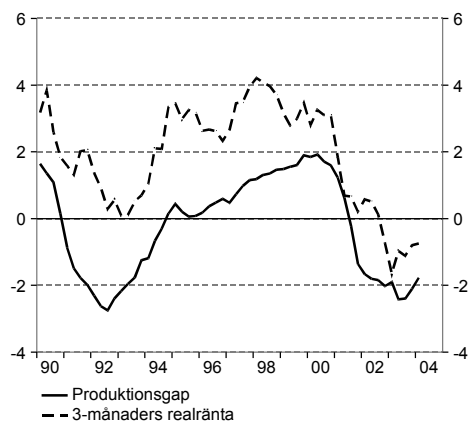
Källa: Bureau of Economic Analysis.

Diagram 18 Sysselsättningsförändring och arbetslöshet i USA
Tusental respektive procent, säsongrensade månadsvärden



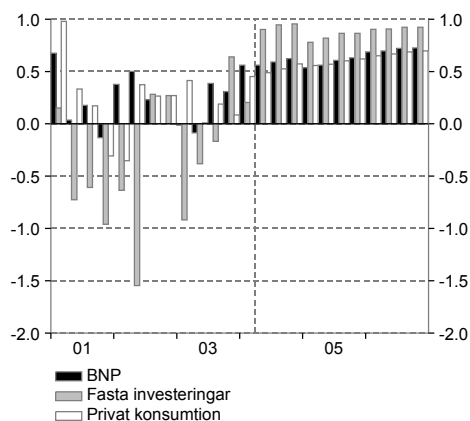
Källor: U.S. Department of Labor och Bureau of Labor Statistics.

Diagram 19 Produktionsgap och realränta i USA
Procent av potentiell BNP respektive procent, kvartalsvärden



Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 20 BNP och efterfrågan i euroområdet
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

styrrentan i en lugn takt och i små steg så att den faktiska tillväxten tillåts överstiga den potentiella under hela prognosperioden. BNP beräknas därför växa med drygt 3,5 procent per år 2005 och 2006. Vid slutet av prognosperioden, då det fortfarande finns lite lediga resurser kvar i ekonomin, når styrrentan upp till 5,0 procent.

Även om de senaste årens dollarförsvagning bidrar till att stimulera exporten och att både det offentliga och hushållens sparande ökar något, bedöms bytesbalansunderskottet endast minska måttligt under prognosperioden. Därför finns det ett fortsatt behov av stora utländska kapitalinflöden för att täcka sparandeunderskottet i den amerikanska ekonomin. Om omvärldens vilja att finansiera underskotten avtar, finns det en risk för att det senaste årets press uppåt på de amerikanska långränstorna fortsätter.

Tabell 5 Ekonomiska indikatorer för USA

Årlig procentuell förändring respektive procentenheter

	2002	2003	2004	2005	2006
Privat konsumtion	3,4	3,1	3,8	3,2	3,2
Offentlig konsumtion	3,6	3,8	2,2	1,9	1,6
Fasta investeringar	-2,3	3,9	7,6	5,6	4,4
Lagerinvesteringar ¹	0,4	-0,1	0,4	0,1	0,0
Nettoexport ¹	-0,7	-0,4	-0,2	0,0	0,2
BNP	2,2	3,1	4,7	3,7	3,6
KPI	1,6	2,3	2,3	2,1	2,1
Arbetslöshet	5,8	6,0	5,5	5,3	5,1
Styrränta ^{2, 3}	1,25	1,00	1,75	3,50	5,00
Lång ränta ^{2, 4}	4,0	4,3	5,0	5,7	5,7
Yen/Dollar ²	122	108	110	108	105
Dollar/Euro ²	1,02	1,22	1,22	1,21	1,20

¹ Förändringar i procent av BNP föregående år.

² Vid slutet av respektive år.

³ Federal Funds target rate.

⁴ 10-årig statsobligationsränta.

Källor: Bureau of Economic Analysis, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Trevande återhämtning i euroområdet

Tecknen på att den globala konjunkturåterhämtningen nu även nått euroområdet blir allt fler. Enligt snabbstatistik steg BNP med 0,6 procent under det första kvartalet i år (se diagram 20), vilket bedöms vara något högre än den potentiella tillväxttakten. Den inhemska efterfrågan utvecklas dock fortsatt svagt och bakom den förhållandevis höga BNP-siffran ligger sannolikt ett stort positivt bidrag från nettoexporten.

Tillgängliga indikatorer tyder på att BNP fortsatte att stiga i ungefär samma takt under det andra kvartalet. Den globala konjunkturåterhämtningen fortsätter och euron har försvagats under

de senaste månaderna. De gynnsamma exportutsikterna bidrog till att de flesta företagsbarometrar steg i april och i maj jämfört med det första kvartalet (se diagram 21 och 22). Då även importen väntas växa snabbare är det dock den inhemska efterfrågan som från och med det andra kvartalet driver BNP-tillväxten.

Efter att ha fallit i två och ett halvt år började de fasta investeringarna åter öka i slutet av förra året. Även om realräntorna stigit något under de senaste månaderna och börsen fallit tillbaka, är företagens finansieringskostnader fortsatt låga. Samtidigt väntas tilltagande produktivitetstillväxt och dämpade arbetskostnader bidra till en bättre vinstutveckling. Tillsammans med en förstärkning av den inhemska efterfrågan skapar detta förutsättningar för fortsatt stigande investeringar.

I Tyskland har hushållens konsumtion minskat till följd av en svag inkomstutveckling och oro över läget på arbetsmarknaden, medan utvecklingen i t.ex. Frankrike har varit betydligt starkare. Framöver väntas skillnaderna minska och en gradvis konsumtionsuppgång komma till stånd i hela euroområdet. Konsumtionen stimuleras av låga realräntor och av att sysselsättningen åter börjar stiga. Dessutom sänks inkomstskatten i några länder. Trots det utvecklas de reala disponibla inkomsterna förhållandevis dämpat och hushållens oro över bl.a. socialförsäkringssystemens hållbarhet väntas innebära en fortsatt hög sparbenägenhet (se diagram 23).

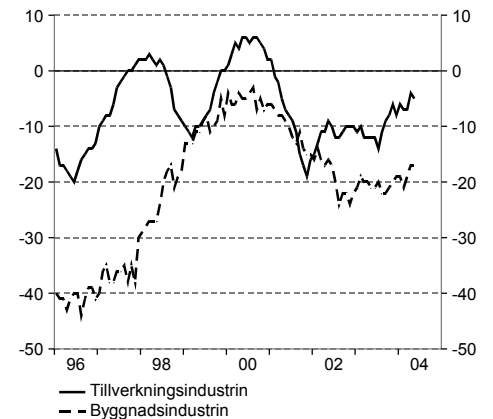
Den långsamma konsumtionstillväxten bidrar till att konjunkturuppgången i euroområdet blir trög. BNP växer med knappt 2 procent i år och med ca 2,5 procent per år 2005 och 2006. Därmed blir tillväxten marginellt högre än den potentiella och resursutnyttjandet stiger endast långsamt.

Finanspolitiken i euroområdet som helhet har varit milt expansiv under de tre senaste årens konjunkturedgång. Framöver väntas finanspolitiken vara i stort sett neutral. Den jämförelsevis återhållsamma ekonomiska politiken samt strukturella problem, inte minst i Tyskland, bidrar till att återhämtningen blir relativt långsam.

Enligt preliminär statistik ökade inflationen i euroområdet från 2,0 procent i april till 2,5 procent i maj (se diagram 24). Bakom uppgången låg främst stigande råvarupriser. Det låga resursutnyttjandet och den långsamma konjunkturåterhämtningen innebär dock tillsammans med stigande produktivitetstillväxt att inflationen dämpas framöver. För helåret 2004 väntas en inflation på 2,0 procent. Nästa år sjunker inflationen till 1,6 procent, för att 2006 uppgå till 1,8 procent. Inflationen ligger därmed i linje med ECB:s mål om att inflationen ska understiga men ligga nära 2 procent.

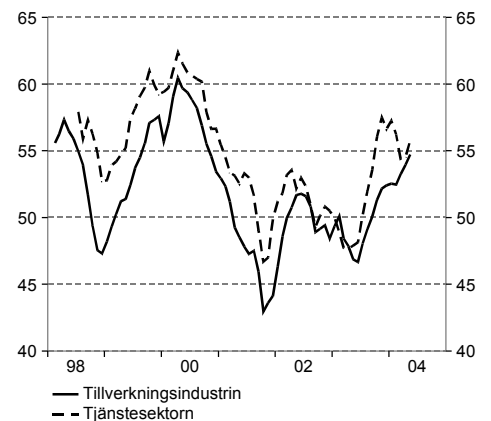
Med en styrränta på 2,0 procent och en ungefär lika hög inflation är ECB:s penningpolitik tydligt expansiv. Mot bakgrund av det långsamt stigande resursutnyttjandet väntas ECB börja höja styrräntan nästa vår. Penningpolitiken blir successivt allt mindre expansiv och i slutet av 2006 har styrräntan höjts till 3,50 procent.

Diagram 21 Industriförtroende i euroområdet
Nettotal



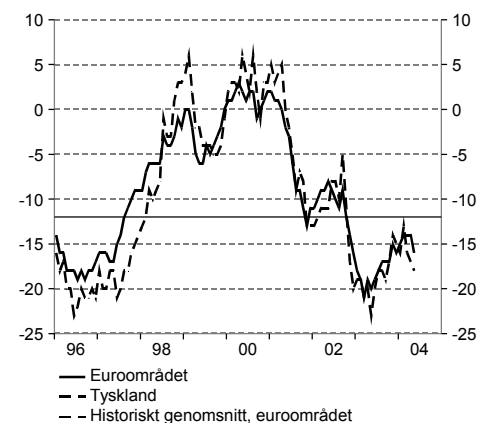
Källa: Eurostat.

Diagram 22 Inköpschefsindex euroområdet
Index, månadsvärden



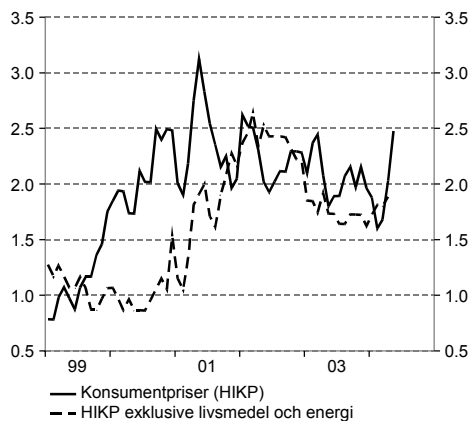
Källa: NTC Research Ltd.

Diagram 23 Hushållens förtroende i euroområdet
Nettotal, månadsvärden



Källa: Eurostat.

Diagram 24 Inflation i euroområdet
Årlig procentuell förändring, månadsvärden



Källa: Eurostat.

Tabell 6 Valda indikatorer för euroområdet

Årlig procentuell förändring respektive procentenheter

	2002	2003	2004	2005	2006
Privata konsumtionsutgifter	0,1	1,0	1,4	2,3	2,6
Offentliga konsumtionsutgifter	2,9	1,9	1,2	1,3	1,6
Fasta bruttoinvesteringar	-2,8	-1,2	1,9	3,5	3,6
Lagerinvesteringar ¹	0,2	0,3	0,3	0,0	0,0
Nettoexport ¹	0,6	-0,6	0,0	0,1	0,2
BNP	0,9	0,4	1,9	2,3	2,7
HIKP	2,3	2,1	2,0	1,6	1,8
Arbetslöshet	8,4	8,8	8,9	8,8	8,5
Styrränta ^{2,3}	2,75	2,00	2,00	2,75	3,50
Lång ränta ^{2,4}	4,3	4,3	4,4	4,7	4,9
Dollar/Euro ²	1,02	1,22	1,22	1,21	1,20

¹ Förändring i procent av BNP föregående år.

² Vid slutet av respektive år.

³ Refränta.

⁴ 10-årig statsobligationsränta.

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Uppsving i Japan

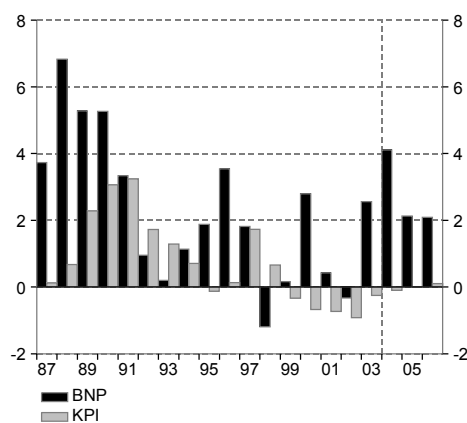
Den japanska ekonomin har expanderat starkt under den senaste tiden. BNP växte med 1,7 procent under det sista kvartalet i fjol och med preliminärt 1,4 procent första kvartalet i år. Den något långsammare tillväxten i början av året berodde på svagare tillväxt för export och maskininvesteringar. Hushållen fortsatte däremot att öka konsumtionen i oförminskad takt.

Återhämtningen i den japanska ekonomin fortsätter, men under de kommande kvartalen blir BNP-tillväxten lägre. Exporttillväxten försvagas till följd av en långsammare efterfrågeökning från Kina. Även maskininvesteringarna ökar långsammare framöver och hushållens konsumtionsökning dämpas av svag löneutveckling. Hushållens konsumtion hålls även tillbaka av en stramare finanspolitik. Under budgetåret 2004/2005 utvidgas t.ex. baserna för inkomst- och mervärdesskatt och pensionspremierna stiger.

Den snabba uppgången i BNP under de senaste kvartalen bidrar till att BNP ökar med inte mindre än 4,1 procent i år, vilket är den starkaste tillväxten sedan början av 1990-talet. Tempot växlar ner framöver och BNP beräknas stiga med ca 2,1 procent under både 2005 och 2006 (se diagram 25).

BNP-tillväxten överstiger därmed den potentiella BNP-tillväxt, som beräknas uppgå till 1,3 procent. Den förhållandevis låga potentiella tillväxttakten förklaras av den demografiska utvecklingen med fallande arbetskraftsutbud samt svag produktivitet utveckling inom tjänstesektorn. Det stigande resursutnyttjandet bidrar på sikt till att de inhemska priserna åter börjar öka något. Trots detta, och trots högre råvarupriser, fortsätter deflationen i den japanska ekonomin ännu en tid, huvudsakligen på

Diagram 25 BNP och KPI i Japan
Årlig procentuell förändring



Källor: Cabinet Office och Konjunkturinstitutet.

grund av import från lågprisländer i Asien, och först under 2006 ökar konsumentpriserna om än i mycket blygsam omfattning.

Ganska god fart i Storbritannien

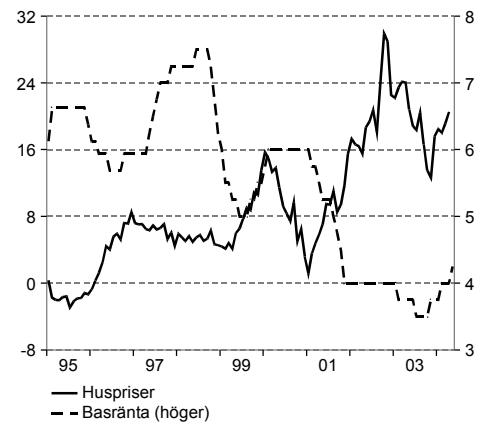
Tillväxten i Storbritannien dämpades något under det första kvartalet i år och BNP steg med 0,6 procent. Hushållens konsumtionsökning var fortsatt stark, men investeringarna och offentlig konsumtion ökade något långsammare. Tillväxten dämpades även av att exporten föll, vilket delvis berodde på den starkare pundkursen. Hushållens konsumtion har stimulerats av stigande sysselsättning, löner och tillgångspriser. Bl.a. har huspriserna fortsatt att öka snabbt delvis som en följd av de låga räntorna (se diagram 26). De låga räntorna och de höga huspriserna har bidragit till ökade lån som delvis använts för att öka konsumtionen.

Den inhemska efterfrågan fortsätter att driva tillväxten i ekonomin under 2004–2006. I år stimuleras hushållens konsumtion av betydande höjningar av bonuslönerna. Finanspolitiken är dessutom expansiv även i år. Exporten stärks successivt till följd av den globala konjunkturuppgången. Den starka inhemska efterfrågeutvecklingen drar emellertid upp importen, vilket innebär att nettoexporten bidrar negativt till BNP-tillväxten. Sammantaget beräknas BNP öka med 3,0 procent i år.

Inflationen har hittills varit låg och HIKP-inflationen uppgick i april till 1,2 procent, vilket är en bra bit lägre än Bank of Englands inflationsmål på 2,0 procent. Prisökningarna har delvis dämpats av den starkare pundkursen. Trots den låga inflationen har Bank of England höjt basräntan i flera steg sedan i höstas, till stor del för att bromsa den snabba konsumtionsutvecklingen hos hushållen.

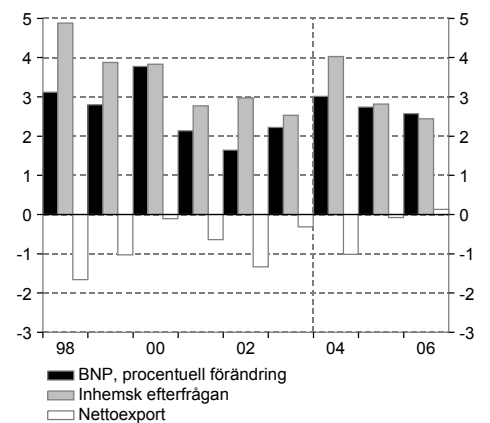
Eftersom den faktiska BNP-tillväxten i ekonomin överstiger den potentiella under hela prognosperioden ökar resursutnyttjandet och därmed det underliggande inflationstrycket. Bank of England bedöms därför fortsätta att höja basräntan från den nuvarande nivån på 4,50 procent. Detta bromsar hushållens konsumtion, eftersom ökningstakten i både huspriser och konsumtionslån därmed dämpas. Den inhemska efterfrågetillväxten försvagas även av en lägre ökningstakt i de offentliga investeringarna. Nettoexporten bromsar inte längre tillväxten till följd av den internationella konjunkturuppgången. Sammantaget beräknas BNP-tillväxten sakta av till 2,7 respektive 2,6 procent under 2005 och 2006 (se diagram 27).

Diagram 26 Huspriser och basränta i Storbritannien
Årlig procentuell förändring respektive procent, månadsvärden



Källor: Halifax och Bank of England.

Diagram 27 BNP och efterfrågan i Storbritannien
Årlig procentuell förändring respektive bidrag till efterfrågetillväxten i procent av BNP



Källor: Office of National Statistics och Konjunkturinstitutet.

Norden

Trots en svag utveckling av nettoexporten bidrog en stark konsumtionsutveckling till att *Finlands* ekonomi växte med 1,9 procent förra året, vilket var en hög tillväxt jämfört med resten av euroområdet. En fortsatt stark utveckling av de reala disponibla inkomsterna tillsammans med en expansiv finanspolitik innebär att hushållens konsumtion växer snabbt även i år och nästa år.

Exporten utvecklades svagt förra året som en följd av en fortsatt dämpad internationell investeringskonjunktur samt förstärkningen av euron. Den finska exporten domineras av elektronik-, pappers-, kemi- och investeringsvaruindustrin. Hittills i år har efterfrågan för dessa industriprodukter fortfarande varit dämpad, varför exportutvecklingen varit fortsatt trög. Den svaga exportutvecklingen under de senaste två åren orsakade ett fall i maskininvesteringarna som bidrog till att de totala investeringarna föll 2002 och i början på förra året.

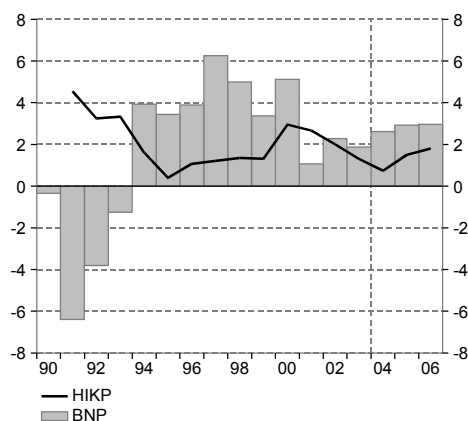
Den finska exportindustrin har trots euroförstärkningen en gynnsam konkurrenssituation. Ett lågt kostnadsläge tillsammans med uppsvinget i världskonjunkturen medför att exporten tar fart under året. I takt med den förbättrade exportkonjunkturen ökar även maskininvesteringarna framöver. Den internationella prispressen innebär dock att lönsamheten inom tillverkningsindustrin hålls tillbaka. Tillsammans med ett relativt lågt kapacitetsutnyttjande innebär detta att investeringarna i tillverkningsindustrin ökar förhållandevis långsamt i år. BNP-tillväxten beräknas till 2,6 procent i år samt drygt 3 procent nästa år och 2006 (se diagram 28).

Inflationstakten har fallit under våren och HIKP-inflationen föll till -0,4 procent i april delvis som en följd av sänkta skatter på alkohol och tobak. Under de kommande åren ökar resursutnyttjandet och inflationen stiger till 1,5 procent 2005 och 1,8 procent 2006.

Norges ekonomi växte med endast 0,2 procent i fjol. Det var främst hushållens konsumtion som bidrog till BNP-ökningen, medan lagren, investeringarna och nettoexporten gav negativa bidrag. Den markanta ökningen av hushållens konsumtion förklaras främst av sänkta räntor. Den sjunkande inflationstakten ledde till att styrräntan sänktes från 7 procent i slutet av 2002 till 1,75 procent i mars i år. Räntesänkningarna bidrog till att den norska kronan försvagades, men sedan mars i år har den åter stärkts.

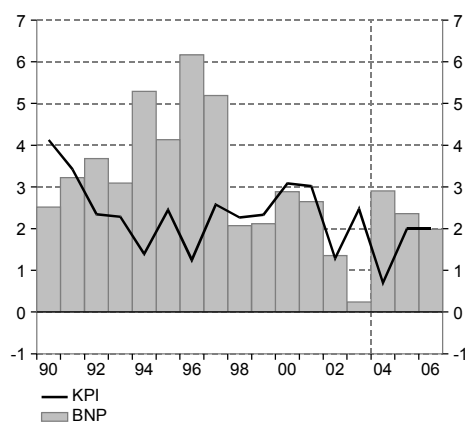
Tillväxten utvidgas fr.o.m. i år till flera områden. Förutom en fortsatt stark hushållskonsumtion bidrar nettoexporten positivt till följd av både den globala konjunkturuppgången och den tidigare kronförsvagningen. Den ökade efterfrågan drar upp industriproduktionen och kapacitetsutnyttjandet i företagen, vilket bidrar till ökade maskininvesteringar. BNP ökar således betydligt snabbare i år och tillväxten uppgår till 2,9 procent (se diagram 29).

Diagram 28 BNP och HIKP i Finland
Årlig procentuell förändring



Källor: Statistikcentralen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 29 BNP och KPI i Norge
Årlig procentuell förändring



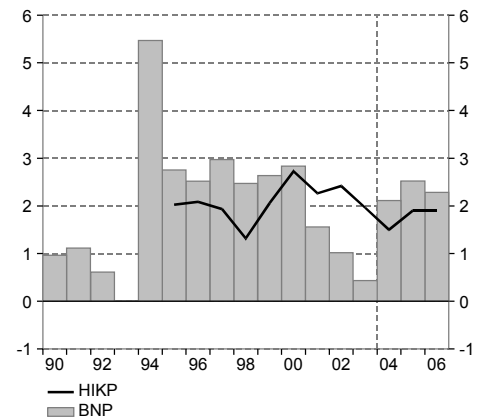
Källor: Statistisk Sentralbyrå och Konjunkturinstitutet.

Det ökade resursutnyttjandet leder till att inflationstrycket stiger. Norges centralbank höjer därför styrräntan så småningom. Den stramare penningpolitiken bidrar till att BNP-tillväxten begränsas till 2,4 procent respektive 2,0 procent 2005 och 2006, vilket är mer i linje med den potentiella tillväxttakten.

BNP i *Danmark* växte endast med 0,4 procent i fjol. Nettoexporten samt den privata och den offentliga konsumtionen steg medan investeringarna och lagren sjönk. Tillväxten började åter ta fart under det sista kvartalet till följd av ett starkt uppsving i den privata konsumtionen. Skattesänkningarna den 1 oktober på alkohol och tobak bidrog till uppgången. Köpkraften har gynnats av fallande inflation. Den starka inhemska efterfrågan innebär att även importen steg markant, vilket bidrog till ett kraftigt negativt bidrag från nettoexporten under det sista kvartalet.

Hushållens konsumtion fortsätter att driva tillväxten de närmaste åren, då efterfrågan stimuleras av lägre inkomstskatter och pensionspremier samt amorteringsfria bostadslån. Produktionen och kapacitetsutnyttjandet väntas därmed stiga, vilket bidrar till att även investeringarna ökar. Den ökade efterfrågan bidrar till att importen stiger, vilket medför att nettoexporten inverkar negativt på tillväxten även i år. Nettoexporten väntas så småningom höja BNP-tillväxten till följd av stigande internationell efterfrågan. Arbetslösheten fortsätter att minska från nuvarande 6,4 procent. Inflationen, som i april fortfarande var så låg som 0,5 procent, ökar något till följd av högre efterfrågan och stigande importpriser. Mot bakgrund av det relativt låga resursutnyttjandet kommer dock inflationen att vara relativt dämpad framöver. Sammantaget beräknas BNP öka med 2,1 procent i år och med 2,5 procent 2005, medan tillväxttakten dämpas till 2,3 procent det påföljande året (se diagram 30).

Diagram 30 BNP och HIKP i Danmark
Årlig procentuell förändring

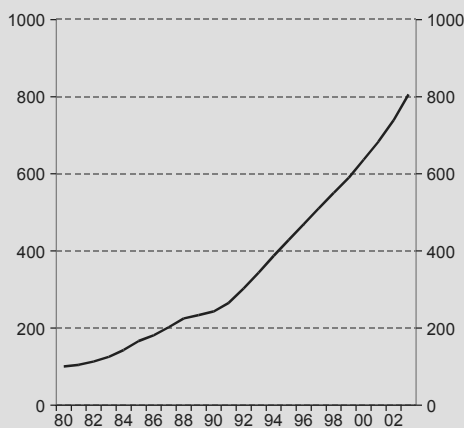


Källor: Danmarks Statistik och Konjunkturinstitutet.

Kinas roll i världshandeln

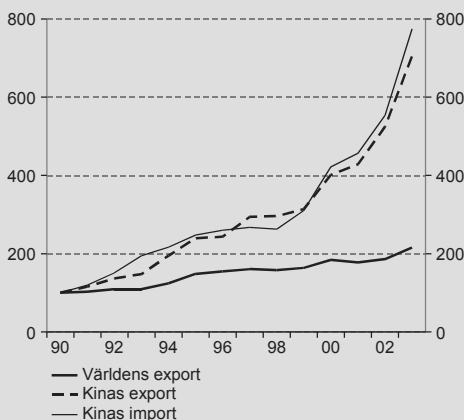
Kinas betydelse för den globala handeln har ökat kraftigt de senaste två decennierna. Medan världshandeln har stigit med i genomsnitt ca 7 procent per år mellan 1980 och 2003 har Kinas handel ökat med i genomsnitt 16 procent per år. Landets andel av den globala exporten har stigit från 1 procent 1980 till ca 6 procent 2003. Eftersom importökningen endast varit något lägre än exporttillväxten har nettoexporten bidragit mycket lite till den starka BNP-tillväxten på i genomsnitt 9,5 procent per år under samma period (se diagram 31 och 32).

Diagram 31 Kinas BNP
Index, 1980=100, fasta priser, US-dollar



Källor: IFS, EcoWin.

Diagram 32 Kinas och världens handel
Index, 1990=100, löpande priser, US-dollar



Källor: IFS, EcoWin.

Kinas exportuppgång är dock inte unik. Japan, Sydkorea och Malaysia hade exempelvis också en stark exporttillväxt under en lång period i samband med att industrialiseringen tog fart (se tabell 7). Kinas stora tillväxtpotential och anslutningen till WTO 2001 innebär att landets betydelse för världshandeln

och den globala ekonomin kan väntas fortsätta öka framöver.

Tabell 7 Genomsnittlig exporttillväxt

Årlig procentuell förändring, fasta priser, US-dollar.

	Period	Antal år	Procentuell förändring
Japan	1954–81	27	14,2
Sydkorea	1960–95	35	21,5
Malaysia	1968–96	28	10,2
Kina	1978–02	24	11,9
Nya industriländer	1966–97	31	13,1

Anm: Perioderna börjar då länderna hade en stark och oavbruten exportuppgång och slutar när det 3-åriga genomsnittliga medelvärdet understiger 10 procent.

Källa: International Monetary Fund, Working Paper WP/04/36.

Frizoner och utländska investeringar lade grunden för exporttillväxten

En förutsättning för den snabba exportutvecklingen i Kina har varit det massiva inflödet av utländska direktinvesteringar och utbyggnaden av infrastrukturen.

Inflödet av utländskt kapital startade efter 1978, om än i blygsam omfattning, när ekonomiska reformer började genomföras i Kina. Reformerna innebar bl.a. att ekonomiska utvecklingszoner började etableras, främst längs kustområdena. Dessa fick en mer liberal och marknadsekonomisk inriktning för att attrahera utländska investerare. Sedan dess har de utländska investeringarna, utrikeshandeln och utbyggnaden av infrastrukturen ökat markant i dessa zoner. Ett viktigt steg i denna utveckling var också att fullständigt utländskt ägande av företag tilläts fr.o.m. 1986. Den framgångsrika utvecklingen har medfört att frizonerna har utvidgats till fler provinser.

Även avregleringarna på handelsområdet har varit viktiga för den snabba investeringsutvecklingen. Tullarna på import har minskat (se tabell 8) och varor till processindustrin och utländska investeringar har undantagits helt från importtullar.

Tabell 8 Kinas importtullar

Medelvärde

1982	1992	1997	2002
55,6	42,9	17,6	12,3

Källa: International Monetary Fond, Working Paper WP/04/36.

Den ökade marknadsorienteringen och Kinas anslutning till WTO har bidragit till att direktinvesteringarna ökat. De utländska investeringarna var till en början inriktade på att utnyttja de mycket låga arbetskostnaderna för att producera varor för vidare export till andra länder. Detta belyses av att de utländska företagen 1990 svarade för ca 13 procent av den totala exporten medan deras andel hade ökat till 50 procent 2001.⁴ Tillsammans med en stigande utbildningsnivå har de ökade investeringarna bidragit till att produktiviteten har stigit. Kinas potentiella produktionstillväxt mellan 1990 och 1998 har uppskattats till ca 9 procent per år. Av detta beräknas 4,7 procentenheter bero på ökande kapitalstock, 0,7 procentenheter på arbetskraftstillväxt och 4 procentenheter på stigande s.k. total faktorproduktivitet. Den allt högre produktiviteten har gett utrymme för högre löner. Företagens investeringar och produktion har därför i allt högre grad också inriktats mot att möta den växande inhemska marknaden.

Kina blev, efter Frankrike, den näst största mottagaren av utländska direktinvesteringar under 2002, och passerade då USA. Sedan 1990 har de utländska direktinvesteringarna i Kina vuxit med i genomsnitt ca 30 procent per år och inflödet av de utländska direktinvesteringarna i Kina var 2002 i nominella termer nästan 14 gånger högre än i början av 1990-talet.

Det är främst andra länder i Asien som investerar i Kina. Av de totala utländska direktinvesteringarna till Kina 2001 kom mer än hälften (53 procent) från övriga Asien, främst från Hong Kong.⁵

Växande roll i den globala handeln

Kinas exporttillväxt var snabbare än importutvecklingen och landet har haft ökat överskott i handelsbalansen sedan 1994. Handeln har ökat starkast med andra länder i Asien och 2003 gick 50 procent av

Kinas totala export till denna region och ca 65 procent av den totala importen kom därifrån. Kina har därmed ett handelsunderskott gentemot Asien. Den relativt snabbare utvecklingen av exporten till USA och EU jämfört med importen därifrån har resulterat i att Kina har handelsöverskott gentemot dessa länder som helhet.

Tabell 9 Kinas export och import

Genomsnittlig årlig procentuell förändring respektive andelar i procent. Löpande priser i US-dollar

	Procent 1995-2003	Andelar 1995	Andelar 2003
<i>Export, total</i>	15,1		
Till USA	18,3	16,7	21,1
EU	18,8	12,9	16,4
Asien	12,5	62,1	50,8
Japan	10,1	19,2	13,6
Hong Kong	11,2	24,3	17,4
<i>Import, total</i>	16,3		
Från USA	10,0	12,3	8,2
EU	12,9	16,2	12,9
Asien	18,0	59,6	66,1
Japan	13,3	22,1	18,0
Hong Kong	4,2	6,6	2,7

Källa: National Bureau of Statistics China, EcoWin.

Handelns sammansättning har genomgått stora förändringar sedan början av 1980-talet. Då bestod importen till stor del av maskiner för uppbyggnaden av industrisektorn. Exporten bestod i början mestadels av textilier och andra produkter från den lättare tillverkningsindustrin. Produkterna har gradvis blivit alltmer sofistikerade och under perioden 1993 till 2003 har Kinas export av t.ex. avancerad elektronik stigit från 17 procent till 41 procent av den totala exporten.

En betydande del av Kinas import består av produkter som är avsedda för att bearbetas i Kina och därefter exporteras vidare. Denna förädlingsprocess med hög grad av specialisering mellan produktionsleden och mellan olika länder växte i Asien från början av 1990-talet till 1997, men har därefter stabiliserats. Så har till exempel den andel av importen som går vidare till förädling i Kina och därefter på export ökat från 35 procent i början av 1990-talet till 50 procent 1997.

Den snabba ekonomiska tillväxten har lett till att Kinas råvaruförbrukning har ökat markant. Kinas import av t.ex. olja steg med i genomsnitt ca 30 procent mellan 1999 och 2003 och bidrog där-

⁴ Se UNCTAD: World Investment Report 2003.

⁵ Se UNCTAD: World Investment Report 2003.

med med 1,7 procentenheter till den totala efterfrågeökningen av olja i världen på 4,5 procent. Konsumtionen av stål i Kina steg med inte mindre än ca 60 procent mellan 1999 och 2002, medan ökningen totalt i världen var ca 17 procent.

Effekter av inträdet i WTO

Kinas anslutning till WTO den 11 december 2001 innebär en fortsättning på den avregleringstrend som påbörjades i början av 1980-talet och som intensifierades under 1990-talet. Sedan 2000 är de flesta importvaror redan befriade från importavgifter. WTO-avtalet innebär att kvarvarande tariffer på importvaror sannolikt tas bort helt eller sänks i år. Tarifferna ska sänkas på industrivaror till i genomsnitt 9 procent och på jordbruksprodukter till i medeltal 15 procent. Avtalet innebär dessutom att importkvoterna skall vara eliminerade helt vid slutet av 2005.

För tjänstehandeln innebär anslutningen till WTO betydligt större förändringar. Utländska företag får tillträde till sektorer som telekommunikation, finansiella tjänster inom bank- och försäkringsväsendet och turism. Senast i slutet av 2006 skall utländska företag ha getts frihet att distribuera i stort sett alla varor och tjänster inom Kina.

WTO-avtalet innebär också att Kinas export gynnas då tillträdet till exportmarknaderna ökar eftersom kvoter för kinesiska varor kommer att lyftas bort.

En av de största vinsterna för Kina med inträdet i WTO kan vara att den därigenom ökande konkurrensen skyndar på de inhemska reformerna.⁶ På sikt bidrar det till ökad effektivitet och därmed till välfärdsvinster. Vidare kommer troligen de utländska direktinvesteringarna öka till följd av förbättrade regler för företagen och ökad transparens.

WTO-avtalet kommer att bidra till att den kinesiska specialiseringen fortsätter. De länder vars produktion kompletterar den kinesiska kommer att gynnas av en ökad export. Många länder kommer även att kunna dra nytta av ökade investeringar i Kina inom tjänstesektorn och av den ökade tillgången till Kinas jordbruksmarknader.

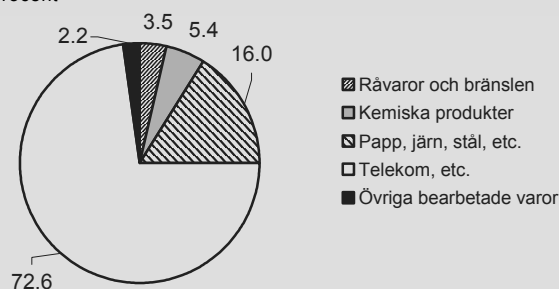
För mindre utvecklade länder, som ofta är konkurrenter till Kina, kan Kinas WTO-avtal leda till en svagare exportutveckling och ett minskat inflöde av utländska direktinvesteringar och därmed till en

sämre ekonomisk utveckling. De länder som har starka band med Kina, kan dock komma att påverkas positivt av den starkare ekonomiska utvecklingen i Kina och den ökande handeln.

Sveriges handel med Kina

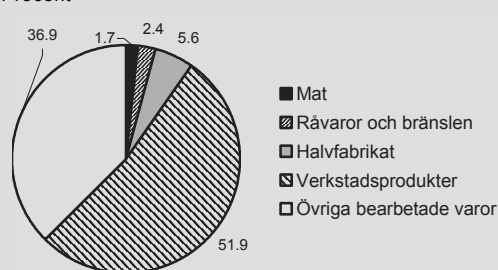
Sveriges handel med Kina har också stigit snabbt. Sverige har överskott i varuhandeln med Kina sedan 1995, men nettot minskar eftersom importen från Kina vuxit betydligt snabbare än den svenska exporten till Kina under senare år. Under perioden 1995-2003 ökade importen med i genomsnitt ca 24 procent per år, medan exporten steg med 12 procent per år. Sverige exporterar till en stor del produkter inom telekom medan tekoprodukter är viktiga importvaror. Kinas andel av Sveriges export har stigit från 1,5 procent år 1995 till 2,2 procent 2003. Andelen av importvaror som kommer från Kina har under samma period stigit från 0,6 till 2,3 procent. Sverige möter dessutom en ökad konkurrens från Kina på de internationella marknaderna och den kinesiska hemmamarknaden, vilket avspeglas i att Kinas vikt i KIX (se fördjupningsrutan "KIX – ett bredare växelkursindex för kronan med färskvikt") har ökat från 1,5 1995 till 4,0 procent 2003.

Diagram 33 Sveriges export till Kina 2003
Procent



Källa: Sveriges Exportråd, Sverige.

Diagram 34 Sveriges import från Kina 2003
Procent



Källa: Sveriges Exportråd, Sverige.

⁶ Se International Monetary Fond, Working Paper WP/04/36.

Finansmarknaderna

Lugnare på börserna

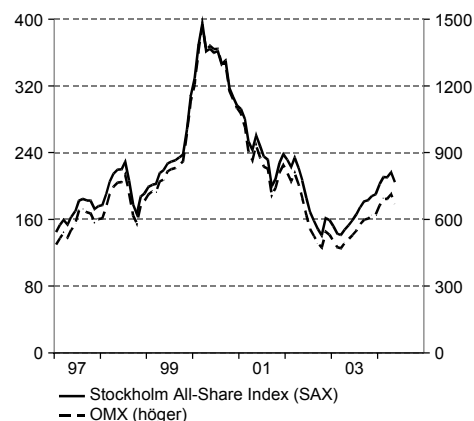
Under förra året steg de internationella börserna i takt med att konjunkturutsikterna ljusnade. Det svenska SAX-indexet steg med ca 30 procent i fjol (se diagram 35). Samtidigt ökade den amerikanska Nasdaqbörsen med ca 50 procent och det bredare Standard and Poor's 500-indexet med ca 25 procent (se diagram 36). Uppgången i euroområdet blev ca 15 procent och i Japan omkring 25 procent. I år har den svenska och den japanska börserna fortsatt uppåt med ca 10 procent medan de amerikanska och de europeiska börserna stigit marginellt. Under våren har börskurserna pressats tillbaka av stigande långräntor och oljepriser, trots en fortsatt ljusnande konjunkturbild.

P/E-talet, dvs. kvoten mellan aktiepriserna och de förväntade vinsterna, ligger något över det historiska genomsnittet för det amerikanska Standard and Poor's 500-indexet. Skillnaden mellan det inverterade P/E-talet och den reala obligationsräntan utgör ett mått på den extra avkastning som de mer riskfyllda aktieplaceringarna ger enligt den s.k. Fed-modellen (se diagram 37). Denna skillnad minskade under senare delen av 1990-talet. Utvecklingen har dock vänt upp under senare år och premien har nu närmat sig det historiska genomsnittet, även om den åter har krympt något under våren. Den därmed förhållandevis låga premien kan bl.a. tolkas som att marknaden har höga förväntningar på den framtida vinstutvecklingen i företagen. I Sverige är bilden annorlunda än i USA. För OMX-index indikerar Fed-modellen att den extra avkastning på aktier är hög i ett historiskt perspektiv (se diagram 38). Här försvåras dock analysen av att data finns tillgänglig bara från 1996 och framåt.

Stigande obligationsräntor

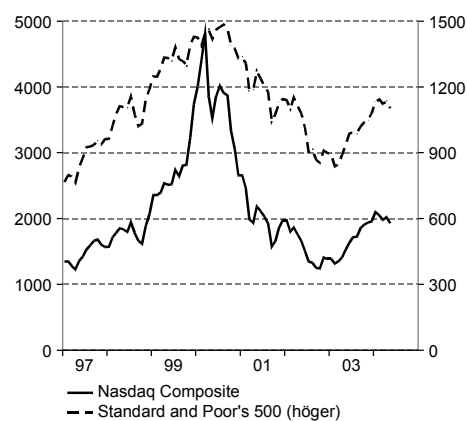
Trots att konjunkturåterhämtningen i USA befastes under årets inledning var de amerikanska obligationsräntorna kvar på låga nivåer (se diagram 39). Den höga produktivitetstillväxten bidrog till att inflationstrycket var lågt trots den tilltagande aktiviteten i ekonomin. Den svaga sysselsättningsutvecklingen medförde att marknadsaktörerna inte förväntade sig en snar åtstramning av penningpolitiken. Under våren har emellertid arbetsmarknaden förstärkts och inflationen har tilltagit, vilket har bidragit till en markant ökning av de långa räntorna. I ett historiskt perspektiv är dock obligationsräntorna fortfarande låga. Obligationsräntorna i euroområdet har följt med i uppgången men de har inte stigit i samma utsträckning som de amerikanska. Detta förklaras till stor del av att euroområdet ligger betydligt efter USA i konjunkturuppgången.

Diagram 35 Börsutvecklingen i Sverige
Index, månadsvärden



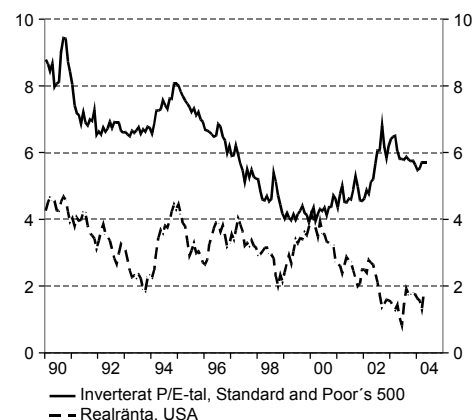
Källa: EcoWin.

Diagram 36 Börsutvecklingen i USA
Index, månadsvärden



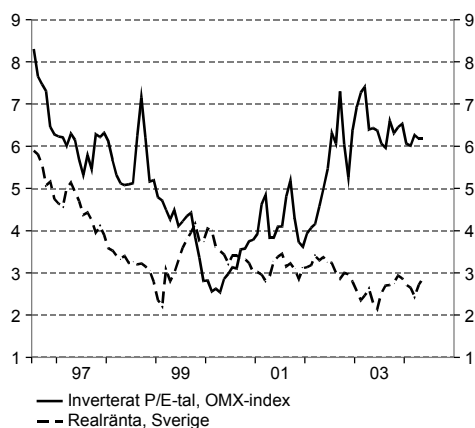
Källa: EcoWin.

Diagram 37 Fed-modellen för USA
Procentenheter, månadsvärden



Anm. Realräntan är beräknad som skillnaden mellan den nominella tioårsräntan och förväntade inflationen enligt enkätundersökning.
Källor: Philadelphia Fed, EcoWin och Konjunkturinstitutet.

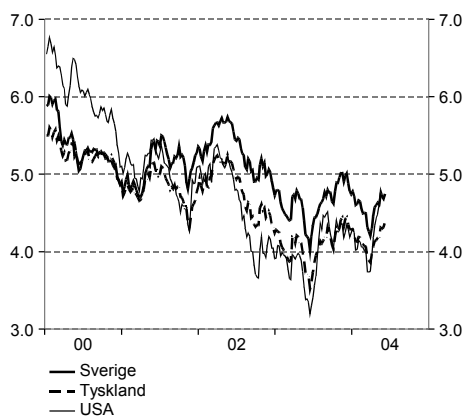
Diagram 38 Fed-modellen för Sverige
Procentenheter, månadsvärden



Anm. Realräntan är beräknad som skillnaden mellan den nominella tioårsräntan och förväntade inflationen enligt enkätundersökning.

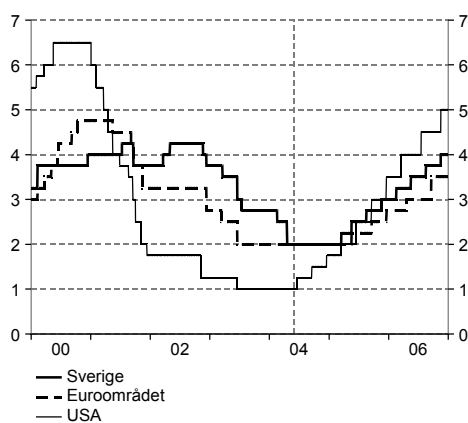
Källor: EcoWin, Prospera och Konjunkturinstitutet.

Diagram 39 Långräntor, tioåriga obligationer
Procentenheter, veckovärden



Källa: Riksbanken.

Diagram 40 Styrräntor
Procent, dagsvärden



Källor: EcoWin och Konjunkturinstitutet.

USA inleder penningpolitisk åtstramning

Trots de goda tillväxtutsikterna i USA förblir produktionsgapet negativt även 2006 på grund av det i utgångsläget låga resursutnyttjandet. Den höga produktivitetstillväxten medför att inflationstrycket förblir relativt lågt. Den amerikanska kärninflationen var under årets inledning ca 1 procent. Inflationen har stigit den senaste tiden men är fortfarande förhållandevis låg. Fed har signalerat att styrräntan lämnas oförändrad till dess arbetsmarknaden uppvisar en varaktig förbättring. Vårens goda sysselsättningsutveckling tillsammans med en tilltagande inflation har medfört att marknadsaktörerna förväntar sig en snar åtstramning av penningpolitiken. Sammantaget görs bedömningen att Fed börjar höja styrräntan i början av sommaren för att i långsam takt fortsätta att höja den under innevarande år. I takt med att resursutnyttjandet ökar fortsätter styrräntan att höjas för att nå 5,00 procent i slutet av prognosperioden (se diagram 40).

Enligt beräkningar baserade på avkastningskurvan förväntar sig marknadsaktörerna en successivt högre referänta (ECB:s styrränta) redan under innevarande år. Detta kan ställas mot förväntningarna i början av året då avkastningskurvan indikerade räntehöjningar först under inledningen av 2005 (se diagram 41). Enligt Konjunkturinstitutets bedömning har det realekonomiskt sett inte skett några nämnvärda förbättringar av konjunkturutsikterna i euroområdet under våren. Ur detta perspektiv är en åtstramning av penningpolitiken inte trolig under 2004. Prissättningen på marknaden förefaller snarare styr av de stigande amerikanska räntorna. Konjunkturuppgången i euroområdet är förhållandevis långsam och produktionsgapet bedöms vara negativt under hela prognosperioden. Det låga resursutnyttjandet medför ett jämförelsevis svagt inflationstryck och HIKP-inflationen beräknas falla tillbaka under 2004–2005 för att under 2006 stiga till ca 1,8 procent. Mot denna bakgrund prognostiseras referäntan höjas först under första halvåret 2005. Den långsamma konjunkturåterhämtningen tillsammans med den måttliga inflationen gör att referäntan höjs förhållandevis långsamt till 3,50 procent i slutet av 2006 (se diagram 40).

Åtstramning av den svenska penningpolitiken kan vänta

Även de svenska obligationsräntorna har stigit under våren. Uppgången har dock inte varit lika stor som i USA, vilket resulterat i en fallande marginal mot amerikanska obligationsräntor. Även räntemarginalen mot Tyskland minskade under vintern. Detta sammanföll med förväntningar om lägre svensk reporänta. Efter Riksbankens sänkningar av reporäntan under inledningen av 2004 har långräntemarginalen åter ökat något (se diagram 42).

Enligt undersökningen Hushållens inköpsplaner (HIP) steg hushållens inflationsförväntningar på ett års sikt under maj efter

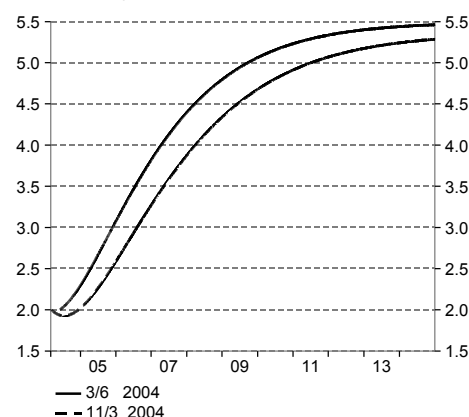
att ha fallit tidigare under våren. Penningmarknadsaktörernas inflationsförväntningar på ett års sikt föll däremot i maj jämfört med föregående undersökning, enligt Prospera. På längre sikt är penningmarknadsaktörernas inflationsförväntningar väl i linje med Riksbankens inflationsmål. De långsiktiga inflationsförväntningarna, uppmätta som skillnaden mellan nominella obligationsräntor och realobligationsräntor, är även de i närheten av inflationsmålet. Inflationsförväntningar mätta på detta sätt uppvisar dock stora kortsiktiga variationer som bl.a. beror på tidsvarierande risk- och likviditetspremier (se diagram 43)

Med utgångspunkt från avkastningskurvan tyder prissättningen på marknaden att marknadsaktörerna förväntar sig en höjning av reporäntan under hösten (se diagram 44). Efter Riksbankens senaste sänkning av reporäntan har förväntningsbilden successivt ändrats mot en relativt snar höjning av reporäntan. Utvecklingen på terminsmarknaden bekräftar denna bild. Enligt Prospera väntar sig penningmarknadsaktörerna en oförändrad reporänta över sommaren på 2,00 procent och en reporänta på 2,50 procent på ett års sikt.

Konjunktoren har vänt uppåt och tillväxten bedöms tillta. Produktionsgapet bottnar under 2004 för att sedan gradvis slutas under prognosperioden. Årets avtalsrörelse resulterade i löneökningar som tillsammans med den bedömda produktivetsökningen ger ett lågt inflationstryck från arbetsmarknaden. Sammantaget bedöms UN1X-inflationen fortsätta underskrida 2 procent under hela prognosperioden, se fördjupningsrutan "Konjunkturinstitutets reporänterekommendation". Mot den bakgrunden är det enligt Konjunkturinstitutets bedömning lämpligt att hålla reporäntan oförändrad på 2,00 procent tills i början av nästa år. I takt med ett stigande resursutnyttjande och ett tilltagande inflationstryck är det motiverat att höja reporäntan relativt snabbt under 2005–2006 till 4,00 procent i slutet av prognosperioden (se diagram 45).

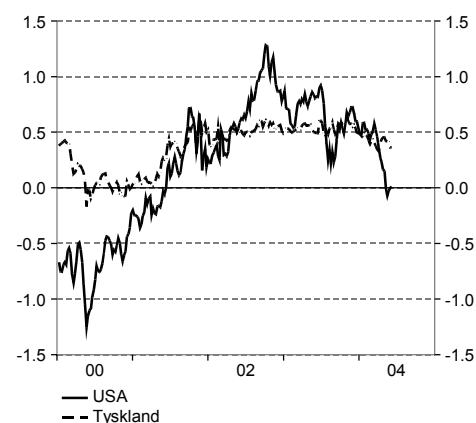
Med en förbättrad konjunktur och en stramare penningpolitik kommer de svenska obligationsräntorna att fortsätta att stiga. Uppgången bedöms dock bli måttlig då Riksbanken har hög trovärdighet, vilket bidrar till att de långsiktiga inflationsförväntningarna kommer att förbli stabila kring 2 procent. Den svenska tioåriga statsobligationsräntan bedöms vara 5,4 procent i slutet av 2006.

Diagram 41 Förväntad referänta i Euroområdet enligt avkastningskurvan
Procent, dagsvärden



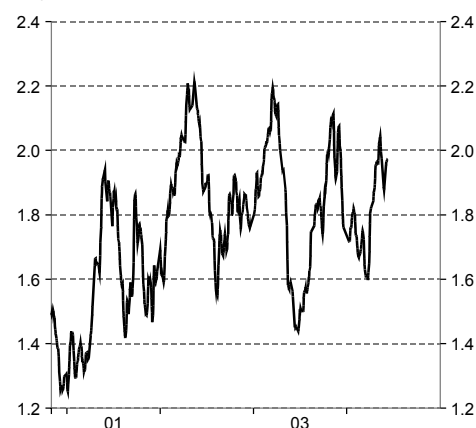
Källor: Reuter och Konjunkturinstitutet.

Diagram 42 Svenska räntemarginaler mot utlandet, tioåriga obligationer
Procentenheter, veckovärden



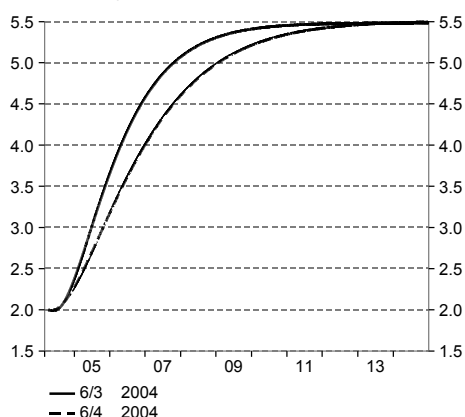
Källa: Riksbanken.

Diagram 43 Break-even inflation i Sverige
5-dagars centrerat glidande medelvärde, procent, dagsvärden



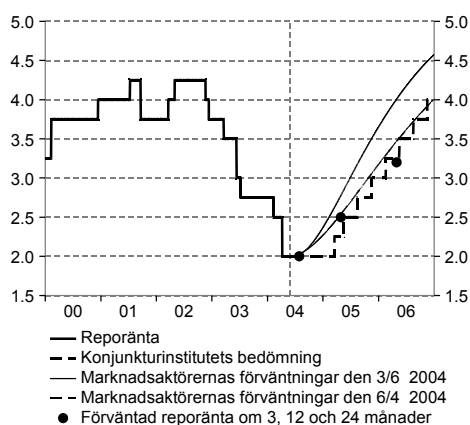
Anm. Skillnaden mellan en nominell obligationsränta och en realobligationsränta med liknande löptid.
Källor: EcoWin och Konjunkturinstitutet.

Diagram 44 Förväntad reporänta i Sverige enligt avkastningskurvan
Procent, dagsvärden



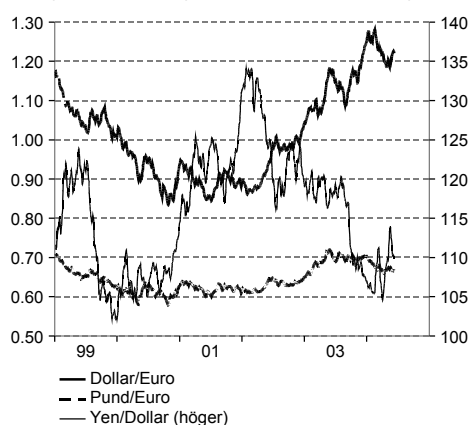
Källor: Reuters och Konjunkturinstitutet.

Diagram 45 Reporäntan i Sverige
Procent, dagsvärden



Anm. Förväntningar enligt avkastningskurvan och Prosperas mätning den 28/4 2004.
Källor: Riksbanken, Prospera och Konjunkturinstitutet.

Diagram 46 Nominella växelkurser
5-dagars centrert glidande medelvärde, dagsvärden



Källor: EcoWin och Konjunkturinstitutet.

Osäker dollarkurs

Den amerikanska dollarns försvagning mot euron, vilken började under 2002, vändes till en förstärkning våren. En euro kostar i dag kring 1,20 dollar medan kursen för några månader sedan närmade sig 1,30 dollar (se diagram 46). Återhämtningen för dollarn kan till stor del förklaras av de allt positivare konjunktur-signalerna i den amerikanska ekonomin och förväntningar om en snar omläggning av penningpolitiken. Att dollarns värde fallit tillbaka de senaste åren har i sig inte varit oväntat då den tidigare i reala termer var högt värderad. I reala effektiva termer är dagens värdering av dollarn i närheten av genomsnittet under de senaste 30 åren (se diagram 47). Spegelbilden av dollarns försvagning har varit en förstärkning av euron, vilket dämpar den redan svaga konjunkturåterhämtningen i euroområdet.

Utvecklingen av dollarkursen är osäker. De stora underskotten i såväl bytesbalansen som de offentliga finanserna kan komma att sätta press nedåt på dollarn framöver. Den starka tillväxten och produktivitetutvecklingen samt en snabbare åtstramning av penningpolitiken än i omvärlden talar dock för en förstärkning av dollarn. Konjunkturinstitutet gör bedömningen att dessa krafter är ungefär lika starka, varför dollarn beräknas vara tämligen stabil mot bl.a. euron. I slutet av 2006 kostar en euro 1,20 dollar.

Japans centralbank intervenerar kontinuerligt på valutamarknaden för att försöka hålla nere värdet på yenen. Under stora delar av 2002 och 2003 var yenen tämligen stabil mot den amerikanska dollarn på nivåer kring 120 yen per dollar. Efter fjol-årets uttalanden från exempelvis G7-länderna om ökad flexibilitet på valutamarknaderna stärktes yenen markant mot dollarn för att sedan handlas i intervallet 105–115 yen per dollar (se diagram 46). Yenen bedöms appreciera under prognosperioden för att nå 105 yen per dollar i slutet av 2006.

Nytt växelkursindex för kronan

Under årets inledning försvagades kronan i termer av TCW-index. Detta berodde delvis på förväntningar om lägre reporänta. PPM:s investeringar utomlands samt en ökad valutaexponering i AP-fonderna bidrog förmodligen också till en svagare krona. Under våren har kronan fortsatt att försvagas, framför allt mot dollarn. Denna utveckling kan till stor del förklaras av den förväntade åtstramningen av Fed:s penningpolitik. Kronan har även försvagats något mot euron men inte i lika stor utsträckning som mot dollarn. Under maj kostade en euro i genomsnitt 9,13 kronor (se diagram 48).

Det är ofta lämpligt att mäta kronans värde som ett index mot flera valutor. TCW-index är ett exempel på ett sådant index. Det baseras på 20 olika länders valutor där vikterna är beräknade på handelsstatistik från 1989–1991. I takt med en tilltagande

globalisering har antalet för Sverige viktiga handelspartner ökat. För att spegla kronans värde på bästa möjliga sätt är det önskvärt att ett växelkursindex baseras på fler valutor än de som i dag ingår i TCW-index. Vidare bör en valutas vikt kunna ändras över tiden eftersom handelsflöden och konkurrensförhållanden förändras. Konjunkturinstitutet har därför tagit fram ett index som baseras på 29 olika valutor med vikter som ändras över tiden, läs mer i fördjupningsrutan ”KIX – ett bredare växelkursindex för kronan med färskare vikter”. Mätt som KIX har kronan i *nominella* termer försvagats betydligt mindre sedan 1992 än mätt som TCW-index. Detta beror nästan uteslutande på att KIX omfattar fler länder än TCW-index (se diagram 49).

Konjunkturinstitutets bedömning av kronans framtida utveckling tar sin utgångspunkt i den *reala* effektiva växelkursen⁷ och dess s.k. fundamentala bestämningsfaktorer, se fördjupningsruta i Konjunkturläget mars 2002. I *reala* TCW-termer finns det utrymme för kronan att stärkas något framöver. De stora överskotten i bytesbalansen medför att Sveriges nettoställning mot utlandet förbättras, vilket talar för en långsiktigt starkare krona. Under prognosperioden väntas TCW-index i nominella termer stärkas till drygt 124 i slutet av 2006. Mätt som KIX bedöms kronan stärkas från dagens nivå på ca 115 till ca 112 (se diagram 49). Vid samma tidpunkt bedöms en euro kosta 8,90 kronor och en dollar ca 7,40 kronor.

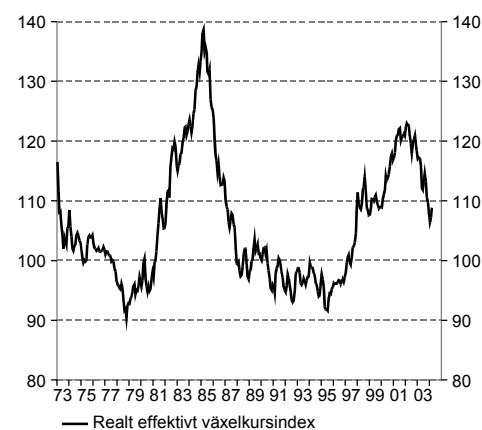
Tabell 10 Räntor och valutakurser vid slutet av respektive år

	2002	2003	2004	2005	2006
Styrräntor					
Riksbankens reporänta	3,75	2,75	2,00	3,00	4,00
ECB:s refinansränta	2,75	2,00	2,00	2,75	3,50
Federal funds target rate	1,25	1,00	1,75	3,50	5,00
Långa räntor¹					
Sverige	4,9	4,9	4,8	5,2	5,4
Tyskland	4,3	4,3	4,4	4,7	4,9
USA	4,0	4,3	5,0	5,7	5,7
Valutakurser					
Kronor/Dollar	8,95	7,36	7,45	7,43	7,42
Kronor/Euro	9,09	9,02	9,08	8,99	8,90
Dollar/Euro	1,02	1,22	1,22	1,21	1,20
TCW-index	131,0	124,4	125,9	125,1	124,2
KIX	120,5	112,5	113,7	112,9	112,2

¹ 10-årig statsobligationsränta.

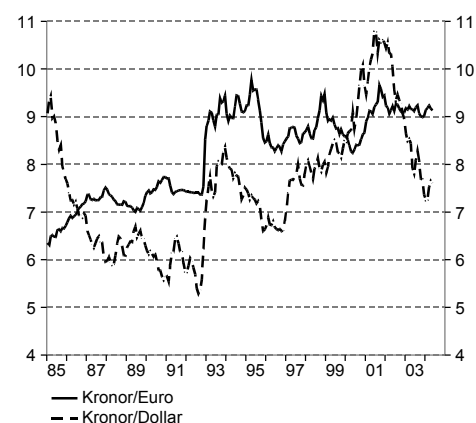
Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 47 Dollarns reala effektiva växelkurs Index januari 1990=100, månadsvärden



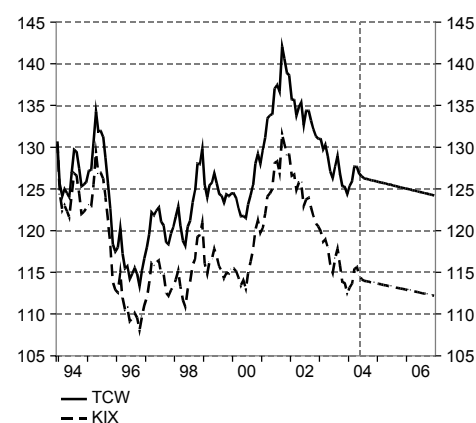
Anm. Ett högre index motsvarar en starkare dollar.
Källa: Federal Reserve.

Diagram 48 Nominella växelkurser Månadsvärden



Anm. Euro motsvarar ecu t.o.m. 1998.
Källa: Riksbanken.

Diagram 49 Nominell växelkurs för kronan Index 1992=11-18=100, månadsvärden



Anm. Ett högre index motsvarar en svagare krona.
Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

⁷ Den reala växelkursmodellen är baserad på TCW-vikter.

KIX – ett bredare växelkursindex för kronan med färsk vikt

De senaste åren har Sverige fått nya viktiga handelspartners som påverkar kronkursen, något som befintliga växelkursindex inte tar hänsyn till. Därför har Konjunkturinstitutet tagit fram ett nytt kronindex, KIX, som baseras på valutor från samtliga OECD-länder samt Kina. Indexet beaktar också, till skillnad från TCW, både råvaror och bearbetade varor. Förutom att indexet innehåller fler länder och beaktar fler varor ändras vikterna över tiden beroende på om handeln med ett visst land ökar eller minskar i betydelse.

För en liten öppen ekonomi som Sverige är växelkursen av stor betydelse för t.ex. tillväxten och inflationen. Rörelser i nominella växelkurser kan vara stora och ibland svåra att analysera. Vad blir exempelvis konsekvenserna av att kronan deprecierar 10 procent mot euron men apprecierar 10 procent mot dollarn? Som ett sammanhållande mått på en valutas värde används ofta ett s.k. effektivt växelkursindex som väger samman värdet av landets valuta mot en korg av olika valutor. Vilka länders valutor som ingår, och hur den relativa betydelsen för dessa valutor bestäms, kan ha stor betydelse för bilden av valutans utveckling.

Ett lands effektiva växelkurs definieras normalt som ett geometriskt viktat genomsnitt av landets bilaterala växelkurser:

$$\text{växelkursindex}_t = 100 \prod_i \left(\frac{E_{it}}{E_{i0}} \right)^{w_i} \quad (1)$$

där E_{it} är landets växelkurs mot land i vid tidpunkten t , definierad som inhemsk per utländsk valuta, t.ex. kronor per dollar. E_{i0} är växelkursen vid bas-tidpunkten medan termen w_i anger den relativa betydelsen (vikten) av land i i indexet.⁸

⁸ Den metod att väga växelkursindex som utarbetats på IMF bygger på det s.k. Armingtonantagandet. Förenklat kan antagandet beskrivas som att samma varor producerade i olika länder inte betraktas som perfekta substitut. Exempelvis betraktas oftast inte bilar som BMW och Toyota, producerade i Tyskland respektive Japan, som helt substituerbara. Armingtonantagandet möjliggör också att de vikter som beräknas enligt IMF:s metod kan tolkas som priselasticiteter, se McGuirk Anne K, "Measuring Price Competitiveness for

Konstruktion av vikter

En avgörande faktor i konstruktionen av ett effektivt växelkursindex är hur vikterna, w_i , beräknas.

Valet av beräkningsmetod för vikterna kan bero på vad indexet ska användas till men styrs även ofta av tillgången på statistik. Vikterna ska spegla valutornas relativa betydelse. De kan t.ex. baseras på länders andel av världsekonomin, finansiella flöden eller handelsflöden.

Många växelkursindex avser att belysa ett lands konkurrenssituation mot omvärlden. Av den anledningen beräknas oftast växelkursvikter med utgångspunkt i export och import av varor som produceras i den konkurrenssituation tillverkningsindustrin (t.ex. bearbetade varor). Även råvaror och de typer av tjänster som handlas kan tas med i ett växelkursindex som avser att mäta konkurrenssituationen. Dessa olika aggregat bör dock behandlas på olika sätt då bearbetade varor liksom vissa tjänster är betydligt mer heterogena än råvaror.⁹

Konjunkturinstitutets effektiva kronindex (KIX) omfattar samtliga OECD länder samt Kina och beräknats enligt ekvation (1). KIX väger samman de olika valutornas betydelse för svensk export och import av både bearbetade varor och råvaror. Vikterna har beräknats för perioden 1991–2001 och bygger på en metod utarbetad av IMF.¹⁰ För att beakta de förändringar i världshandeln som sker över tiden justeras vikterna varje år. För land i beräknas vikten, w_i , i KIX (vid en given tidpunkt) enligt formeln:

$$w_i = s_M m_i + s_X x_i + s_R r_i \quad (2)$$

där s_M , s_X och s_R är import av bearbetade varor, export av bearbetade varor respektive handel med råvaror som andel av total svensk handel.¹¹

Industrial Country Trade in Manufactures", International Monetary Fund, Working Paper WP/87/34 1987.

⁹ Det är vanligt att betrakta t.ex. avsalumassa som produceras i Sverige eller USA som nära substitut medan t.ex. bearbetade varor som bilar kan betraktas som mindre substituerbara.

¹⁰ Ansatsen följer Hargreaves David, Bruce White, "Measures of New Zealand's Effective Exchange Rate", Reserve Bank of New Zealand Vol. 62 No. 3 1999. Denna ansats bygger i sin tur på IMF's metod att beräkna bredare växelkursindex, se Zanello Alessandro, Dominique Desruelle, "A Primer on the IMF's Information Notice System", International Monetary Fund, Working Paper WP/97/71 1997.

¹¹ Handel definieras i bruttoterm, dvs. som summa export och import.

Importvikten, m_i , utgörs av bearbetade varor från land i som andel av total svensk import av bearbetade varor. Exportvikten, x_i , tar både hänsyn till att svensk export möter konkurrens från land i s inhemska producenter och att land i s exportörer konkurrerar med svenska exportörer på andra marknader. Exportvikten bestäms alltså som ett vägt genomsnitt mellan betydelsen av land i som svensk exportmarknad och betydelsen som konkurrent för svensk export på andra marknader.¹² Vikten för råvaruhandel är konstruerad så att den avspeglar land i s betydelse på den totala råvarumarknaden.

Det bör poängteras att tillgång på statistik har styrt vilka länder, och i viss mån vilka varugrupper, som ingår i det nya kronindexet KIX. Utrikeshandelsstatistiken revideras fortlöpande varför vikterna i KIX kommer att revideras. Om det statistiska underlaget förbättras kan det framöver också bli aktuellt att utöka beräkningarna till nya länder och även omfatta tjänstehandel.

Resultat

I diagram 50 nedan jämförs KIX med TCW-index.¹³ TCW-index omfattar färre valutor och har i motsats till KIX fasta vikter som baseras på data för åren 1989–1991. KIX ger i flera avseenden en annan bild av kronans utveckling än TCW-index (se diagram 50). Enligt KIX var kronan i maj 2004 över 3,5 procent starkare än genomsnittet från 1993 till i dag men enligt TCW-index nästan 1,0 procent svagare. De två indexen leder således till olika slutsatser angående om kronan är nominellt svagare eller starkare än genomsnittet för respektive index sedan den fasta växelkursen övergavs. Även bilden av kronans utveckling under de senaste åren är olika enligt de

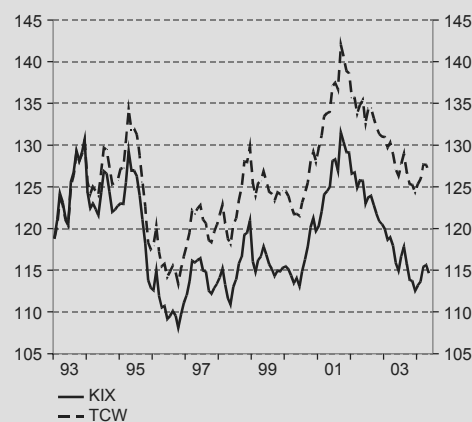
¹² Skillnaden mellan KIX och TCW, förutom att TCW inte beaktar råvaror, ligger i hur importvikten och exportvikten vägs samman. I KIX vägs dessa samman baserat på den relativa betydelsen av export och import som andel av total svensk handel medan en annan metod används för beräkning av TCW-vikterna, se Zanella Alessandro, Dominique Desruelle, "A Primer on the IMF's Information Notice System", International Monetary Fund, Working Paper WP/97/71 1997.

¹³ Växelkursdata som används i KIX är huvudsakligen månadsdata för s.k. PMI kurser som hämtas från Riksbankens hemsida. I de fall där växelkurser saknas har s.k. korskurser beräknats med hjälp av data från IMF. KIX är indexerat till 100 1992-11-18 i likhet med TCW-index. För dessa beräkningar har dagsdata för växelkurser från EcoWin använts. Indexeringen medför att KIX var 104,29 i medeltal i november 1992.

två indexen. I samband med den globala börsnedgången som tog fart sommaren 2000 försvagades kronan rejält både enligt KIX och TCW-index. Därefter har kronan återhämtats såväl i TCW- som i KIX-termer. Sammantaget har dock kronan försvagats sedan sommaren 2000 med över 4 procent enligt TCW-index, medan kronan enligt KIX är obetydligt svagare. Detta beror bland annat på att KIX fångar upp förstärkningen mot de asiatiska valutorna sedan sommaren 2000.

Skillnaderna mellan de två indexen beror på att KIX använder variabla och uppdaterade vikter men framför allt på att KIX omfattar fler valutor än TCW-index. Deprecieringen av den turkiska liran under 1990-talet har exempelvis bidragit till att stärka KIX. I mitten av 1990-talet förstärktes kronan kraftigt mot den mexikanska peson och den kinesiska yuanen. Detta fångas inte upp av TCW-index men väl av KIX som då blev starkare (lägre indexvärde), allt annat lika. Inte heller försvagningen av den koreanska valutan under Asienkrisen 1998 fångas upp av TCW-index men däremot av KIX.

Diagram 50 Kronindex
Index 1992-11-18 =100, månadsvärden



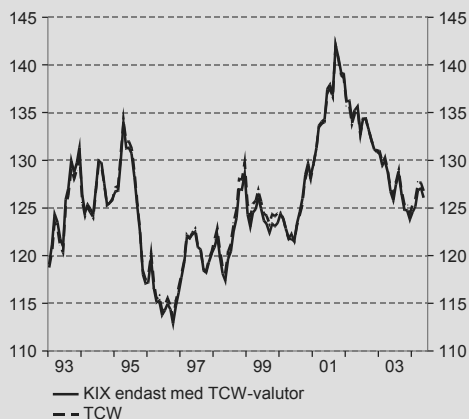
Anm. I KIX används 2001 års vikter för 2002 och framåt. Källor: Riksbanken, OECD, IMF och Konjunkturinstitutet.

Några av de länder som ingår i KIX men inte i TCW-index, som t.ex. Turkiet, har haft hög inflation. I reala termer är därför skillnaden mellan KIX och TCW-index mindre än i nominella termer. I början av 2004 var skillnaden mellan de reala indexen ungefär hälften av skillnaden mellan de nominella indexen.

Som nämnts ovan beror den stora skillnaden mellan KIX och TCW-index främst på att fler valutor ingår i KIX. För att illustrera detta kan KIX vägas samman med endast de valutor som är med i TCW-index. Som framgår av diagram 51 har TCW-

index och ett KIX baserat endast på TCW-valutor utvecklats mycket lika sedan 1993.

Diagram 51 Kronindex: KIX med bara TCW-valutor
Index 1992-11-18 =100, månadsvärden



Anm. I KIX används 2001 års vikter för 2002 och framåt.
Källor: Riksbanken, OECD, IMF och Konjunkturinstitutet.

Även om utvecklingen för växelkursindexen till stor del bestäms av vilka valutor som ingår kan storleken på de olika vikterna lämna viktiga bidrag i analysen. I tabell 11 visas resultatet av viktberäkningar för 1991 och 2001. Vikten för Tyskland har fallit mest och vikten för Kina har ökat mest under perioden. Vikten för USA har ökat något beroende på samsättnings effekter som ändrat relationen mellan export och import, men framför allt eftersom USA har ökat sin andel i råvaruhandeln. Även vikterna för Irland och det nya EU-landet Polen har ökat. Nederländerna har också ökat sin vikt men detta kan främst bero på svårigheter med att bestämma ursprungsland för handelsstatistiken som en följd av Sveriges EU-inträde.

Som framgår ovan har valet av vikter och framför allt valet av länder en väsentlig betydelse för beskrivningen av kronans växelkurs och därigenom för analysen av kronans utveckling och värdering. Eftersom länder som Kina, Korea och Polen, har ökat i betydelse på världsmarknaden och fått ett större inflytande på svensk export och import bör ett växelkursindex för kronan omfatta även dessa länder.

Tabell 11 Vikter
Procent

	TCW	KIX	
	1989–1991	1991	2001
Euroområdet	56,12	51,966	48,529
Tyskland	22,28	19,317	16,398
Frankrike	7,15	6,920	7,613
Nederländerna	4,24	4,555	5,552
Italien	6,05	5,700	4,659
Finland	6,69	5,771	4,600
Belgien-Luxemburg	3,55	3,543	3,291
Spanien	2,48	2,265	2,588
Irland	0,77	0,726	1,574
Österrike	1,71	1,511	1,219
Portugal	0,93	1,220	0,642
Grekland	0,27	0,438	0,393
EU-15	73,28	66,436	61,959
Storbritannien	11,56	9,170	9,091
Danmark	5,60	5,300	4,339
EU	73,28	67,505	65,093
Polen	-	0,739	1,614
Tjeckien	-	0,000	0,772
Ungern	0,00	0,330	0,545
Slovakien	-	0,000	0,203
Europa totalt	81,60	75,755	73,321
Norge	5,58	5,306	5,634
Schweiz	2,74	2,454	1,890
Turkiet	-	0,392	0,614
Island	-	0,098	0,090
Nordamerika	12,79	14,762	16,372
USA	11,63	12,031	13,294
Kanada	1,16	1,613	1,903
Mexiko	-	1,118	1,175
Oceanien	0,41	1,154	1,156
Australien	0,27	0,970	0,970
Nya Zeeland	0,14	0,184	0,186
Asien	5,20	8,329	9,151
Kina	-	1,517	4,049
Japan	5,20	5,396	3,746
Korea	-	1,416	1,356
Summa	100,00	100,000	100,000

BNP och efterfrågan i Sverige

Konjunkturåterhämtningen i den svenska ekonomin går något snabbare än väntat. BNP fortsatte att öka förhållandevis snabbt under första kvartalet (se diagram 52) till följd av en stark nettoexport. En betydande del av nettoexportökningen första kvartalet berodde dock på tillfälligt minskade lager av bl.a. råolja och petroleumprodukter. Den inhemska efterfrågan stiger fortfarande relativt svagt, men den väntas öka snabbare under resten av prognosperioden när investeringarna tar fart (se diagram 53). I år bidrar exporten mest till tillväxten men från och med nästa år drivs tillväxten i allt större grad av att konsumtion och investeringar ökar snabbare.

Exporten, som ökade snabbt under första kvartalet, väntas fortsätta att öka men i något långsammare takt. Dessutom ökar importen påtagligt så att BNP-tillväxten blir tillfälligt något svagare under andra kvartalet. Konjunkturbarometern förutspår en förhållandevis stark BNP-tillväxt även under andra kvartalet (se diagram 52).

Tabell 12 Försörjningsbalans

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2003	2003	2004	2005	2006
BNP	2 439	1,6	2,9	2,7	2,8
<i>BNP, kalenderkorrigerad</i>		1,7	2,3	2,7	3,1
Hushållens konsumtionsutgifter	1 195	1,9	2,5	3,0	3,3
Offentliga konsumtionsutgifter	691	0,6	0,9	0,8	0,5
Fasta bruttoinvesteringar	383	-2,0	2,1	6,8	8,3
Lagerinvesteringar ¹	8	0,2	-0,1	0,2	0,0
Export av varor och tjänster	1 066	5,5	7,3	7,0	6,4
Import av varor och tjänster	904	5,0	5,3	9,0	8,2
Total inhemska efterfrågan	2 277	1,1	1,8	3,2	3,3
Nettoexport ¹	162	0,6	1,2	-0,3	-0,3
Bytesbalans ²	136	5,6	6,2	5,8	5,0

¹ Förändring i procent av BNP föregående år.

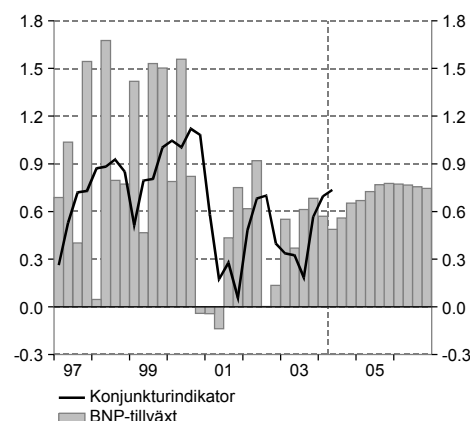
² I procent av BNP, löpande priser.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Näringslivets investeringar utvecklades svagt under första kvartalet i år men vänder nu upp till följd av stigande kapacitetsutnyttjande och förbättrad lönsamhet. BNP-tillväxten väntas stiga från 1,6 procent i fjol till 2,9 procent i år (se diagram 54). Uppgången beror dock till stor del på att antalet arbetsdagar är ovanligt stort i år.¹⁴ Den kalenderkorrigerade tillväxten, som bättre avspeglar konjunkturutvecklingen, ökar från 1,7 procent i fjol till 2,3 procent i år.

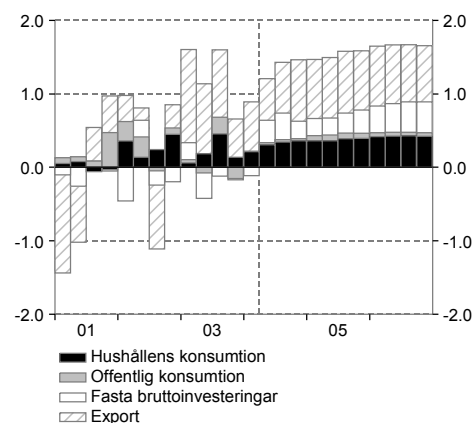
Hushållens konsumtion växer allt snabbare under prognosperioden i takt med att arbetsmarknadsläget förbättras. Efter vändningen uppåt under 2004 ökar investeringarna kraftigt un-

Diagram 52 Konjunkturindikatorn och BNP
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden



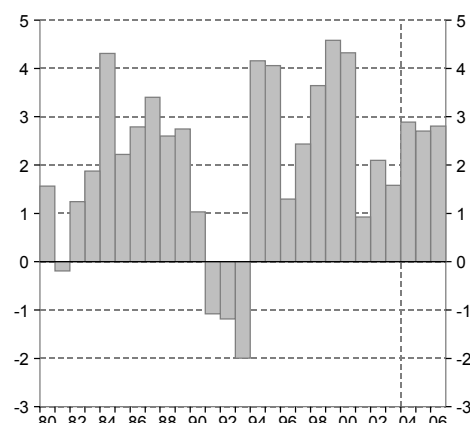
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 53 Bidrag till efterfrågetillväxten
Förändring i procent av BNP föregående kvartal,
säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

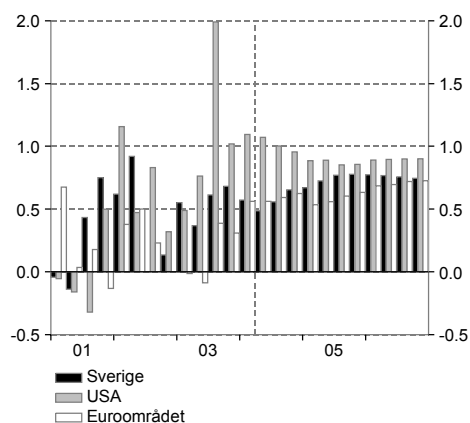
Diagram 54 BNP till marknadspris
Årlig procentuell förändring



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

¹⁴ Se fördjupningsrutan "Kalendereffekter 2004" i *Konjunkturläget*, mars 2004.

Diagram 55 BNP till marknadspris
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån, Bureau of Economic Analysis, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

der de följande två åren. Förutom fortsatt stigande investeringar i näringslivet ökar även de offentliga investeringarna genom stora satsningar på infrastruktur. Den snabbare ökningen av konsumtionen och investeringarna samt förstärkningen av kronan leder till att importen tar fart. Tillsammans med något lägre ökningstal för exporten innebär det att nettoexportens bidrag till BNP-tillväxten minskar och blir svagt negativt. Sammantaget stiger den kalenderkorrigerade BNP-tillväxten till 2,7 respektive 3,1 procent under 2005 och 2006.

I USA tog tillväxten fart redan 2003 när investeringarna vände uppåt (se diagram 55). I Sverige steg tillväxten gradvis under fjolåret och ligger sedan förra sommaren nära den potentiella tillväxten, dvs. produktionsgapet är ungefär konstant. I euroområdet var tillväxten betydligt svagare under fjolåret, men den ökade påtagligt första kvartalet i år. Utvecklingen framöver är snarlik i Sverige och euroområdet med en förbättrad investeringskonjunktur och stigande konsumtionstillväxt.

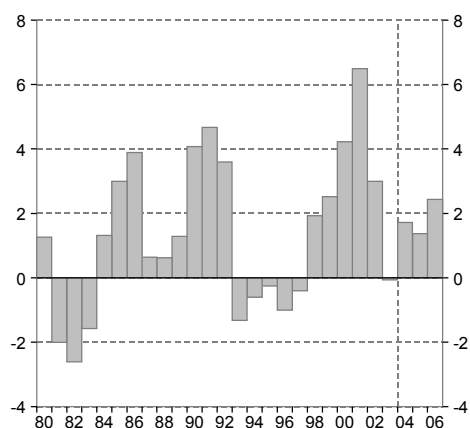
Hushållens konsumtion

Hushållens inkomster börjar öka igen

Hushållens disponibla inkomst stagnerade i fjol men ökar åter 2004–2006 i en långsiktigt ganska normal takt (se diagram 56). Stagnationen i fjol berodde på den försämrade arbetsmarknaden och höjda kommunala skatter. I år planar sysselsättningen ut och kommunalskatterna ökar inte lika mycket som i fjol. Även priserna ökar långsammare i år, vilket sammantaget leder till att den reala lönesumman bidrar med 1,5 procentenheter till disponibelinkomstens utveckling 2004, jämfört med nollbidraget i fjol (se tabell 13). Under 2005 och 2006 förstärks arbetsmarknaden successivt och den reala lönesumman bidrar mer till ökningen av disponibelinkomsten. Förändringar av läget på arbetsmarknaden påverkar även ersättningarna till arbetslösa, som i år ökar med 4,4 miljarder kronor till följd av den högre arbetslösheten. Under 2005 och 2006 faller ersättningarna tillbaka med ungefär lika mycket i takt med att arbetslösheten sjunker.

Ersättningarna från sjukförsäkringen minskar med 6,1 miljarder kronor från 2003 till 2006 bl.a. som följd av att många beviljas förtidspension. Ersättningarna för förtidspensioner ökar med 8,9 miljarder kronor under samma period. Assistansersättningen¹⁵ har ökat under några år och fortsätter att öka med 5,2 miljarder kronor från 2003 till 2006. Ålderspensionerna räknas upp med 1,8 procent i år samt med 1,1 respektive 2,1 procent 2005 och 2006. Överföringarna från den offentliga sektorn bidrar särskilt i år till att öka den disponibla inkomsten på grund av

Diagram 56 Hushållens disponibla inkomster
Årlig procentuell förändring, fasta priser



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

¹⁵ Assistansersättning utgår till handikappade för att de ska kunna anställa personliga assistenter.

stigande arbetslöshetsersättningar och ålderspensioner (se tabell 13).

Sammantaget ökar den reala disponibelinkomsten med 1,7 procent i år och med 1,4 respektive 2,4 procent 2005 och 2006.

Tabell 13 Hushållens inkomster

Miljarder kronor, löpande priser respektive bidrag till disponibelinkomstens tillväxt, fasta priser, procentenheter

	2003	2003	2004	2005	2006
Disponibel inkomst	1 239	-0,1	1,7	1,4	2,4
Bidrag från:					
Lönesumma	1 014	0,0	1,5	2,3	2,9
Timlön		0,9	1,7	1,7	1,9
Arbetade timmar		-0,9	-0,2	0,6	1,1
Övriga faktorinkomster	225	0,1	0,1	0,5	0,6
Överföringar från offentlig sektor	462	1,9	1,0	0,0	0,2
Överföringar från privat sektor	55	-0,1	-0,1	0,0	0,0
Skatter och avgifter	517	-1,9	-0,8	-1,4	-1,3

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

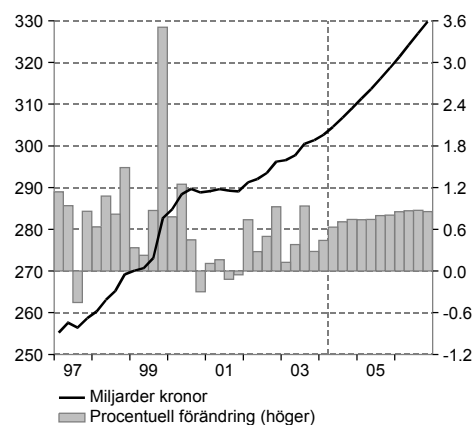
Konsumtionen växer snabbare igen

Konsumtionsökningstakten mattades påtagligt under fjärde kvartalet i fjol och fortsatte att vara måttlig strax efter årsskiftet (se diagram 57). Både omsättningen i detaljhandeln (se diagram 58) och antalet nyregistrerade bilar utvecklades svagt i januari, men har tagit bättre fart sedan dess. Hushållens konsumtion ökade med 0,4 procent under det första kvartalet jämfört med föregående kvartal. Det är främst konsumtionen av kapitalvaror och turisttjänster utomlands (se diagram 59) som har skjutit fart och i årstakt uppgick ökningen under första kvartalet till 6,4 respektive 17,4 procent. Stora ökningstal för den här typen av konsumtion förknippas ofta med att hushållens tillförsikt är god. Fram till 2006 bedöms hushållens ekonomi förbättras successivt, vilket tillsammans med en stark förmögenhetsställning leder till en förhållandevis stark utveckling av konsumtionen (se diagram 57). Därmed ökar konsumtionen med 2,5 procent i år och med 3,0 och 3,3 procent 2005 respektive 2006 (se tabell 14).

Uppgången inte lika snabb som 1999–2000

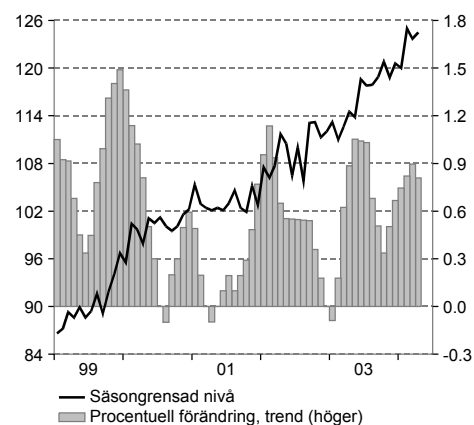
Den expansiva penningpolitiken stimulerar konsumtion och tillgångspriser. Priserna på fastighetsmarknaden har fortsatt att öka snabbt samtidigt som omsättningen varit hög. En livaktig fastighetsmarknad drar ofta med sig annan kompletterande konsumtion i form av bygg- och kapitalvaror. Omsättningen i t.ex.

Diagram 57 Hushållens konsumtion
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden



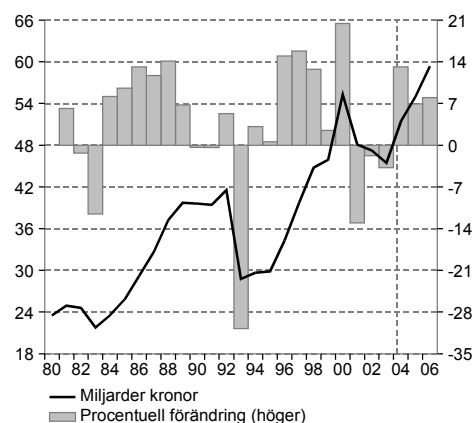
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 58 Omsättning av sällanköpsvaror i detaljhandeln
Volymindex 2000=100, fasta priser, säsongrensade månadsvärden



Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 59 Hushållens konsumtion i utlandet
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent



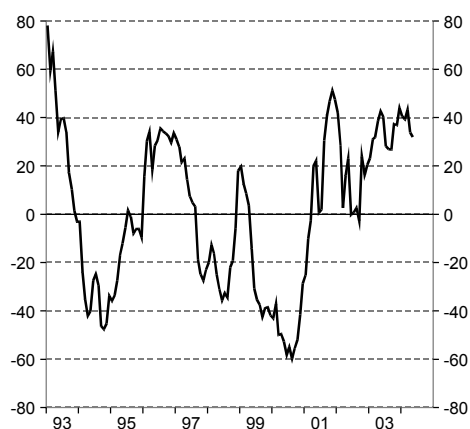
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 60 Hushållens förtroendeindikator (CCI)
Netttotal, månadsvärden



Källa: Konjunkturinstitutet.

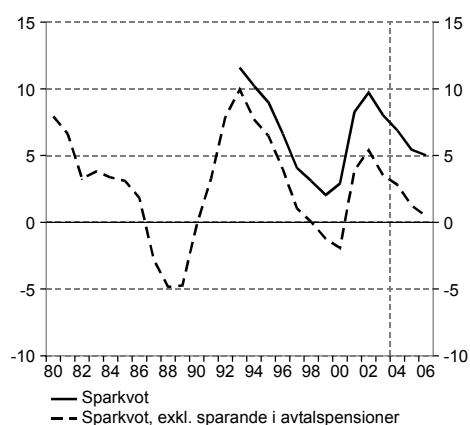
Diagram 61 Hushållens förväntningar om arbetslösheten
Netttotal, månadsvärden



Anm. Stigande netttotal innebär att fler tror att arbetslösheten kommer att öka.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 62 Hushållens sparande
Procent av disponibel inkomst



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

järn- och byggvaruhandeln har ökat med ca 13 procent under våren jämfört med samma period i fjol.

Hushållens förväntningar har blivit mindre dystra än de var under det fjärde kvartalet i fjol, samtidigt som de inte visat någon klar tendens till ytterligare förbättring under de allra senaste månaderna (se diagram 60). Hushållen förväntar sig att arbetslösheten ska fortsätta att öka, vilket håller tillbaka konsumtionen (se diagram 61). Arbetsmarknadsläget förbättras fram till 2006, men det handlar inte alls om en så stor förbättring som under slutet på 1990-talet. Mellan 1997 och 2000 ökade antalet arbetade timmar med 4,7 procent och arbetslösheten föll med 3,3 procentenheter, medan motsvarande siffror mellan 2003 och 2006 prognostiseras till 1,8 procent respektive 0,2 procentenheter. Även om konsumtionen ökar förhållandevis mycket under prognosperioden, är ökningen betydligt långsammare än under de förra toppåren 1999–2000, då konsumtionen ökade med nära 4 procent per år (se diagram 57). Sparkvoten sjunker visserligen till 5,0 procent 2006, men den är fortfarande högre än 2000 då sparkvoten var 2,9 procent (se diagram 62).

Tabell 14 Hushållens konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2003	2003	2004	2005	2006
Konsumtionsutgifter	1 195	1,9	2,5	3,0	3,3
Varav: Sällanköpsvaror	233	4,4	6,8	6,2	6,7
Bilar	42	5,8	0,8	4,1	5,5
Dagligvaror	187	1,7	2,4	2,0	1,9
Konsumtion i utlandet	45	-3,8	13,1	6,9	8,0
Tjänster exkl. bostad	318	1,2	1,6	3,7	4,2
Sparkvot ¹	104	8,0	6,9	5,4	5,0
Sparkvot exkl. avtalspensioner ¹	43	3,5	2,8	1,3	0,4

¹ Sparande i miljarder kronor, löpande priser respektive sparande i procent av disponibel inkomst.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Offentlig konsumtion

Kommunerna har sedan andra halvåret i fjol varit återhållsamma med både nyanställningar och inhyrning av personal. Till följd av ett högre antal arbetsdagar växer ändå den offentliga konsumtionen med 0,9 procent i år (se diagram 63). Ökande statsbidrag till kommunerna bidrar till att den offentliga konsumtionen växer med 0,8 procent 2005 och 0,5 procent och 2006 (se tabell 15).

Tabell 15 Offentlig konsumtion

Miljarder kronor, löpande priser respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

	2003	2003	2004	2005	2006
Offentliga konsumtionsutgifter	691	0,6	0,9	0,8	0,5
<i>Procent av BNP</i>		28,3	28,1	28,0	27,8
Statlig konsumtion	195	0,6	1,1	0,3	0,0
<i>Procent av BNP</i>		8,0	7,9	7,8	7,7
Kommunal konsumtion	495	0,6	0,8	1,0	0,7
<i>Procent av BNP</i>		20,3	20,2	20,1	20,1

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Trots de begränsningsbelopp på bl.a. anslaget för anskaffning av försvarsmateriel som aviserades i vårpropositionen 2004 ökar den *statliga* konsumtionen i år med drygt 1 procent. Kostnaderna för tandvårdsreformen ökar fortfarande och staten fortsätter att rekrytera personal till försäkringskassor, högskolor och rättsväsende. Nyanställningarna sker dock i en långsammare takt än tidigare och personalbehoven bedöms vara fyllda i slutet av året.

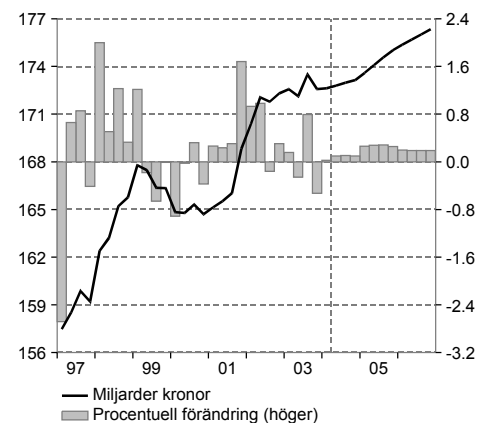
Anslagsbegränsningarna för 2004 leder till att utgifter senare läggs till 2005. Även underhåll och reparationer av vägar ökar något 2005. Men som en följd av försvarsomställningen minskar försvarets konsumtion något och den statliga konsumtionstillväxten stannar därför vid 0,3 procent 2005.

Trots att Vägverket och Banverket ökar underhållet av vägar och järnvägar förhållandevis mycket stagnerar den statliga konsumtionen 2006. Det beror på att arbetsmarknaden förbättras, vilket medför att arbetsmarknadsutbildningen minskar.

Kommunernas budgetproblem har medfört relativt skarpa åtgärds paket i år. Som en följd av dessa besparingar minskar den kommunala sysselsättningen med 5 000 personer, justerat för huvudmannaskapsförändringar.¹⁶ Samtidigt har inhyrningen av personal minskat kraftigt. Därmed minskar den kalenderkorrigerade kommunala konsumtionen med 0,1 procent, medan den faktiska konsumtionen växer till följd av ett högre antal arbetsdagar.

I vårpropositionen 2004 aviserades både generella och specialdestinerade tillskott till kommunerna, vilket bedöms leda till att kommunerna ökar antalet anställda med omkring 10 000 personer fram till 2006. Trots dessa tillskott blir kommunernas inkomstökning måttlig till följd av en relativt svag utveckling av skatteinkomsterna (se även avsnittet ”Offentliga finanser”). Den kommunala konsumtionstillväxten beräknas bli 1,0 procent 2005 och 0,7 procent 2006.

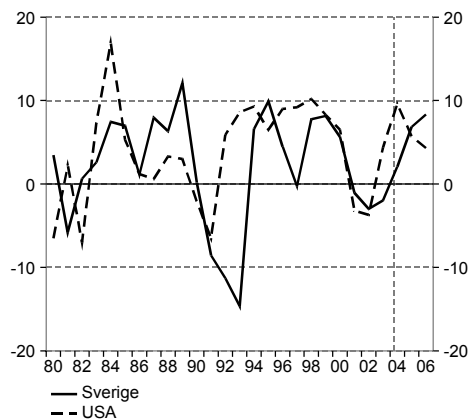
Diagram 63 Offentlig konsumtion
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

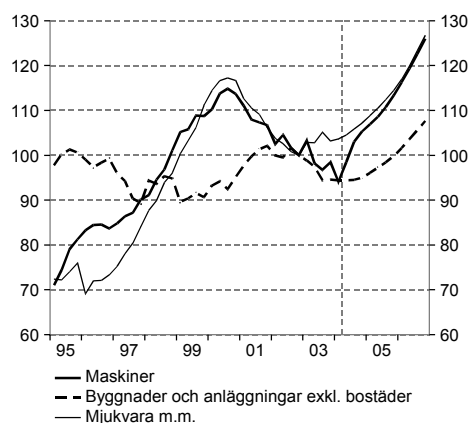
¹⁶ Den kommunala sysselsättningen ökade med 6 700 personer när Huddinge sjukhus återgick till offentlig förvaltning den 1 januari i år.

Diagram 64 Investeringar
Årlig procentuell förändring



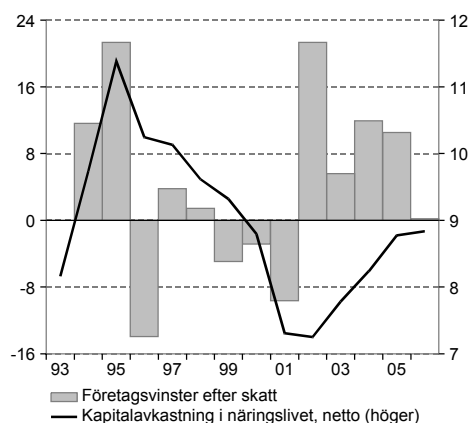
Källor: Statistiska centralbyrån, Bureau of economic analysis och Konjunkturinstitutet.

Diagram 65 Investeringar
Index 2002 kvartal 4 = 100, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 66 Vinster och lönsamhet
Årlig procentuell förändring respektive procent



Anm. Företagsvinster enligt nationalräkenskaperna, dvs. finansiellt sparande plus bruttoinvesteringar. Kapitalavkastning = nettoöverskott/kapitalstock.
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Fasta bruttoinvesteringar

Vändning på gång

Det långvariga fallet i investeringarna bryts andra kvartalet i år och investeringarna växer därefter starkt de kommande åren. Den snabba konjunkturella investeringsökningen är i linje med tidigare konjunkturuppgångar och med utvecklingen i t.ex. USA (se diagram 64).

Kapacitetsutnyttjandet har stigit en längre tid, vilket tillsammans med en allt starkare efterfrågan och goda finansieringsmöjligheter lägger grunden för ökande investeringar.

Investeringarna i mjukvara vände upp redan i början av 2003. När även maskininvesteringarna börjar öka bryts fallet i de totala investeringarna (se diagram 65). Däremot dröjer det till slutet av året innan bygg- och anläggningsinvesteringarna tar fart eftersom det fortfarande finns relativt gott om ledig kapacitet. Bostadsinvesteringarna fortsätter att växa starkt under hela prognosperioden.

De offentliga myndigheternas investeringar ökar långsammare än näringslivets och dämpar därmed ökningen av de totala investeringarna.

Tabell 16 Fasta bruttoinvesteringar

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2003	2003	2004	2005	2006
Industrin	73	-5,3	3,1	13,2	10,7
Övriga varubranscher	39	1,4	1,8	3,8	6,0
Tjänstebanscher exkl. bostäder	149	-2,1	0,0	6,5	9,3
Bostäder	53	3,6	8,0	6,2	7,7
<i>Summa näringsliv</i>	<i>314</i>	<i>-1,6</i>	<i>2,3</i>	<i>7,7</i>	<i>9,0</i>
Offentliga myndigheter	69	-3,6	1,0	3,0	5,4
Summa	383	-2,0	2,1	6,8	8,3

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Förutsättningarna finns för en investeringsuppgång i näringslivet

Den starka produktivitetsökningen i näringslivet har bidragit till att företagets vinster förbättrats (se diagram 66). Produktionen har ökat flera år i rad samtidigt som investeringarna fortsatt att falla till relativt låga nivåer. Företagen planerar nu att utöka framför allt maskinkapaciteten. Räntorna är låga och börsvärdena har stigit (se diagram 67). Möjligheterna till finansiering med såväl lånat och eget kapital har således förbättrats. Tillsammans

med stigande kapitalavkastning (se diagram 66) medför detta ökande investeringar.

Industrins investeringar sjönk visserligen första kvartalet i år men företagens investeringsplaner för resten av året är relativt optimistiska. Industriproduktionen ökar starkt och kapacitetsutnyttjandet har stigit sedan början av 2002 till en hög nivå (se diagram 68). I år och nästa år görs stora investeringar främst inom papper- och massaindustrin. Inom investeringsvaruindustrin kommer, trots mycket högt kapacitetsutnyttjande framför allt inom motorfordons- och teleproduktindustrin, investeringsuppgången något senare och investeringarna ökar mer markant först nästa år.

Industrins expansion drar med sig de företagsnära tjänstbranscherna. Den senast publicerade investeringsenkäten visade på något högre investeringar främst inom företagstjänster och transportföretag. Därtill ökade fartygsinvesteringarna kraftigt i fjol och stora investeringar väntas även i år och de kommande åren.

Anmärkningsvärt är däremot den fortsatta nedgången inom post- och telekombranschen. Trots ambitioner att bygga ut 3G och bredband fortsätter de sammantagna investeringarna att sjunka inom post- och telekom.

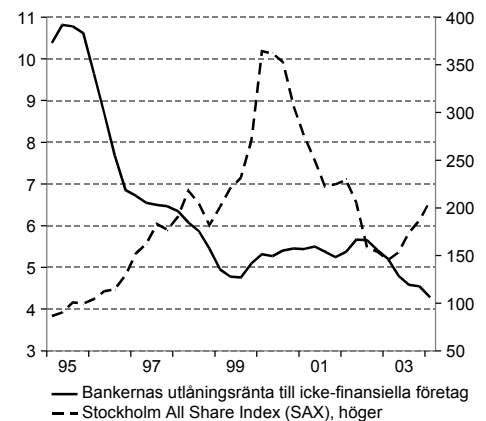
Nästa år ökar bredden i investeringsuppgången då investeringar i hushållsnära tjänstenäringslik som inom konsumtionsvaruindustrin tar fart. Investeringarna fortsätter att växa snabbt 2006 (se tabell 16), då kapaciteten måste öka snabbare för att produktionen ska kunna fortsätta expandera. Trots dessa högre investeringar ökar produktionen snabbare än kapitalstocken, dvs. kapacitetsutnyttjandet fortsätter att öka (se diagram 69).

Ljusa framtidsutsikter för bostadsbyggandet

Antalet påbörjade bostäder ökade starkt under sista kvartalet i fjol och även under första kvartalet i år (se diagram 70). Bostadsinvesteringarna fortsätter att öka under hela prognosperioden men inte fullt så starkt som under de senaste kvartalen. Den starkaste tillväxten låg på småhusbyggandet, som ökade med drygt 19 procent i årstakt sista kvartalet i fjol och med över 28 procent i årstakt första kvartalet i år. Småhusbyggandet fortsätter expandera under prognosperioden men nu i en lugnare takt. Antalet påbörjade bostäder ökade snabbast i Stormalmö och Storgöteborg, men även i flera andra län ökade bostadsbyggandet förhållandevis starkt. För Storstockholm däremot fortsatte den nedåtgående trenden.

Utvecklingen av beviljade bygglov visar att den påfallande starka ökningstakten för bostadsbyggandet i Stormalmö och Storgöteborg nu kommer att växla ned till ett lugnare tempo. För Stockholms del väntas en vändning uppåt i år. I Storstockholm råder det bostadsbrist i 24 av 26 kommuner, så det finns förutsättningarna för ett ökat byggande. I en enkät angav också

Diagram 67 Företagsränta och börsutveckling
Procent respektive index, kvartalsvärden



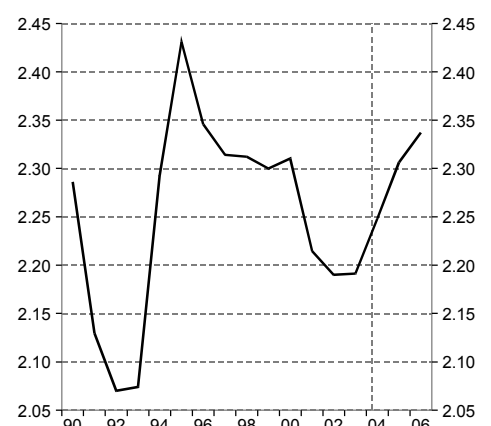
Källor: Riksbanken och EcoWin.

Diagram 68 Industrins kapacitetsutnyttjande
Procent, säsongrensade kvartalsvärden



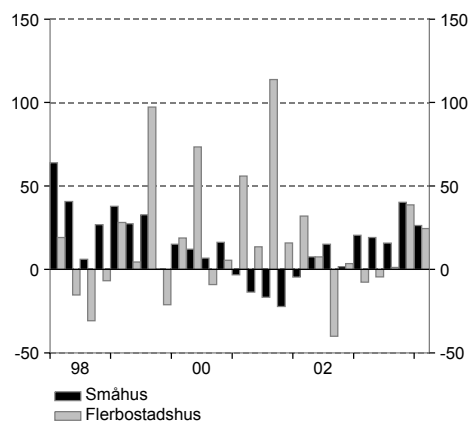
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 69 Kapacitetsutnyttjande maskiner,
näringslivet
Kvot



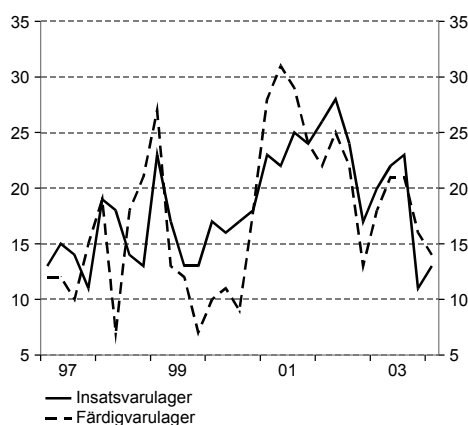
Anm. Förädlingsvärde/maskinkapitalstocken.
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 70 Påbörjade lägenheter
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden



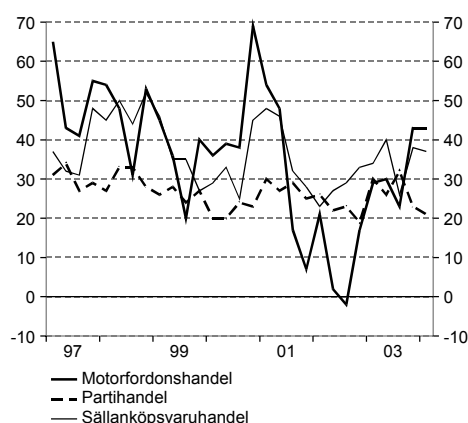
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 71 Lageromdömen i industrin
Nettotal, kvartalsvärden



Anm. Högre nettotal innebär att fler företag är missnöjda med för stora lager.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 72 Lageromdöme i handeln
Nettotal, kvartalsvärden



Anm. Högre nettotal innebär att fler företag är missnöjda med för stora lager.
Källa: Konjunkturinstitutet.

60 procent av de större fastighetsägarna i Stockholms län att de avsåg att öka sina investeringar. Även prognosen för övriga delar av Sverige är positiv. Ombyggnader av bostäder har utvecklats svagt sedan slutet av fjolåret men väntas öka framöver bl.a. till följd av det införda ROT-avdraget. Sammanfattningsvis prognostiseras bostadsinvesteringarna öka starkt under hela prognosperioden, med den starkaste tillväxten för flerbostadshus.

Offentliga investeringar på väg upp

Ökade statliga investeringar gör att de offentliga investeringarna växer något i år. De kommunala investeringarna kommer igång först under andra halvåret i år, då den skattesubvention för miljöinvesteringar som aviserades i vårpropositionen väntas ge stimulans.

Den överenskommelse som regeringen och samarbetspartier har presenterat om infrastrukturinvesteringar medför att de statliga investeringarna ökar både 2005 och 2006. De allt bättre kommunala finanserna beräknas därtill medföra att nya och uppskjutna investeringar påbörjas under 2005 och 2006. Sammantaget ökar de offentliga investeringarna med måttliga 1 procent i år, men investeringstakten tilltar under prognosperioden och 2006 växer de offentliga investeringarna med drygt 5 procent (se tabell 16).

Lagerinvesteringar

Lagerutvecklingen bromsar efterfrågetillväxten i år men skjuter på nästa år

Företagen har under de senaste två åren successivt blivit mer nöjda med sin lagersituation enligt Konjunkturbarometern. Senast industrin var lika nöjd med sina insatsvarulager var vid årsskiftet 1997/1998. Även lagren av färdigvaror har i stor utsträckning anpassats till önskad storlek, även om delar av industrin fortfarande dras med för stora lager (se diagram 71). En del ytterligare anpassningar kvarstår även inom handeln, främst inom bilhandeln och delar av sällanköpsvaruhandeln. Inom partihandeln är dock företagen i stort sett nöjda med sina lager (se diagram 72).

Under första kvartalet i år fortsatte industrin att minska sina lager av insatsvaror. Däremot ökade lagren av varor i arbete och färdigvaror, vilket kan ses som ett uttryck för den allt starkare efterfrågetvecklingen inom industrin. Under resten av året bedöms industrin bygga upp sina lager av insatsvaror i samband med att produktionen växer snabbare, samtidigt som man i någon mån avvecklar sina färdigvarulager. Neddragningen av handelslagren första kvartalet innebär ett kraftigt negativt lager-

omslag mellan kvartalen. De kommande kvartalen väntas handelen krympa sina lager ytterligare något, inte minst till följd av en ökad bilförsäljning.

Under 2005 och 2006 förväntas industrin öka sin lagerhållning något till följd av den snabbare produktionstillväxten. Handelslagren bedöms vara i det närmaste oförändrade. Sammantaget skulle därmed bidraget från lagerförändringarna till efterfrågeutvecklingen bli negativt i år motsvarande 0,1 procent av BNP för att i stället bli positivt 2005 motsvarande 0,2 procent av BNP. År 2006 bedöms lagrens bidrag till efterfrågeutvecklingen vara i det närmaste neutralt.

Export

Starkare exportutveckling på gång

Återhämtningen av den internationella konjunkturen fortsätter och breddas geografiskt. Efter den inledande uppgången i USA, Storbritannien och Asien bedöms tillväxten vara på väg uppåt även i euroområdet (se avsnittet ”Internationell konjunkturutveckling”). Länderna i Sydostasien svarar liksom tidigare för den starkaste tillväxten de kommande åren med Kina som regionens motor. För svensk del är dock utvecklingen i euroområdet mer avgörande för exporttillväxten.

I Konjunkturbarometern bekräftas den starkare och bredare efterfrågan då mer än hälften av industrin svarar att ordertillströmningen från utlandet växer. Att efterfrågan ökar stöds även av annan statistik över industrins exportordergång (se diagram 73), liksom av inköpschefsindex som fortsätter att peka på en stigande aktivitet i företagen. Totalt beräknas exporten i år öka med drygt 7 procent. Även 2005 och 2006 väntas utvecklingen bli stark till följd av den stigande världskonjunkturen (se diagram 74 och 75). Det successivt stigande kapacitetsutnyttjandet bedöms dock leda till att företagens leveranstider ökar vilket håller tillbaka exportuppgången något 2006.

Tabell 17 Export av varor och tjänster

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2003	2003	2004	2005	2006
Varuexport	820	5,5	7,6	7,1	6,6
Varav: Bearbetade varor	704	5,8	8,3	8,3	7,4
Råvaror	113	3,5	4,6	0,0	1,4
Tjänsteexport	246	5,6	6,3	6,4	5,8
Summa export	1 066	5,5	7,3	7,0	6,4

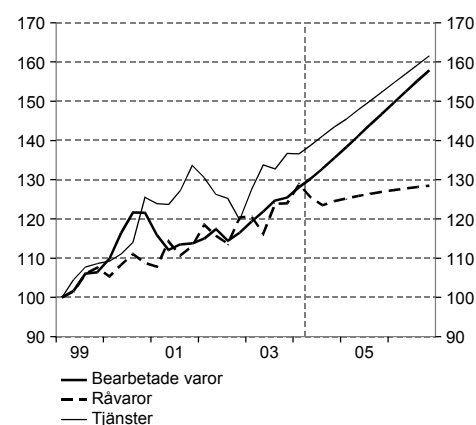
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 73 Industrins exportordergång
Index 2000=100, fasta priser, säsongrensade månadsvärden



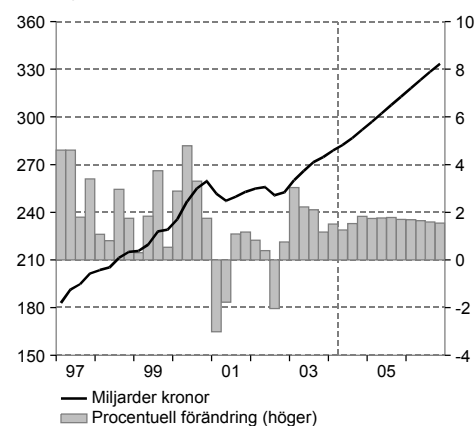
Anm. 6-månaders glidande medelvärde.
Källor: Statistiska centralbyrån.

Diagram 74 Export
Index 1999 kvartal 1 = 100, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden



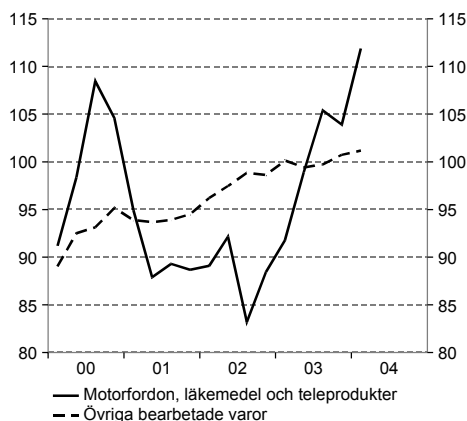
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 75 Export av varor och tjänster
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden



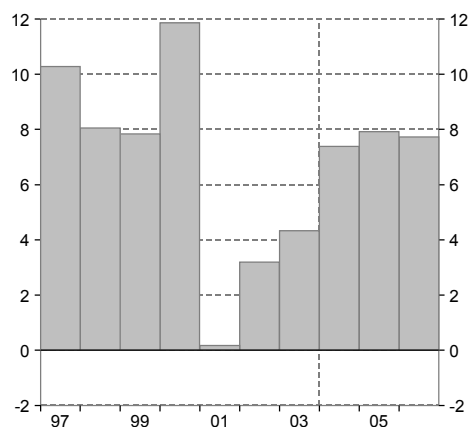
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 76 Export av bearbetade varor
Index 2003=100, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden



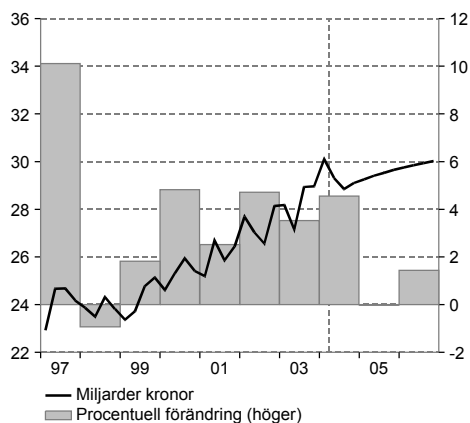
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 77 Världsmarknadstillväxt för bearbetade varor
Årlig procentuell förändring



Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 78 Export av råvaror
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden respektive årsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Bredare uppgång av efterfrågan på bearbetade varor

Den förhållandevis starka exporttillväxten för bearbetade varor i fjol berodde främst på ökad export av motorfordon, läkemedel och teleprodukter. Övriga bearbetade varor hade en betydligt sämre utveckling (se diagram 76). Exporttillväxten kommer dock att breddas när efterfrågetillväxten tar fart även i Europa.

Världsefterfrågan på bearbetade varor, riktad mot svensk exportindustri, beräknas öka med mellan 7 och 8 procent per år under prognosperioden (se diagram 77). Liksom i fjol växer den svenska exporten snabbare än världsmarknaden 2004 och 2005 som en följd av en gynnsam varusammansättning, medan den växer långsammare än världsmarknaden 2006 bl.a. som en följd av den starkare kronan.

Efter hand väntas exporten öka snabbare också för andra delar av verkstadsindustrin än teleprodukter och motorfordon. Även fortsättningsvis kommer dock teleproduktexporten att växa snabbast. Telekomsektorn, som är på väg uppåt och har konsoliderat sin ekonomi, investerar åter för en ökad teletrafik. Dessutom växer intresset för nya och mer avancerade tjänster, vilket i ökad utsträckning innebär investeringar i nya tekniker. Även exporten av motorfordon fortsätter att utvecklas starkt bl.a. därför att de europeiska åkerierna åter väntas öka sina investeringar.

Råvaruexporten stannar upp 2005

Råvaruexporten steg med 3,5 procent i fjol (se diagram 78). Det var främst varugrupperna petroleum, livsmedel och färsk fisk som bidrog till uppgången. I år växer råvaruexporten något snabbare. Den höga världsefterfrågan har tillsammans med otillräcklig raffinaderikapacitet drivit upp petroleumproduktpriserna kraftigt. Branschen utnyttjade det gynnsamma läget och drog ner på sina lager för att öka exporten kraftigt i början av året. Under resten av 2004 väntas emellertid petroleumexporten återgå till en nivå i linje med vad den inhemska produktionen tillåter. Den stora produktionsuppdragningen inom sågverksindustrierna förra året leder i år till ökad försäljning på de utländska marknaderna. Den nuvarande gynnsamma efterfrågesituationen på världsmarknaden för pappersmassa innebär att den svenska massaexporten ökar i år samt att företagen närmar sig fullt kapacitetsutnyttjande. Den snabbt växande kinesiska ekonomin tillsammans med ökad amerikansk efterfrågan medförde att världsefterfrågan på metaller och malmer steg dramatiskt under sista halvåret i fjol. För svensk del innebär detta att exporten av stål fortsätter att öka och att exporten av icke-järnmetaller vänder uppåt 2004. Även produktion och export av järnmalm kommer att vara på en hög nivå i år.

Nästa år stagnerar råvaruexporten. Petroleumexporten faller tillbaka. Exporten av sågade trävaror hämmas av ökande kon-

kurrens från Ryssland och Baltikum samtidigt som massaexportörerna inte längre kan öka sin produktion och export så snabbt på grund av kapacitetsbegränsningar. Exporten av livsmedel, som har ökat med i genomsnitt 9 procent per år 2000–2003, väntas dessutom öka långsammare.

Sammantaget innebär detta att råvaruexporten ökar med 4,6 procent i år och att den blir oförändrad 2005. Under 2006 ökar råvaruexporten måttligt då råvaruköparna antas bygga upp sina lager under 2004 och 2005 samtidigt som flera råvaruproducenter inte kan öka sin produktion i någon större utsträckning som en följd av kapacitetsbegränsningar.

Tjänsteexporten tar fart

Tjänsteexporten ökade i fjol efter nedgången året innan och fortsätter att växa relativt snabbt fram till 2006 (se diagram 74). Efterfrågan på företagstjänster stiger och då i synnerhet på tjänster kopplade till investeringar inom telekomsektorn. Även exporten av transport- och frakttjänster fortsätter att öka starkt när konjunkturen successivt förbättras. Efter fjolårets minskning ökar utlänningars resande i Sverige under hela prognosperioden.

Import

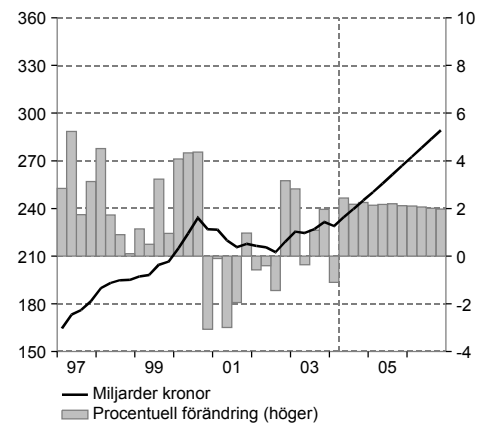
Importen ökar snabbt

Importen sjönk under årets första kvartal, främst som en följd av minskad energiimport (se diagram 79). Minskningen bedöms dock vara tillfällig och importen kommer att öka snabbt under prognosperioden.

Högre import av bearbetade varor att vänta

Importen av bearbetade varor ökade med 0,8 procent under det första kvartalet i år. Denna förhållandevis svaga ökning beror sannolikt på de lagerneddragningar av insatsvaror som observerades samtidigt. Nu visar månadsstatistik för utrikeshandeln att varuimporten ökar kraftigt under det andra kvartalet och den uppgången fortsätter under prognosperioden (se diagram 80). Under flera år har främst maskininvesteringarna varit låga, vilket har lett till ett uppdämt investeringsbehov som ökar importen av investeringsvaror under 2005 och 2006. Även exportindustrins behov av insatsvaror fungerar som draglok för importen och eftersom exportökningen avtar under 2006, når importtillväxten sin topp under 2005 (se diagram 81 och tabell 18).

Diagram 79 Import av varor och tjänster
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

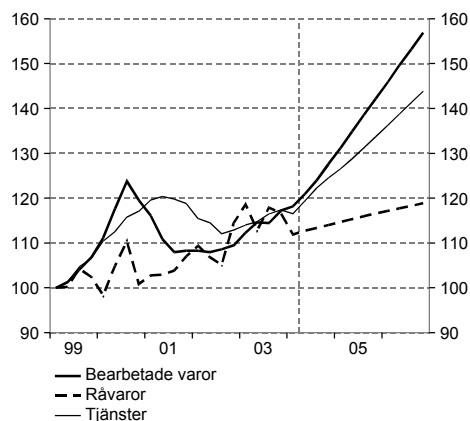
Diagram 80 Import av varor
Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade månadsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 81 Import

Index 1999 kvartal 1 = 100, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tabell 18 Import av varor och tjänster

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2003	2003	2004	2005	2006
Varuimport	666	6,2	5,4	9,5	8,6
Varav: Bearbetade varor	515	5,4	8,3	11,5	10,3
Råvaror	153	6,5	-2,7	2,5	1,6
Tjänsteimport	238	1,6	5,1	7,8	7,4
Summa import	904	5,0	5,3	9,0	8,2

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Lägre råvaruimport i år

Efter en större ökning av råvaruimporten förra året, främst av petroleumprodukter och råolja, minskar importen i år. Importen av råolja sjönk kraftigt första kvartalet i år till följd av betydande lageravveckling. Importen av olja för helåret 2004 blir därför lägre än för 2003. Även importen av petroleumprodukter väntas minska 2004 då behovet att öka importen i år är mindre efter förra årets starka tillväxt. Importen av livsmedel, el och icke-järnmetaller ökar i år, men inte tillräckligt starkt för att motverka den minskade importen av råolja och petroleumprodukter. Under 2005–2006 stiger råvaruimporten som en följd av den ökande ekonomiska aktiviteten.

Import av utländska tjänster ökar

Tjänsteimporten, som i fjol åter vände upp efter den tidigare svaga utvecklingen, fortsätter att öka 2004–2006 (se diagram 81). Enligt nationalräkenskaperna utvecklades dock tjänsteimporten svagt första kvartalet. Den allt gynnsammare konjunkturutvecklingen kommer emellertid att leda till att efterfrågan ökar framöver. Importen av såväl fraktjänster som olika typer av andra företagstjänster bedöms öka starkt. Stigande optimism i hushållssektorn, den starkare kronan och den högre aktiviteten inom exportindustrin bidrar till en ökad import av resevaluta när utlandsresandet tar fart rejält efter tre år i rad med minskningar.

Produktion och arbetsmarknad

Produktionen ökar förhållandevis starkt under prognosperioden som en följd av den starkare internationella och inhemska konjunkturutvecklingen. Produktiviteten ökar dock snabbt i år, vilket håller tillbaka ökningen av antalet arbetade timmar.

Även medelarbetstiden bedöms öka under prognosperioden. Dels tenderar den vanligen arbetade tiden att öka i konjunkturuppgångar och dels minskar sjukfrånvaron. Sysselsättningen fortsätter därför att falla i år och börja öka först våren 2005.

Arbetskraftsutbudet hålls tillbaka av att personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder ökar jämfört med i fjol. Därtill fortsätter antalet personer med sjuk- och aktivitetsersättning att stiga. Arbetslösheten börjar falla i höst, främst pga. ökande arbetsmarknadspolitiska åtgärder samt därefter som en följd av att sysselsättningen ökar. Nedgången är dock långsam och arbetslösheten stannar på 4,5 procent i slutet av 2006.

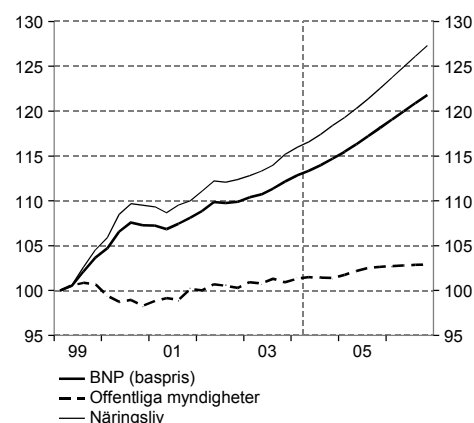
Det kommer således att finnas lediga resurser på arbetsmarknaden även i slutet av prognosperioden. Produktionsgapet, som förutom arbetslösheten även tar hänsyn till produktiviteten, beräknas uppgå till -0,3 procent av BNP i slutet av 2006.

Produktion, produktivitet och arbetade timmar

Starkare produktionstillväxt

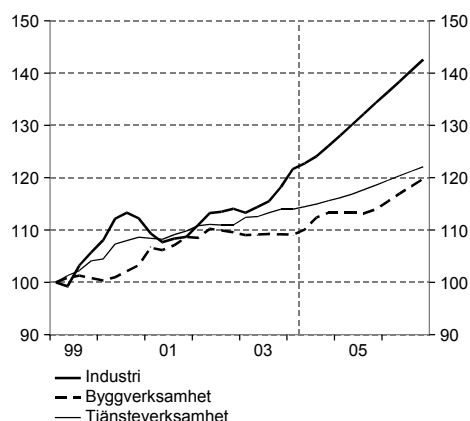
Produktionen ökar nu något snabbare efter de senaste årens måttliga tillväxt. Konjunkturen dämpades påtagligt 2001 och därefter har återhämtningen gått trögt (se diagram 82). Tillväxten begränsades till 1,6 procent 2003 (se tabell 19). Näringslivets produktion ökade ungefär lika mycket, medan de offentliga myndigheternas produktion ökade med 0,6 procent. I år väntas produktionstillväxten bli betydligt högre särskilt i näringslivet.

Diagram 82 Produktion
Index 1999 kvartal 1=100, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 83 Produktion i näringslivet
Index 1999 kvartal 1=100, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 84 Konfidensindikator för industrin
Nettotal, säsongrensade månadsvärden



Anm. Orderstocksomdöme minus omdöme om färdigvarulager plus förväntad produktion. Medelvärde 1980–2003 = 0.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 85 Konfidensindikator för byggverksamhet
Nettotal, säsongrensade månadsvärden



Anm. Orderstocksomdöme + förväntad förändring antal sysselsatta. Medelvärde 1996–2003 = 0.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell 19 Produktion

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2003	2003	2004	2005	2006
Varubranscher	634	1,1	6,4	4,6	4,8
Varav: Industri	435	1,9	8,2	6,0	6,0
Byggverksamhet	95	-0,6	2,6	2,1	3,2
Tjänstebranscher	1 053	1,8	1,8	2,3	2,8
Varav: Handel	228	3,3	4,3	4,0	4,0
Företagstjänster	215	2,8	4,5	4,2	3,9
Summa näringsliv¹	1 639	1,6	3,3	3,3	3,6
Offentliga myndigheter	464	0,6	1,5	0,8	0,1
Total produktion (baspris) ²	2 134	1,4	2,8	2,7	2,8
Produktskatter/subventioner	306	3,0	3,3	2,7	2,5
BNP (marknadpris)²	2 440	1,6	2,9	2,7	2,8

¹ Ej branschfördelad förbrukning av finansiella tjänster har subtraherats.

² Inklusiv produktion i hushållens ideella organisationer.

Anm. Med produktion avses här förädlingsvärdet.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Industrins produktionsökning för helåret 2003 stannade vid 1,9 procent. Under fjärde kvartalet i fjol och första kvartalet i år ökade produktionen väsentligt snabbare (se diagram 83). Enligt Konjunkturbarometern har också orderingen ökat starkt dessa kvartal, särskilt från exportmarknaderna för teleprodukter, motorfordon och maskiner. Det innebär att tillväxten i industriproduktionen blir avsevärt starkare i år, vilket också bekräftas av Konjunkturbarometern i juni (se diagram 84). Byggkonjunktoren utvecklades svagt i fjol men är nu på väg att stabiliseras (se diagram 85). Enligt konjunkturbarometern har visserligen byggandet minskat ytterligare första kvartalet, men orderstockarna har förbättrats påtagligt och byggföretagen räknar med oförändrad produktionsnivå de närmaste månaderna. ROT-avdraget, dvs. skattereduktioner för ombyggnader och reparationer av bostäder, som gäller från 15 april i år till den 30 juni 2005, bidrar till att byggproduktionen ökar redan i år, främst genom att planerade projekt tidigareläggs.

För tjänstesektorn var utvecklingen splittrad 2003, och totalt sett begränsades tjänsteproduktionens ökningstakt till 1,8 procent. Med undantag för ett svagt andra kvartal utvecklades handeln tämligen gynnsamt samtidigt som produktionstillväxten för producenter av företagstjänster, t.ex. datakonsulter och uppdragsverksamhet, efterhand blev starkare. Däremot var utvecklingen svag för producenter av hushållstjänster, transporter och kommunikation. Inom tjänstebranscherna är man nu i allmänhet optimistiska om framtiden. Även företag som levererar varor och tjänster till byggsektorn, t.ex. partihandeln med byggmaterial, arkitekter och byggkonsulter, ser nu positivt på framtiden.

Under perioden 2004–2006 väntas en allt starkare allmän produktionsökning. Efterfrågan från utlandet ökar, vilket gynnar

hela näringslivet, men i synnerhet industrin, företagstjänsterna och partihandeln. Även inhemsk efterfrågan ökar förhållandevis snabbt. Produktionen i näringslivet tar fart och beräknas kalenderkorrigerat öka med 2,9, 3,2 respektive 3,9 procent per år 2004–2006. Fyra fler arbetsdagar i år jämfört med i fjol bidrar till näringslivets tillväxt 2004 med ca 0,4 procentenheter. Antalet arbetsdagar blir ungefär lika många 2005, medan de blir något färre 2006. Kalendereffekten 2006 beräknas bli –0,2 procentenheter. Den faktiska produktionstillväxten i näringslivet för perioden 2004–2006 beräknas därmed bli 3,3, 3,3 och 3,6 procent per år. Expansionen blir klart starkast inom industrin. Den offentliga produktionen ökar långsammare, vilket håller tillbaka tillväxten i BNP något.

Stark produktivetsökning i industrin

Produktiviteten i näringslivet fortsatte att öka starkt i fjol trots en svag produktionstillväxt (se tabell 20 och diagram 86). För att minska kostnaderna och förbättra lönsamheten rationaliserade företagen verksamheten och reducerade sin personal.

Tabell 20 Produktivitet

Kronor per timme respektive årlig procentuell förändring, fasta priser

	2003	2003	2004	2005	2006
Varubranscher	337,1	4,2	5,1	3,9	3,7
Varav: Industri	366,4	5,8	7,6	5,3	4,5
Byggverksamhet	218,6	–0,5	0,0	1,0	2,4
Tjänstebanscher	375,6	3,1	1,7	1,5	1,5
Varav: Handel	256,0	2,3	3,1	2,2	2,0
Företagstjänster	331,9	6,8	4,0	3,5	3,2
Näringsliv	349,9	3,6	2,7	2,5	2,4
Offentliga myndigheter	240,0	0,6	0,1	0,1	0,2
Totalt	314,5	2,7	2,0	2,0	2,0

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

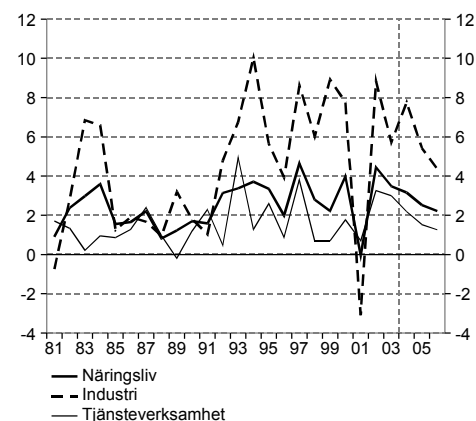
Produktiviteten ökade mest i industrin (se diagram 87), där lönsamheten tidigare försämrats kraftigt. Men också för exempelvis producenter av företagstjänster steg produktiviteten påtagligt. Produktivitetstillväxten var betydande i tjänstebanscher både 2002 och 2003. Produktivitetstillväxten förutses bli något lägre i såväl tjänstebanscher som hela näringslivet 2004–2006 än under de föregående två åren. Orsaken är att tidigare undersysselsatt personal i stor utsträckning redan har tagits i anspråk. I industrin fortsätter produktivitetstillväxten att vara jämförelsevis hög, i synnerhet i år då rationaliseringarna i teleproduktindustrin fortfarande är betydande

Diagram 86 Produktion och arbetade timmar i näringslivet
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden



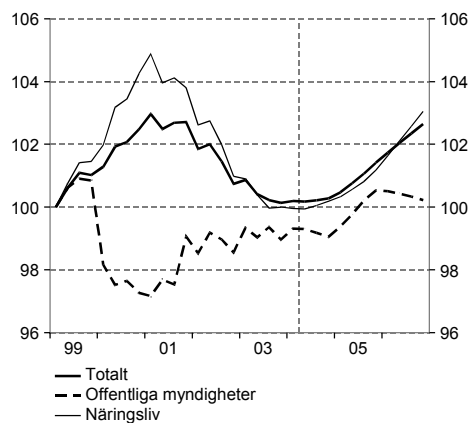
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 87 Produktivitet i näringslivet
Årlig procentuell förändring, dagkorrigerade värden



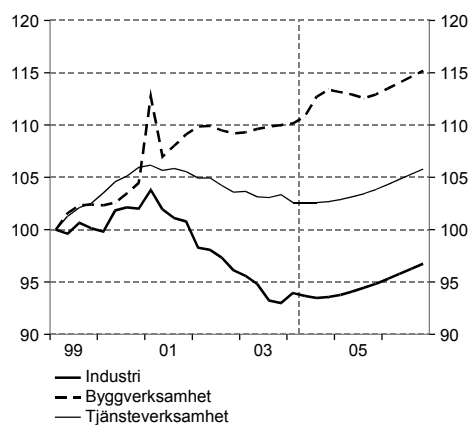
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 88 Antal arbetade timmar
Index 1999 kvartal 1=100, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 89 Antal arbetade timmar i näringslivet
Index 1999 kvartal 1=100, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Arbetade timmar utvecklas svagt i industrin

Den svaga produktionsutvecklingen i kombination med en stark produktivitetstillväxt medförde att antalet arbetade timmar i näringslivet minskade med 2 procent både 2002 och 2003. Nedgången var starkast i varubranscherna bl.a. industrin. Hos de offentliga myndigheterna ökade däremot antalet arbetade timmar med knappt 1 procent 2002 och var oförändrade 2003 (se tabell 21).

Tabell 21 Antal arbetade timmar

Miljoner timmar respektive årlig procentuell förändring

	2003	2003	2004	2005	2006
Varubranscher	1 879	-3,0	1,2	0,7	1,1
Varav: Industri	1 188	-3,7	0,6	0,6	1,4
Byggverksamhet	437	-0,1	2,5	1,1	0,9
Tjänstebanscher	2 805	-1,2	0,1	0,7	1,3
Varav: Handel	892	0,9	1,2	1,8	2,0
Företagstjänster	648	-3,7	0,5	0,7	0,7
Näringsliv	4 684	-1,9	0,6	0,7	1,2
Offentliga myndigheter	1 934	0,0	1,4	0,7	-0,1
Totalt¹	6 787	-1,3	0,8	0,7	0,8

¹ Inklusive arbetade timmar i hushållens ideella organisationer.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

I år ökar antalet faktiskt arbetade timmar på grund av det större antalet arbetsdagar, medan det kalenderkorrigerade antalet arbetade timmar minskar ytterligare i näringslivet (se diagram 88). Inom byggverksamheten bedöms antalet arbetade timmar öka främst till följd av det s.k. ROT-avdraget. De fortsätter också att öka något hos de offentliga myndigheterna, bl.a. till följd av att huvudmannskapet för Huddinge sjukhus flyttas från näringslivet till landstingssektorn. Den förhållandevis låga kalenderkorrigerade tillväxten innebar att arbetsmarknaden försvagades ytterligare första halvåret i år. Men efterhand som konjunkturen förstärks ökar även det kalenderkorrigerade antalet arbetade timmar. I industrin väntas ändå nivån för arbetade timmar i slutet av prognosperioden klart understiga nivån vid millenniumskiftet, medan den väntas bli högre för t.ex. byggverksamheten (se diagram 89).

Efterfrågan på arbetskraft

Svagt arbetsmarknadsläge

Sedan våren 2001 har arbetsmarknaden präglats av svag efterfrågan. Antalet personer i arbete liksom antalet arbetade timmar har

minskat till följd av lågkonjunkturen (se diagram 90).¹⁷ Även antalet sysselsatta som till en början hölls uppe av en ökande frånvaro började minska under fjolåret. Nedgången har fortsatt och hittills i år har drygt 18 000 färre personer varit sysselsatta än under samma period förra året. Nationalräkenskaperna (NR) för första kvartalet 2004 indikerar dock att minskningen i arbetade timmar har stannat av.

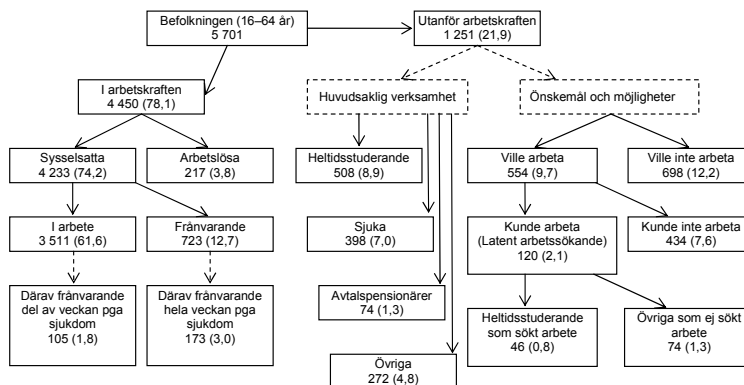
Medelarbetstiden för sysselsatta minskade i fjol. De senaste fyra åren har främst stigande frånvaro, men även minskad vanligen arbetad tid¹⁸ och övertid, bidragit till nedgången i medelarbetstiden (se diagram 91).

Stabilisering på arbetsmarknaden

Även om det inte syns några tydliga tecken på en uppgång på arbetsmarknaden under de närmaste kvartalen bedöms situationen ha stabiliserats. Produktionen växer snabbare och företagen redovisar i Konjunkturbarometern en ökning i sina produktionsplaner även om tillväxten inte är tillräckligt hög för att leda till ett ökat antal anställda. Inom de flesta branscher planeras fortsatta personalneddragningar, men inom delar av tjänstebranscherna anger dock företagen att sysselsättningen kommer att öka. Andelen företag som redovisar brist på arbetskraft är fortsatt låg men minskningen har avstannat (se diagram 92). Det är framför allt inom datakonsult- och uppdragsverksamhet som allt fler företag anger ökad brist på arbetskraft.

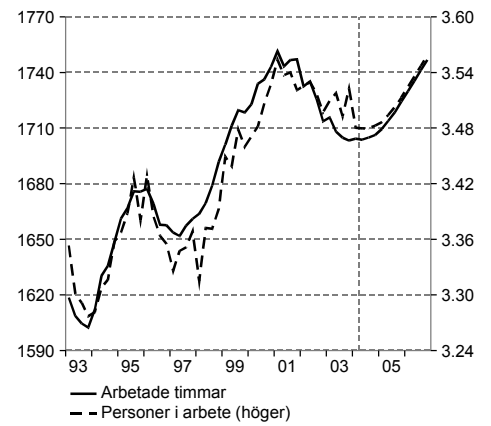
Figur 1 Arbetsmarknadens sammansättning enligt AKU 2003

Tusental samt i procent av befolkningen (16–64 år) inom parentes



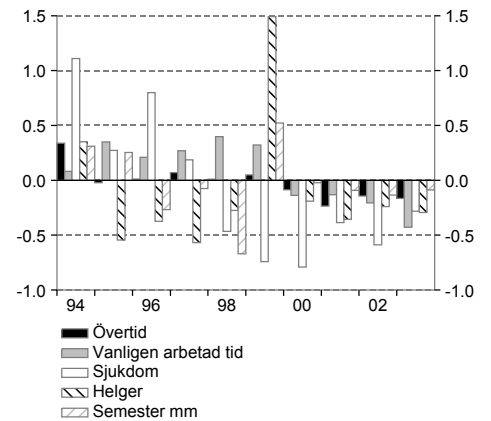
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 90 Arbetade timmar och personer i arbete
Miljoner, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 91 Komponenter i medelarbetstiden
Bidrag till medelarbetstidens förändring, procentenheter

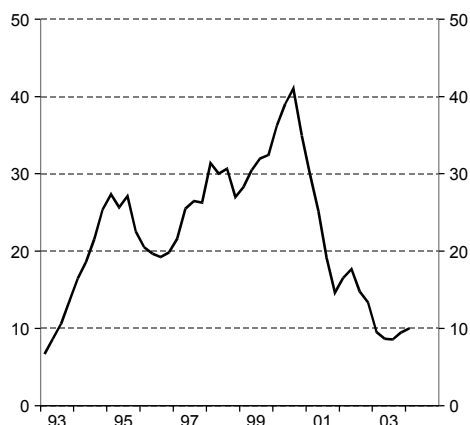


Källa: Statistiska centralbyrån.

¹⁷ För olika identiteter på arbetsmarknaden, se figur 1.

¹⁸ Arbetad tid enligt överenskommelse.

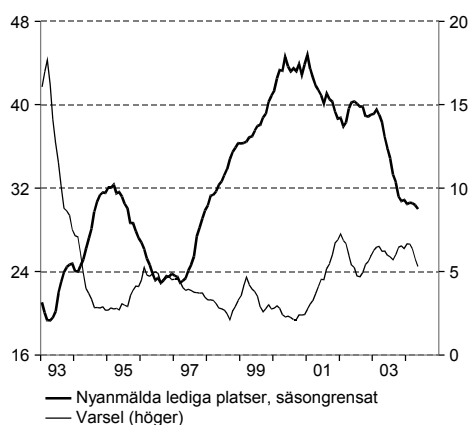
Diagram 92 Brist på arbetskraft i näringslivet
Andel företag, procent, kvartalsvärden



Anm. Sammanvägt mått baserat på branscher i Konjunkturbarometern.

Källa: Konjunkturinstitutet.

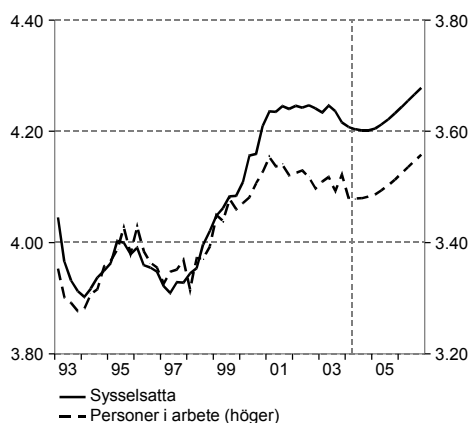
Diagram 93 Varsel och lediga platser
Tusental, månadsvärden



Anm. 6-månaders glidande medelvärde.

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

Diagram 94 Sysselsatta och personer i arbete
Miljoner, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Sedan inledningen av 2001 har antalet nyanmälda lediga platser på landets arbetsförmedlingar minskat. Hittills i år har det totala antalet uppgått till ca 194 000, vilket är en minskning med ca 15 procent jämfört med samma period i fjol. Antalet nyanmälda lediga platser har sjunkit inom de flesta branscher, men mest inom offentlig verksamhet. De senaste månaderna verkar dock nedgången ha planat ut, vilket indikerar att situationen på arbetsmarknaden håller på att stabiliseras (se diagram 93).

Antalet varsel om uppsägning ligger fortfarande på en hög nivå. Under årets fem första månader har sammanlagt 27 000 personer varslats om uppsägning, vilket är en minskning med ca 3 000 personer jämfört med samma period förra året. Varslen har dämpats något inom industrin och uppdragsverksamheten, som dominerade varslen förra året, men samtidigt ökat påtagligt inom offentlig verksamhet och byggnadsverksamhet. Även delar av den privata tjänstesektorn har uppvisat högre varselantal, såsom transport, kommunikation och parti- och detaljhandel.

Sysselsättningsuppgången fördröjs av minskad sjukfrånvaro

Produktionstillväxten under 2004 kommer till stånd genom ökad produktivitet och ökad medelarbets-tid och är inte tillräckligt hög för att sysselsättningen ska öka. Det är först i början av 2005 som konjunkturuppgången avspeglas i ökad sysselsättning. Delvis är detta en konsekvens av minskande sjukfrånvaro vilket innebär att redan sysselsatta personer i högre grad deltar i produktionen redan i år (se diagram 94). Sysselsättningsuppgången fördröjs således av minskad sjukfrånvaro på samma sätt som sysselsättningen under flera år hölls uppe av stigande frånvaro.

Medelarbets-tiden för sysselsatta väntas öka under prognos-åren till följd av minskad sjukfrånvaro. Ökningen dämpas dock av att övrig frånvaro stiger. Delvis är detta en följd av ökat barnafödande, vilket leder till högre uttag av föräldraledighet, och det s.k. Friåret.¹⁹ Medelarbets-tiden ökar även genom att konjunkturförstärkningen väntas leda till en ökning av s.k. vanligen arbetad tid. En stor del av uppgången i medelarbets-tiden i år beror dock på det högre antalet arbetsdagar. Justerat för det varierande antalet arbetsdagar under prognosperioden minskar antalet arbetade timmar med 0,4 procent i år för att sedan öka med 0,8 nästa år respektive 1,2 procent 2006 när efterfrågan ökar snabbt och produktivitetstillväxten avtar.

Den reguljära sysselsättningsgraden för personer i åldern 20–64 år uppgår till 77,1 procent 2006. Regeringens och riksdagens mål om en reguljär sysselsättningsgrad på 80 procent uppnås därmed inte under prognosperioden (se diagram 95).

¹⁹ Se faktaruta ”Friåret” i *Konjunkturläget mars 2004*.

Tabell 22 Nyckeltal för arbetsmarknaden

Tusental personer, nivå respektive årlig procentuell förändring

	2003	2003	2004	2005	2006
Total produktion (baspris) ¹	2 134	1,4	2,8	2,7	2,8
Produktivitet ²	314,5	2,7	2,0	2,0	2,0
Antal arbetade timmar ³	6 788	-1,3	0,8	0,7	0,8
Personer i arbete	3 511	-0,2	-0,9	0,5	1,2
Frånvarande	723	-0,6	0,1	-0,6	0,1
Medelarbetstid för sysselsatta ⁴	30,1	-1,1	1,5	0,4	-0,2
Sysselsatta	4 233	-0,3	-0,7	0,3	1,0
Öppen arbetslöshet ⁵	217	4,9	5,6	5,3	4,7
Utvidgad arbetslöshet ⁶	337	7,4	8,2	8,0	7,3
Personer i arbetsmarknads- politiska åtgärder ⁵	92	2,1	2,3	2,4	2,2
Reguljär sysselsättningsgrad ⁷	4 093	77,6	76,9	76,7	77,1

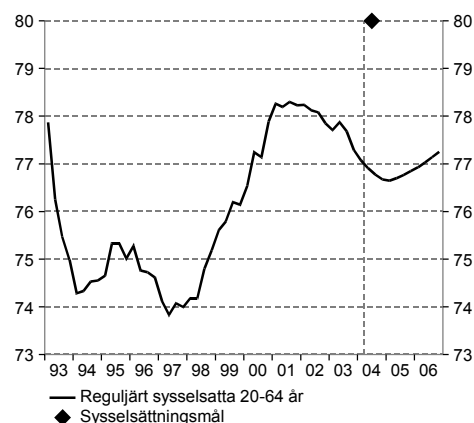
¹ Miljarder kronor. ² Kronor per timme. ³ Miljoner timmar. ⁴ Timmar per vecka. ⁵ Nivå i procent av arbetskraften. ⁶ Öppet och latent arbetssökande, nivå i procent av utvidgad arbetskraft. ⁷ Andel sysselsatta av befolkningen i åldern 20–64 år, exklusive arbetsmarknadspolitiska sysselsättningsåtgärder.

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen och Konjunkturinstitutet

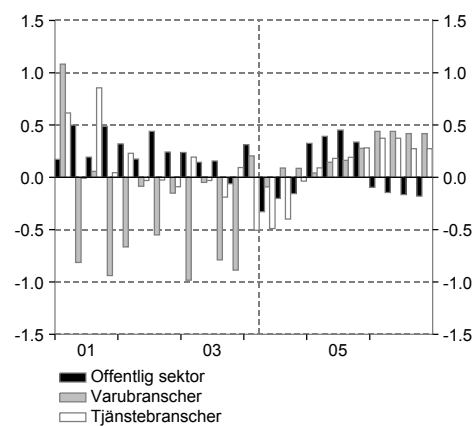
Under 2001 och 2002 hindrade en växande sysselsättning inom offentlig sektor den totala sysselsättningen från att minska. Inom näringslivet har varubranschernas sysselsättning fallit, framför allt inom industrin. Under 2003 dämpades sysselsättningen även inom tjänstebanscher (se diagram 96). Under första kvartalet 2004 har sysselsättningen inom näringslivet fortsatt att minska medan sysselsättningen inom den offentliga sektorn ökat. Vid årsskiftet ändrades huvudmannskapet för Huddinge sjukhus och omklassificering sker från näringslivet till landstingssektorn. Detta innebär att sysselsättningen ökar i kommunala sektorn. Den underliggande utvecklingen är dock negativ till följd av en ansträngd ekonomisk situation som innebär fortsatta personalneddragningar.

Sysselsättningen inom den offentliga sektorn väntas öka nästa år till följd av ökade statsbidrag till kommunerna enligt vårpropositionen. Även för 2006 aviserade regeringen medel för att öka personaltäteten i kommunerna, främst inom förskolan.

Inom byggverksamheten ökar sysselsättningen i år som en följd av att det s.k. ROT-avdraget tidigarelägger byggproduktion. Efter årsskiftet ökar sysselsättningen inom såväl varu- som tjänstebanscher och sysselsättningsökningen blir allt starkare efter hand som konjunkturen förbättras.

 Diagram 95 Reguljär sysselsättningsgrad
 Procent av befolkningen i åldern 20–64 år, säsongrensade kvartalsvärden


Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

 Diagram 96 Sysselsatta
 Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden


Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Arbetskraftsutbud och arbetslöshet

Arbetsutbudet hålls tillbaka av ohälsa och studier

Under 2003 ökade utbudet av arbetskraft kraftigt trots en svag efterfrågan på arbetskraft. I genomsnitt befann sig 29 000 fler personer i arbetskraften jämfört med året innan, vilket motsvarar en ökning med 0,7 procent. Det är förutom befolkningstillväxten framför allt neddragningen av de arbetsmarknadspolitiska utbildningsåtgärderna som bidragit till ökningen (se tabell 23). Hittills i år har arbetskraften ökat med ca 31 000 personer, jämfört med samma period förra året.

Tabell 23 Nettobidrag till arbetskraftsutbudet

Tusental personer, nivå, årlig procentuell förändring respektive bidrag i procentenheter

	2003	2003	2004	2005	2006
Arbetskraften	4 450	0,7	0,0	0,1	0,4
Därav nettobidrag från:					
Befolkning 16–64 år	5 701	0,8	0,8	0,9	1,0
Sjuka ¹	398	-0,5	-0,4	-0,3	-0,2
Avtalspensionärer ²	74	0,1	0,1	0,0	0,0
Utbildningsåtgärder ³	70	0,5	-0,1	-0,1	0,2
Reguljär utbildning	438	-0,3	-0,4	-0,4	-0,5
Övriga ⁴	272	0,0	0,0	-0,1	-0,1

¹ I gruppen sjuka utanför arbetskraften ingår förtidspensionärer av hälsoskäl.

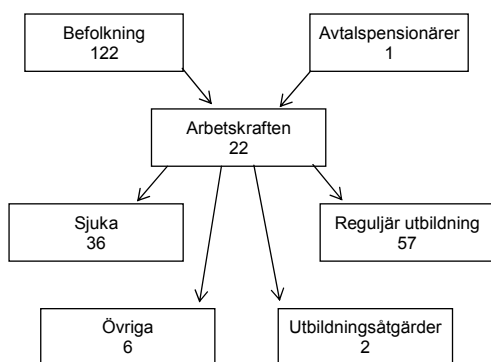
² Ålderspension, tjänstepension och förtidspension av arbetsmarknadsskäl.

³ Arbetsmarknadspolitiska åtgärder utanför arbetskraften enligt AMS.

⁴ I gruppen övriga ingår hemarbetande, lediga, personer som befinner sig utomlands m.m.

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen och Konjunkturinstitutet.

Figur 2 Nettobidrag till arbetskraftsutbudet mellan 2003 och 2006
Tusental



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

De närmaste åren väntas befolkningen i arbetsför ålder (16–64 år) öka med i genomsnitt ca 40 000 personer per år. I början av prognosperioden beräknas det årliga invandringsöverskottet bli drygt 30 000 personer och från de nya EU-medlemsländerna antas en ökning med ca 3–5 000 inflyttade per år. Befolkningstillväxten ger ett förhållandevis högt bidrag till ökningen av arbetskraften (se tabell 23). Sammansättningen av befolkningen i arbetsför ålder är dock inte gynnsam för ett högt arbetskraftsutbud. Det är framför allt åldersgrupper med ett lågt arbetskraftsdeltagande, dvs. 16–24 samt 60–64 år, som växer kraftigt och därmed ökar sin andel av befolkningen (se diagram 97). Andelen personer i åldersgruppen 25–54 år minskar under prognosperioden.

Den sammantagna ohälsan innefattar både sjukfrånvarande i arbetskraften och sjuka utanför arbetskraften. Sjukfrånvaron började minska under 2003, vilket delvis är en effekt av att antalet nya heltidssjukskrivna har minskat. Samtidigt har många av de senaste årens långtidssjukskrivna lämnat arbetskraften genom

förtidspension, vilket innebär att den sammantagna ohälsan har fortsatt att öka. Ökningen av antalet sjuka utanför arbetskraften, dvs. i huvudsak personer som är förtidspensionerade på grund av hälsoskäl, är det som starkast dämpat arbetskraftsutbudet de senaste åren. Antalet personer som är förtidspensionerade av andra skäl än hälsoskäl har däremot minskat. Den totala ohälsan förblir hög under prognosåren (se diagram 98). Sjukfrånvaron väntas minska medan antalet sjuka utanför arbetskraften fortsätter att öka, om än i något långsammare takt.

Under 2003 skedde en kraftig neddragning av de arbetsmarknadspolitiska programmen. I genomsnitt deltog ca 92 000 personer i något arbetsmarknadspolitiskt program, vilket var 25 000 färre än året innan. Vid årsskiftet beslutade regeringen att tillföra AMS ytterligare 2 miljarder kronor för att utöka åtgärdsvolymen under 2004. Under de inledande månaderna ökade dock inte volymen särskilt mycket, vilket innebär att den beräknas öka kraftigt under resten av året (se diagram 96). För 2005 och 2006 antas de arbetsmarknadspolitiska programmen omfatta 2,4 respektive 2,2 procent av arbetskraften.

I fjol minskade antalet platser inom den kommunala vuxenutbildningen. Trots det ökade det totala antalet studerande, vilket höll tillbaka arbetsutbudet. Antalet unga studerande i grundläggande utbildning beräknas under prognosåren öka i takt med befolkningsökningen i åldersgruppen.

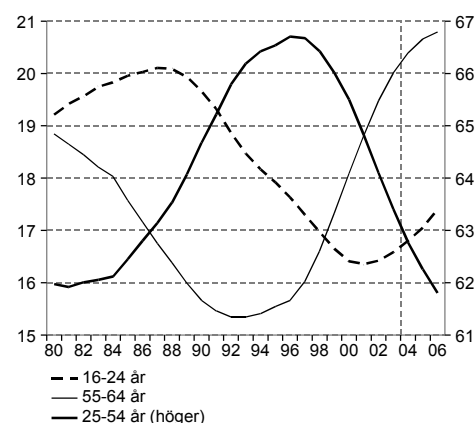
Sammantaget beräknas arbetskraftsutbudet stagnera under 2004 och 2005 samt öka med 0,4 procent 2006 (se tabell 23). Den växande befolkningen i arbetsför ålder motverkas då inte i lika hög grad som tidigare av stigande ohälsa och ökande arbetsmarknadspolitiska utbildningsåtgärder.

Fortsatt hög arbetslöshet

Efter att ha legat relativt stabilt kring 4,0 procent av arbetskraften under 2001 och första hälften av 2002 ökade den öppna arbetslösheten till 217 000 personer i årsgenomsnitt 2003, vilket motsvarar 4,9 procent av arbetskraften. Det är en ökning med 40 000 personer jämfört med 2002. En svag efterfrågan på arbetskraft och relativt kraftig ökning av arbetskraften under fjolåret ligger bakom den förhållandevis snabbt stigande arbetslösheten. Under inledningen av 2004 har arbetslösheten fortsatt att öka. De senaste månaderna verkar dock nivån stabiliserats. I april uppgick arbetslösheten till 5,5 procent, justerad för normala säsongvariationer. Den öppna arbetslösheten väntas sjunka tillbaka något under andra halvåret i år, till stor del på grund av ökade åtgärdsvolymen. Från inledningen av 2005 ökar åter sysselsättningen, vilket leder till en fortsatt nedgång i arbetslösheten (se diagram 100). Den öppna arbetslösheten väntas uppgå till 4,5 procent i slutet av 2006.

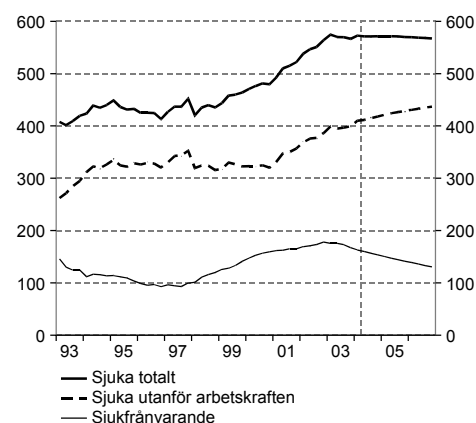
I begreppet utvidgad arbetslöshet ingår förutom de öppna arbetslösa även de latent arbetslösa, dvs. personer utanför

Diagram 97 Befolkning i olika åldersgrupper
Procent av befolkningen, kvartalsvärden



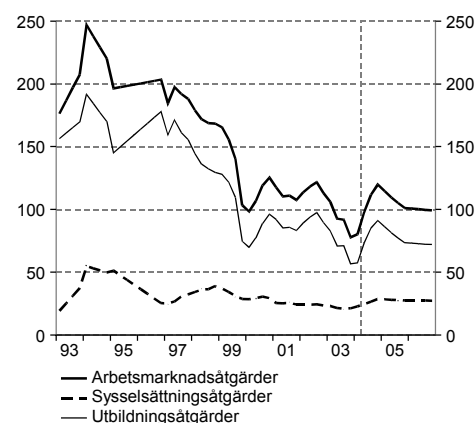
Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 98 Sjuka i och utanför arbetskraften
Tusental, säsongrensade kvartalsvärden



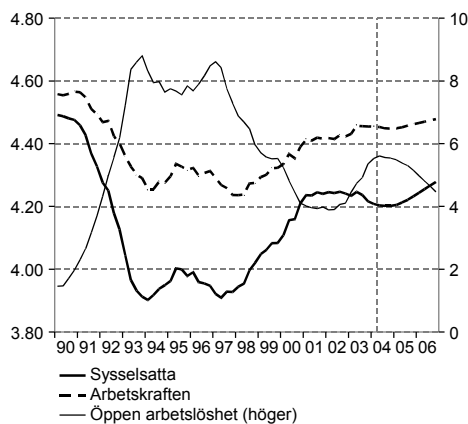
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 99 Åtgärder
Tusental, säsongrensade kvartalsvärden



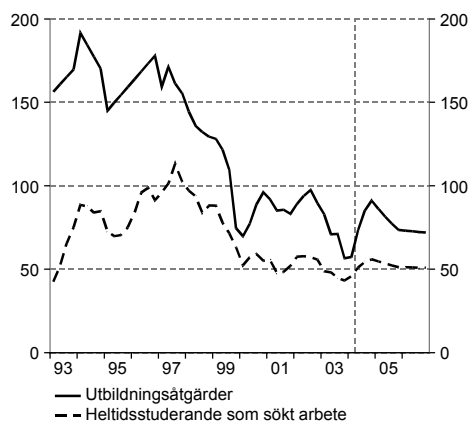
Källor: Arbetsmarknadsstyrelsen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 100 Sysselsatta, i arbetskraften och arbetslösa
Miljoner respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden



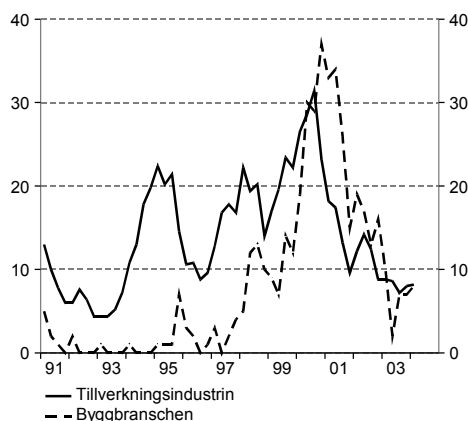
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 101 Utbildningsåtgärder och heltidsstuderande som sökt arbete
Tusental, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 102 Brist på arbetskraft i varubranscher
Andel företag, procent, säsongrensade kvartalsvärden



Källa: Konjunkturinstitutet.

arbetskraften som vill och kan arbeta men av olika skäl inte sökt arbete samt heltidsstuderande som sökt arbete.²⁰ I samband med fjolårets neddragning av utbildningsåtgärderna minskade antalet heltidsstuderande som sökt arbete. I år bedöms antalet åter öka eftersom åtgärdsvolymerna tilltar (se diagram 101). Övriga latent arbetssökande har ökat i antal till följd av det försämrade arbetsmarknadsläget. Först under 2005 väntas de åter minska i antal. Sammantaget innebär detta att de latent arbetssökande ökar med drygt 8 procent i år för att vara oförändrade 2005 och sedan minska med ca 4 procent 2006. Uttryckt i procent av den utvidgade arbetskraften blir den utvidgade arbetslösheten 8,2 procent 2004 och 8,0 respektive 7,3 procent 2005 och 2006.

I euroområdet uppgick arbetslösheten mätt enligt ILO-definitionen till 8,8 procent 2003. I denna arbetslöshetsdefinition ingår heltidsstuderande som sökt jobb under mätveckan. Motsvarande arbetslöshet för Sverige var 5,9 procent 2003 och 6,5 procent nu i april.

Resursutnyttjande

Resursutnyttjandet i ekonomin beskriver i vilken grad produktionsfaktorerna arbetskraft och kapital används. Mått på resursutnyttjandet är exempelvis Konjunkturbarometerns frågor om brist på arbetskraft och hur befintlig kapacitet utnyttjas samt statistik från AMS och SCB över vakanser och arbetslösa. Liten brist på arbetskraft och lågt kapacitetsutnyttjande i företagen indikerar ett lågt resursutnyttjande. Ett lågt resursutnyttjande dämpar i sin tur inflationstrycket.

Konjunkturinstitutets samlade bedömning av resursutnyttjandet sammanfattas av det s.k. produktionsgapet. Produktionsgapet är skillnaden mellan faktisk och potentiell produktion, där den senare speglar den nivå på produktionen som är förenlig med låg och stabil inflation.

Låg efterfrågan på arbetskraft

Efterfrågan på varor och tjänster var låg under 2002 och 2003 och företagen drog ner på personal för att minska kostnaderna. Sysselsättningen i näringslivet har minskat sedan fjärde kvartalet 2001 och fortsatte sjunka första kvartalet i år. Bristen på arbetskraft är fortfarande låg i de flesta branscher (se diagram 102 och 103). Företagen uppger också att det i första hand är efterfrågan som begränsar produktionen och inte tillgången på arbetskraft eller andra produktionsfaktorer (se diagram 104). Men det finns tecken på ett ökande resursutnyttjande. Bristen på arbetskraft har stigit i både bygg- och datakonsultbranschen den senaste tiden, men ligger fortfarande på förhållandevis låga nivåer.

²⁰ För olika identiteter på arbetsmarknaden, se figur 1.

Produktionsgapet bottnar i år

Produktionsgapet har nu varit negativt sedan 2001. Under hösten väntas den snabbare produktionstillväxten medföra fler arbetade timmar. Det avspeglas också i produktionsgapet som då vänder uppåt. Produktivitetstillväxten är dock så hög att produktionsgapet bedöms förbli negativt under hela prognosperioden.

Den potentiella produktionen bestäms av tillgången på arbetskraft, arbetsmarknadens funktionssätt, produktiviteten och kapitalstocken. Den faktiska produktionens avvikelser från den potentiella produktionen delas upp i två faktorer. Dels avviker antal arbetade timmar från det potentiella antalet arbetade timmar och dels avviker produktionen per arbetad timme, dvs. produktiviteten från den potentiella produktiviteten. Skillnaden mellan antalet faktiskt och antalet potentiellt arbetade timmar illustreras i arbetsmarknadsgapet. I produktionsgapet inkluderas också avvikelserna mellan faktisk och potentiell arbetsproduktivitet.

Tabell 24 Produktionsgap

Nivå, miljoner respektive årlig procentuell förändring

	2003	2003	2004	2005	2006
Potentiell sysselsättning ¹	4 272	0,4	0,3	0,1	0,2
Potentiellt arbetade timmar	6 902	-0,4	0,6	0,6	0,5
Faktiskt arbetade timmar	6 832	-1,1	-0,2	0,7	1,3
Arbetsmarknadsgap²		-1,0	-1,8	-1,7	-0,9
Potentiell produktion	2 464	2,0	2,5	2,6	2,6
Faktisk produktion (BNP)	2 444	1,6	2,3	2,7	3,1
Produktionsgap³		-0,8	-1,0	-0,9	-0,4

¹ Tusentals sysselsatta.

² Antal arbetade timmar i procent av potentiellt antal arbetade timmar.

³ Produktion i procent av potentiell produktion (potentiell BNP).

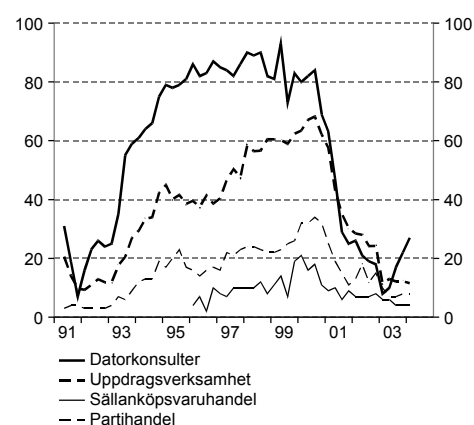
Anm. Beräkningarna är korrigerade för olika antal arbetsdagar mellan åren.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Potentiell sysselsättning beräknas som summan av arbetskraften och latent arbetssökande, dvs. utvidgad arbetskraft, minus utvidgad jämviktsarbetslöshet (se diagram 105).²¹ Den utvidgade jämviktsarbetslösheten bedöms för närvarande uppgå till 6,5 procent medan den faktiska uppgår till 8,1 procent. Det betyder att nästan 100 000 fler personer skulle kunna sysselsättas utan att arbetsmarknaden skulle bli inflationsdrivande. Den potentiella medelarbetstiden har sjunkit kraftigt sedan början av sekelskiftet, framför allt genom en stigande sjukfrånvaro. Sedan årsskiftet 2002/2003 har emellertid sjukfrånvaron åter minskat och den bedöms fortsätta minska framöver. Medelarbetstid bedöms därför kunna stiga framöver, vilket ökar antalet potentiellt arbetade timmar (se diagram 106). Den utvidgade arbetslösheten sjunker tillbaka till 7,1 procent i 2006 och arbetsmarknadsgapet

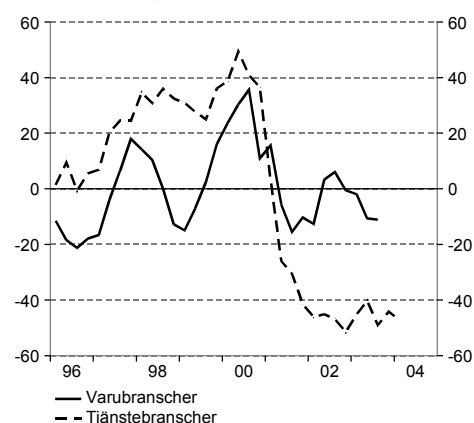
²¹ Se även figur 1 i avsnittet "Efterfrågan på arbetskraft".

Diagram 103 Brist på arbetskraft i tjänstebranscher
Andel företag, procent, säsongrensade kvartalsvärden



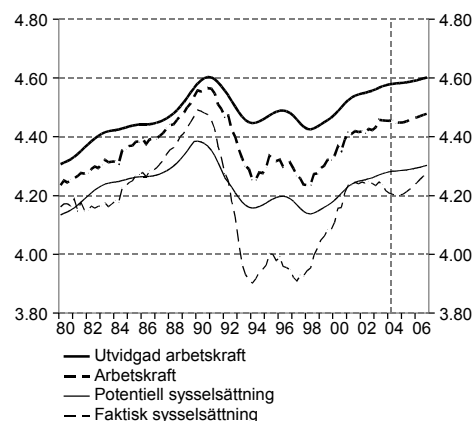
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 104 Produktionsbegränsningar
Nettotal, säsongrensade kvartalsvärden



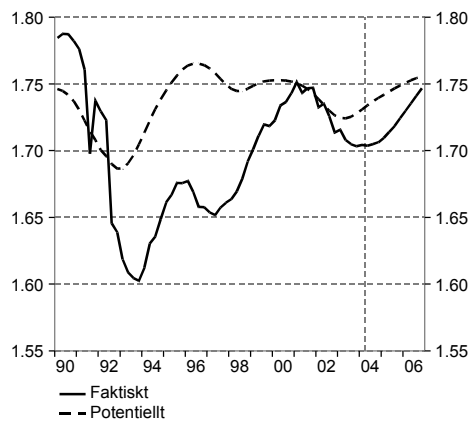
Anm. Nettotalen beräknas som andelen företag som uppger att brist på arbetskraft eller andra produktionsfaktorer är det största hindret för ökad produktion minus andelen företag som uppger att efterfrågan är det största hindret för ökad produktion. Serierna är medelvärdesjusterade.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 105 Arbetskraft och sysselsättning
Miljoner, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 106 Antal arbetade timmar
Miljarder, säsongrensade kvartalsvärden



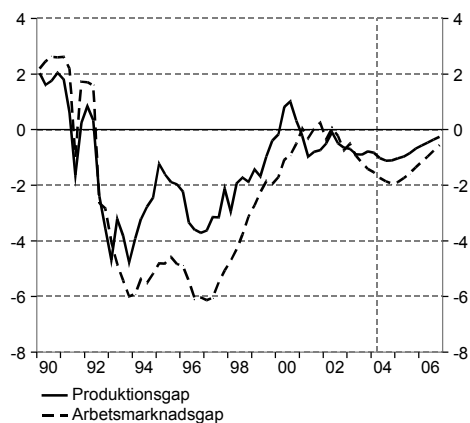
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

stannar därför på $-0,6$ procent av potentiellt arbetade timmar i slutet av prognosperioden (se diagram 107).

Produktiviteten har ökat förhållandevis stark 2002–2003 och överstiger nu potentiell produktivitet, dvs. produktionsgapet är något mindre negativt än arbetsmarknadsgapet. Produktiviteten utvecklas starkt även i år. Under 2005 och 2006 stiger antalet arbetade timmar allt snabbare (se diagram 106). Arbetsproduktiviteten bromsas då och sjunker tillbaka mot den potentiella produktivetsnivån

Sammantaget är resursutnyttjandet lågt under hela prognosperioden. Produktionsgapet vänder svag uppåt efter sommaren i år och uppgår till $-0,3$ procent i slutet av 2006 (se diagram 107). Med viss tidsfördröjning vänder också löneökningarna och den underliggande inflationen svagt uppåt.

Diagram 107 Produktionsgap och arbetsmarknadsgap
Procent av potentiell BNP respektive potentiellt antal arbetade timmar, kvartalsvärden



Anm. Arbetsmarknadsgapet är beräknat som antal arbetade timmars avvikelse från sin potentiella nivå.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Löner, vinster och priser

Avtalsrörelsen är nu klar för stora delar av näringslivet. Den avtalade löneökningstakten blev i genomsnitt 0,4 procentenheter lägre per år än vid avtalsrörelsen 2001. I Lönebildningsrapporten²² prognostiserades nedväxlingen till 0,3 procentenheter. Samtidigt rekommenderade Konjunkturinstitutet, främst av sysselsättningsskäl, en nedväxling på 0,7 procentenheter.

Löneökningstakten i näringslivet hålls tillbaka av den svaga arbetsmarknaden och förväntas vara förhållandevis låg även nästa år men öka till 3,5 procent 2006. Lönerna i offentlig sektor fortsätter att öka något snabbare än i näringslivet.

Den svaga löneökningstakten, tillsammans med det låga resursutnyttjandet, medför att inflationstrycket förblir lågt, om än stigande, under hela prognosperioden (se diagram 108). De volatila energipriserna fortsätter dock att påverka inflationstakten. På kort sikt driver oljepriset upp den importerade inflationen. Effekten på KPI från stigande oljepriser beräknas bli 0,3 procentenheter i år. Den långsamma ökningen av enhetsarbetskostnaden medför också att vinstandelen fortsätter att öka i år och nästa år för att vända svagt nedåt 2006.

Löner och arbetskostnader

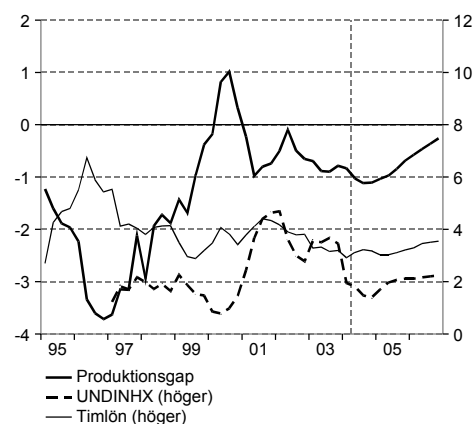
Svagare timlöneökningar i näringslivet första kvartalet

Under första kvartalet 2004 ökade timlönerna med i genomsnitt 3,4 procent jämfört med samma period förra året. Lönerna ökade snabbast i den offentliga sektorn, medan ökningen i näringslivet begränsades till 2,9 procent. Av ökningen beräknas 2,3 procentenheter vara avtalsenliga löneökningar (se diagram 109). Eftersom många avtal numera innebär att huvuddelen av lönebildningen sker lokalt, utan centralt specificerade löneökningar, är dock den avtalsenliga löneökningen svår att tolka. Retroaktiva löneutbetalningar som ännu inte fångats i statistiken kan komma att förändra utfallet något.

Löneökningstakten stiger igen 2006

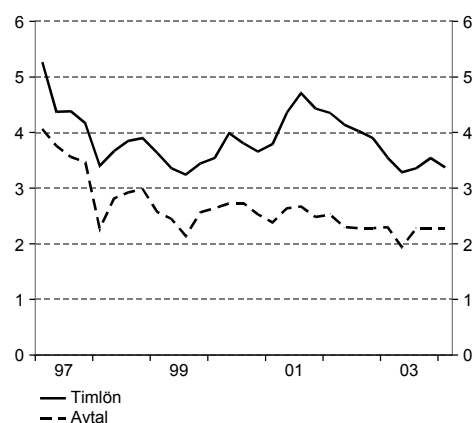
Löneökningarna i industrin avtog under 2003 och under första kvartalet i år (se diagram 110). De nya löneavtalen indikerar att timlöneökningarna förblir måttliga även i år och framöver (för mer information om de nya löneavtalen, se fördjupningsrutan "Avtalsrörelsen 2004"). Sysselsättningen har sjunkit i industrin under de senaste åren och förväntas fortsätta avta fram till slutet

Diagram 108 Produktionsgap, timlön och inhemsk inflation
Procent av potentiell BNP respektive årlig procentuell förändring, kvartalsvärden



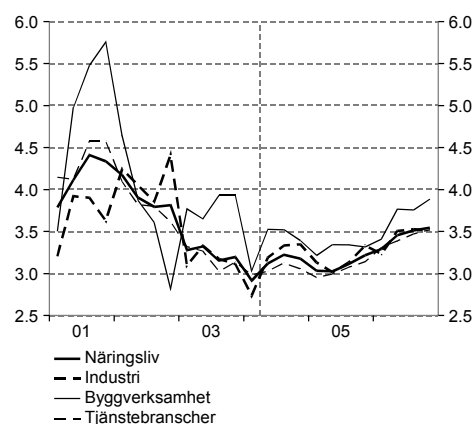
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 109 Timlön i hela ekonomin
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden



Källa: Medlingsinstitutet.

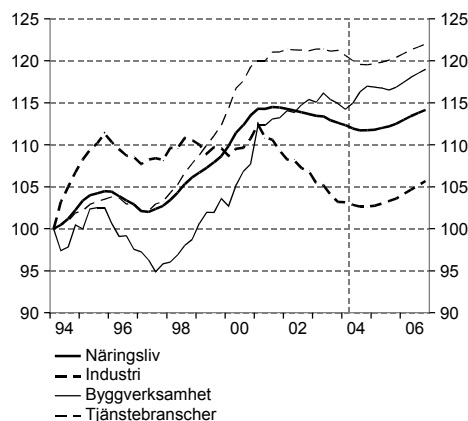
Diagram 110 Timlön i näringslivet
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden



Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

²² Lönebildningen, Samhällsekonomiska förutsättningar i Sverige 2003

Diagram 111 Sysselsättning i näringslivet
Index 1994 kvartal 1=100, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

av innevarande år (se diagram 111). Detta, tillsammans med det allmänt svaga arbetsmarknadsläget, bidrar till att löneökningarna i industrin förväntas ligga kvar på 3,2 procent till och med 2005. Återhämtningen av konjunkturen under 2005, samt de något högre avtalsenliga löneökningarna 2006, medför att timlönerna ökar något snabbare under 2006 (se tabell 25).

Tabell 25 Timlön och avtal

Årlig procentuell förändring

	Timlön				Avtal		
	2003	2004	2005	2006	2004	2005	2006
Industri	3,2	3,2	3,2	3,4	2,0	2,0	2,2
Byggverksamhet	3,8	3,4	3,3	3,7	2,1	2,0	2,7
Tjänstebranscher	3,2	3,0	3,0	3,4	1,9	2,0	2,1
<i>Näringsliv</i>	3,2	3,1	3,1	3,5	2,0	2,0	2,2
Kommuner	3,8	3,8	3,7	3,8	2,2	2,2	2,3
Stat	4,1	3,9	3,6	3,7	2,2	2,1	2,0
Totalt	3,4	3,4	3,3	3,6	2,1	2,0	2,2

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Efterfrågan på arbetskraft inom byggverksamhet ökar under 2004 bl.a. som en följd av att ROT-avdraget leder till tidigareläggning av byggnadsarbeten. Denna effekt väntas dock avta 2005 samtidigt som konjunkturen tar fart. Under de senaste årens lågkonjunktur har lönerna inom byggsektorn ökat förhållandevis snabbt, och den förväntade sysselsättningsökningen bidrar till att timlönerna fortsätter att öka i högre takt än inom näringslivet som helhet.

Löneutvecklingen i tjänstebranscherna har varit måttlig hittills i år, i synnerhet bland kreditinstitut och företagstjänster. Även handeln har haft relativt svag löneökningstakt, medan lönerna ökat snabbare inom transportnäringen. Eftersom även tjänstebranschernas nya avtal blivit lägre än de föregående väntas ökningstakten bromsas till 3,0 procent i år och nästa år medan den stiger till 3,4 procent 2006 när arbetsmarknaden stärks.

Sammantaget för näringslivet väntas löneökningarna begränsas till 3,1 procent i år till följd av nedväxlingen av de avtalsenliga löneökningarna och den låga efterfrågan på arbetskraft. Även 2005 väntas timlönerna öka med 3,1 procent innan det starkare arbetsmarknadsläget och de högre avtalsenliga löneökningarna 2006 leder till att timlönerna ökar med 3,5 procent. De avtalsenliga löneökningarna beräknas uppgå till 2,0 procent i genomsnitt under prognosperioden.

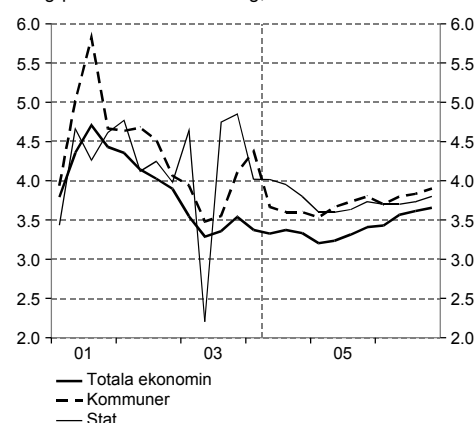
Lönerna i kommunerna ökade med 4,4 procent under första kvartalet i år. Den kraftiga ökningen beror delvis på att Huddinge sjukhus från och med i år ingår i kommunsektorn, vilket innebär att den underliggande utvecklingen är mera dämpad. Även fortsättningsvis bedöms dock lönerna utvecklas starkare i kommunerna än i näringslivet, bl.a. som en följd av ökade statsbidrag till kommunerna. Timlöneökningarna bedöms ligga på 3,8 procent i år, och därefter utvecklas i ungefär samma takt

under hela prognosperioden (se diagram 112). I staten har sysselsättningen ökat de senaste åren, men den väntas stagnera under prognosperioden (se diagram 113). Tillsammans med det höga löneutfallet för första kvartalet innebär detta att lönerna beräknas öka med 3,9 procent i år, och därefter något långsammare under 2005 och 2006.

För ekonomin som helhet leder den låga efterfrågan på arbetskraft till att löneökningarna ligger kvar på 3,4 procent i år. Under 2005 bromsas timlöneökningarna något till 3,3 procent, innan de återigen stiger till 3,6 procent 2006.

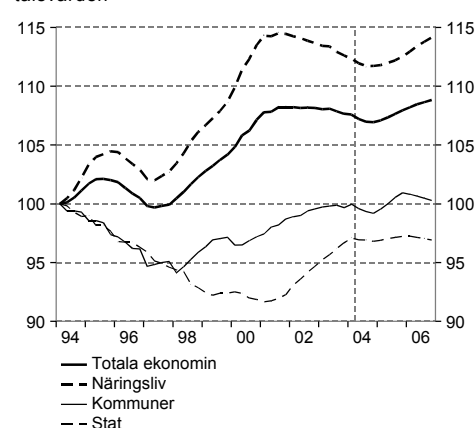
Konsumentreallönen, dvs. den reala timlönen efter skatt, minskade något under 2003 som en följd av höjd kommunal skatt (se diagram 114). Den låga inflationen under prognosperioden bidrar dock till att konsumentreallönen väntas öka med i genomsnitt 1,7 procent under prognosperioden. Trots förhållandevis låga nominella löneökningar stiger således löntagarnas reala inkomster.

Diagram 112 Timlön i offentlig sektor och totalt
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden



Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 113 Sysselsättning i näringsliv, offentlig sektor och totalt
Index 1994 kvartal 1=100, säsongrensade kvartalsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 114 Konsumentreallön
Årlig procentuell förändring



Anm. Konsumentreallön definieras som timlön enl. NR minus direkta skatter och allmänna egenavgifter, deflaterat med konsumtionsdeflatorn.

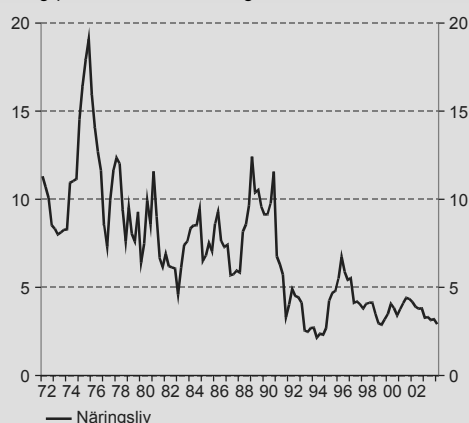
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Avtalsrörelsen 2004

Under våren har nya löneavtal slutits för stora delar av näringslivet. Ungefär 1,7 miljoner anställda berörs av årets avtalsrörelse och hittills är avtal för ca 1,2 miljoner arbetstagare klara.

Efter det att Industriavtalet lade fast nya riktlinjer för lönebildningen i industrin 1998 har löneökningstakten minskat jämfört med mitten av 1990-talet, och i än högre grad jämfört med inflationsökningen under 1970- och 1980-talen (se diagram 115). Industriavtalet innebär att förhandlingarna ska ha sin utgångspunkt i den syn på ekonomin som Industrins ekonomiska råd lägger fram. Motsvarande samarbetsavtal finns även inom andra avtalsområden. Syftet är att löneökningstakten ska anpassas till vad ekonomin klarar av. Industrins löneavtal avses dessutom vara normerande för resten av arbetsmarknaden. Årets avtalsrörelse har genomförts i enlighet med Industriavtalet och med ett förhållandevis begränsat antal konflikter. Det svaga arbetsmarknadsläget har bidragit till att de avtalade löneökningstakterna har hållits på en relativt låg nivå.²³

Diagram 115 Timlön i näringslivet
Årlig procentuell förändring, kvartal



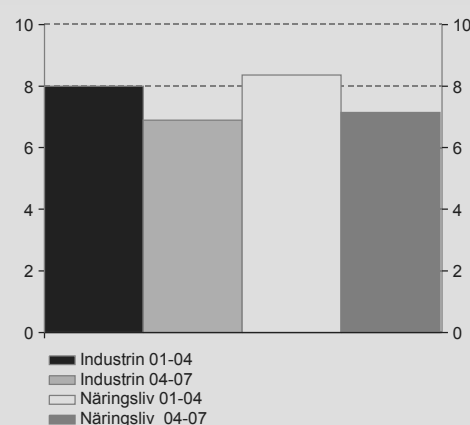
Källa: Medlingsinstitutet.

Industrins avtal löpte ut 31 mars och de stora avtalen inom området var klara i god tid före detta datum. För arbetare inom industrins olika grenar blev avtalen mycket lika sinsemellan. Så gott som alla har avtalade löneökningar på 6,8 procent under en treårsperiod och därtill en arbetstidsförkortning om

²³ Många avtal bygger i ökande utsträckning på lokal lönebildning med s.k. stupstockar, eller helt utan centralt specificerade löneökningar, vilket gör den avtalsenliga löneökningen svår att tolka.

sammantaget 0,5 procent. Föregående avtal, som slöts för perioden 2001–2004, innehöll ungefär samma löneökningstakt men arbetstidsförkortningarna uppgick till sammanlagt 1,5 procent. De totala avtalade timlöneökningarna för industriarbetare har, främst till följd av de mindre arbetstidsförkortningarna, blivit i genomsnitt 0,4 procentenheter lägre per år än i föregående treårsavtal. Avtalen för tjänstemännen inom industrin skiljer sig mer åt än för arbetarna. Även där är avtalen treåriga och innebär i många fall att 0,5 procent löneutrymme över perioden avsätts till arbetstidsförkortning eller pensionsavsättning. Löneökningstakterna skiljer sig dock åt mellan olika industrigrenar. Viktat med antalet personer som berörs av respektive avtal uppgår de totala avtalade löneökningarna för industritjänstemän till 6,1 procent. Att tjänstemännen inom industrin får lägre avtalsenliga löneökningar än arbetarna har dock historiskt sett uppvägs av att de haft högre löneökningar utöver de avtalade. Under förra avtalsperioden ökade tjänstemannalönerna med 1,3 procentenheter mer än arbetarnas löner, trots att avtalen var 0,3 procentenheter lägre. Vägs avtalen för hela industrin samman uppgår den genomsnittliga avtalade löneökningstakten inklusive arbetstidsförkortningar inom industrin till 6,9 procent, vilket är 0,4 procentenheter lägre per år än föregående avtalsperiod (se diagram 116).

Diagram 116 Avtalade timlöneökningar innevarande och föregående avtalsperiod
Procent



Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

I byggbranschen har förhandlingarna i ett flertal fall rört arbetsmiljöfrågor i större utsträckning än löneökningar, och det är också kring sådana frågor som konflikt uppstått, exempelvis Elektrikerförbundets strejk. Det största avtalet på området, byggavtalet,

som omfattar drygt 60 000 byggarbetare skiljer sig från industrins avtal genom att det sträcker sig över 19 i stället för 36 månader. Löneökningstakten för det första året är dock i nivå med vad som avtalats för industriarbetare. I byggbranschen som helhet har de avtalade löneökningarna växlat ned med nära en halv procentenhet per år jämfört med föregående avtalsperiod.

Handels slöt treåriga avtal med sina motparter Svensk Handel och Kooperationens Förhandlingsorganisation (KFO), utan medverkan av medlare, i god tid innan de gamla avtalen löpte ut. Även tjänstemannaavtalen blev klara i tid innan de gamla löpte ut den 31 april. Den avtalade löneökningen för arbetare i handeln blev något högre än för arbetare i industrin. I genomsnitt ligger dock de nya avtalen för handeln drygt 0,5 procentenheter lägre per år än de föregående avtalen, som även de var bland de högsta i näringslivet. Därmed är handeln den bransch som fått den största uppbromsningen av löneökningstakten jämfört med föregående avtal. Avtal har även slutits inom andra tjänstesektorer såsom företagstjänster, kreditinstitut och transportnäringen. Sammanvägt ligger dessa i linje med industrins avtal.

Det svaga arbetsmarknadsläget har satt sin prägel på årets avtalsrörelse, vilket har bidragit till att utfallet generellt sett har blivit lägre än under avtalsrörelsen 2001. Låga inflationsförväntningar har också bidragit då de nominella löneökningarna har kunnat dämpas utan att löntagarna behövt ge avkall på reallöneökningar. För hela näringslivet har den genomsnittliga avtalsenliga löneökningstakten minskat med 0,4 procentenheter per år, jämfört med föregående treårsavtal (se diagram 116). Av de avtal i näringslivet som ännu inte förhandlats återfinns de flesta i transportnäringen och bland olika typer av företagstjänster, där avtalen löper ut senare under året. Den 30 september löper de statliga avtalen ut, vilka omfattar ca 200 000 anställda. Även nästa vår sker omfattande förhandlingar då kommunsektorn ska träffa nya avtal.

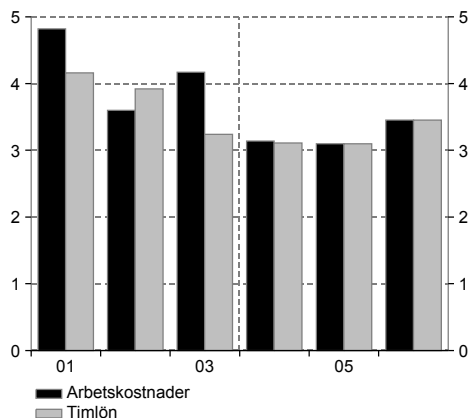
I Konjunkturinstitutets Lönebildningsrapport 2003 prognostiserades en nedväxling av den avtalsenliga löneökningstakten med 0,3 procentenheter per år.²⁴ Bedömningen utgick dock från ett mer gynnsamt arbetsmarknadsläge än vad som varit fallet under våren. Den ur samhällsekonomisk syn-

vinkel rekommenderade nedväxlingen var 0,7 procentenheter, vilket bedömdes kunna bidra till en varaktigt lägre arbetslöshet, dvs. motsvara en lägre jämviktsarbetslöshet. Den nu uppmätta nedväxlingen med 0,4 procentenheter är visserligen något större än vad som prognostiserades i Lönebildningsrapporten, men detta bedöms vara ett resultat av den svagare arbetsmarknaden och utgör därför inget motiv för att justera ned bedömningen av jämviktsarbetslösheten.

²⁴ Se "Lönebildningen – Samhällsekonomiska förutsättningar i Sverige 2003", Konjunkturinstitutet 2003. Rapporten finns tillgänglig på www.konj.se.

Diagram 117 Arbetskostnader (AKI) i näringslivet

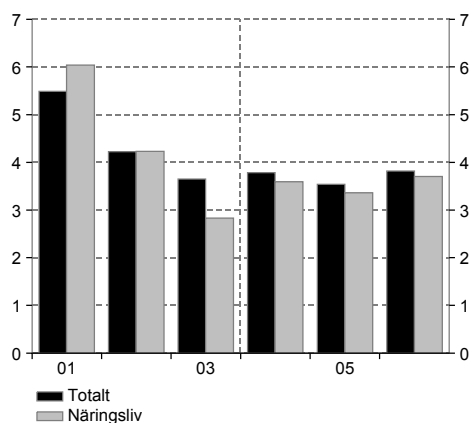
Årlig procentuell förändring



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 118 Arbetskostnad (NR) totalt och i näringslivet

Årlig procentuell förändring

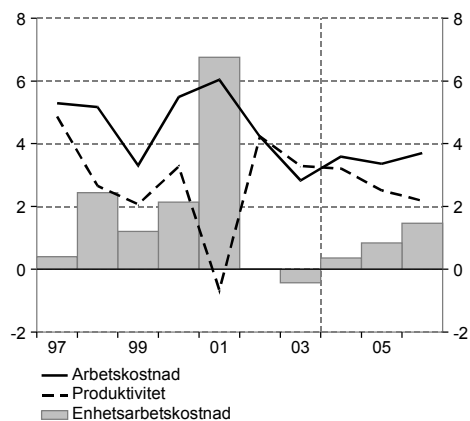


Anm. Beräkningarna är korrigerade för olika antal arbetsdagar mellan åren.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 119 Enhetsarbetskostnader i näringslivet

Årlig procentuell förändring



Anm. Beräkningarna är korrigerade för olika antal arbetsdagar mellan åren.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Måttliga arbetskostnadsökningar

Arbetskostnadsindex (AKI) för näringslivet ökade med 4,2 procent under 2003, dvs. betydligt mer än timlöneökningen på 3,2 procent.²⁵ Skillnaden beror på höjda avtalsenliga arbetsgivaravgifter för såväl arbetare som tjänstemän, samt förlängningen av arbetsgivarnas sjuklöneansvar från två till tre veckor från den 1 juli 2003. I år beräknas AKI öka i samma takt som den genomsnittliga timlönen (se tabell 26 och diagram 117). Den extra sjuklöneveckan ökar arbetskostnaderna även 2004, men detta motverkas av en sänkning av den lagstadgade arbetsgivaravgiften med 0,1 procentenhet. Även under 2005 och 2006 väntas AKI öka i samma takt som den genomsnittliga timlönen.

Tabell 26 Arbetskostnad per timme

Kronor per timme respektive årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

	2003	2003	2004	2005	2006
AKI näringsliv		4,2	3,1	3,1	3,5
NR näringsliv	234,0	2,8	3,6	3,4	3,7
NR totalt	226,7	3,6	3,8	3,5	3,8

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet

Arbetskostnaderna per timme i näringslivet enligt nationalräkenskaperna (NR) ökade med 2,7 procent första kvartalet i år, jämfört med samma period föregående år.²⁶ Liksom för AKI förväntas arbetskostnadsökningarna vara måttliga under prognosperioden. Under 2004–2006 bedöms arbetskostnaderna i näringslivet öka med i genomsnitt 3,5 procent per år (se tabell 26 och diagram 118).

Enhetsarbetskostnaden, dvs. arbetskostnad per producerad enhet, tar hänsyn till såväl arbetskostnad som produktivitet i näringslivet. Under prognosperioden ökar arbetskostnaderna i näringslivet snabbare än produktiviteten, vilket medför en stigande enhetsarbetskostnad (se diagram 119). Ökningstakten är dock historiskt sett mycket låg. I genomsnitt beräknas enhetsarbetskostnaden öka med måttliga 0,9 procent per år.

²⁵ Utfallet för AKI är justerat för högre avtalsenliga arbetsgivaravgifter för tjänstemän under 2003 än de som används av SCB. Publicerat utfall från SCB uppgår till 3,6 procent för 2003.

²⁶ Arbetskostnader per timme definieras som kvoten mellan nationalräkenskapernas lönesummor, inklusive kollektiva avgifter och löneskatter, och antalet arbetade timmar. I syfte att kunna jämföra dessa arbetskostnader med konjunkturlönestatistiken, där det antas att antalet arbetsdagar är lika mellan åren, presenteras här alla värden i kalenderkorrigerad form.

Relativa enhetsarbetskostnaden ökar igen

I euroområdet ökade arbetskostnaden per timme i näringslivet med 2,9 procent under 2003 (se diagram 120).²⁷ Motsvarande arbetskostnader i Sverige ökade med 4,5 procent under 2003, alltså betydligt snabbare än i euroområdet. I USA ökade arbetskostnaderna med 3,9 procent under det gångna året.

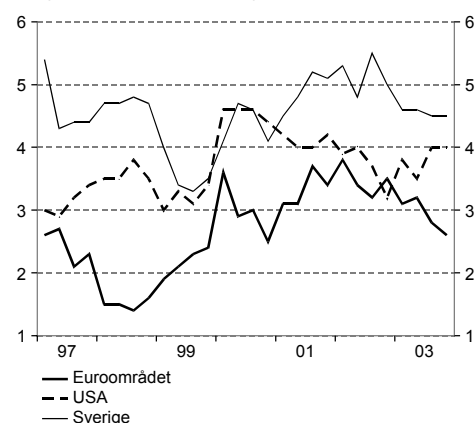
Ett vanligt mått på näringslivets internationella konkurrenskraft är den relativa enhetsarbetskostnaden mätt i gemensam valuta, som beaktar både enhetsarbetskostnader och växelkurs. De senaste åren har det svenska kostnadsläget sjunkit relativt euroområdets till följd av en starkare produktivitetstillväxt (se diagram 121). Sveriges relativa exportpris har dock försämrats under de senaste tio åren, bl.a. till följd av den höga andelen teleprodukter i svensk export. Att enbart se till den sjunkande relativa enhetsarbetskostnaden ger således en något för positiv bild av Sveriges konkurrensäge. Under prognosperioden väntas Sveriges relativa enhetsarbetskostnad mätt i gemensam valuta öka något på grund av högre arbetskostnadsökningar och en starkare krona.

Lönsamhet i näringslivet

Lönsamheten fortsätter att förbättras

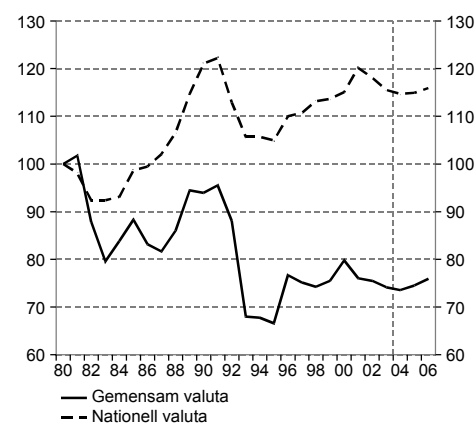
Vinstandelen i näringslivet föll markant från 1995 till 2001 men har därefter vänt uppåt och fortsätter att öka fram till 2005 (se diagram 122). Ökningen av vinstandelen förklaras av den starka produktivitetstillväxten, den kommande konjunkturåterhämtningen och den nedan beskrivna stabiliseringen av bytesförhållandet. En förbättring av bytesförhållandet innebär normalt att priserna för producerade varor utvecklas gynnsammare än priserna för förbrukade insatsvaror.

Diagram 120 Arbetskostnad inom näringslivet i euroområdet, USA och Sverige
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden



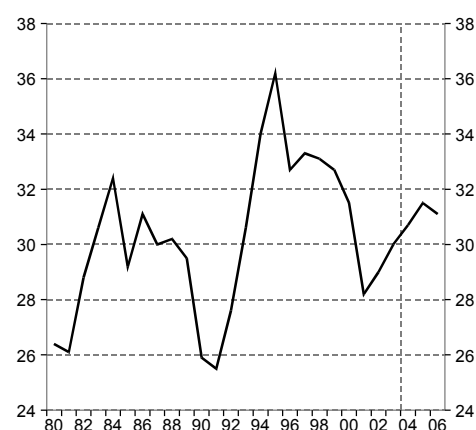
Källa. Eurostat, Labour Cost Index.

Diagram 121 Enhetsarbetskostnad i näringslivet relativt euroområdet
Index 1980=100



Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

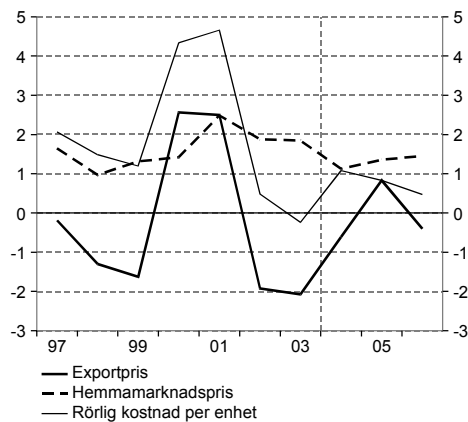
Diagram 122 Vinstandel i näringslivet exkl. finans- och fastighetsverksamhet
Procent



Källor. Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

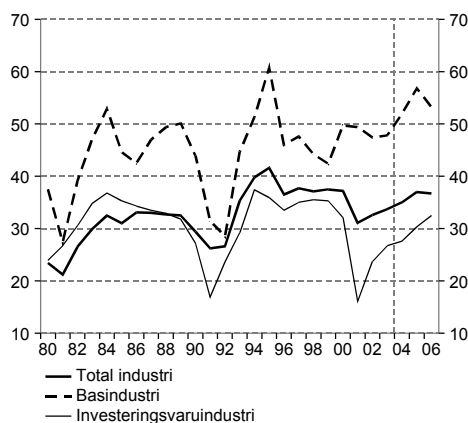
²⁷ Arbetskostnad mätt som Eurostats Labour Cost Index.

Diagram 123 Produktpriser och produktionskostnader i näringslivet
Årlig procentuell förändring



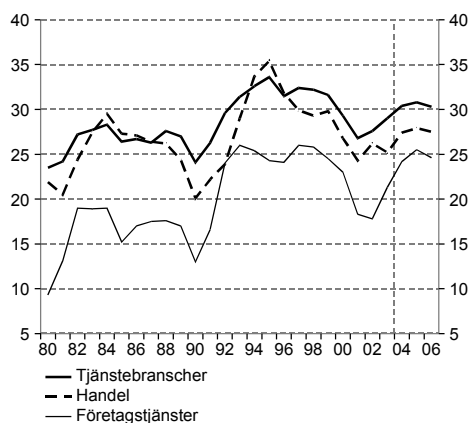
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 124 Vinstandelar i industrin
Procent



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 125 Vinstandelar i tjänstebanscher-
na exkl. finans- och fastighetsverksamhet
Procent



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tabell 27 Produktionskostnader, priser och vinster i näringslivet

Årlig procentuell förändring

	2002	2003	2004	2005	2006
Enhetsarbetskostnad (ULC)	0,0	-0,3	0,0	0,8	1,7
Arbetskostnad per timme	4,3	3,1	2,7	3,4	4,1
Produktivitet ¹	4,3	3,4	2,7	2,5	2,4
Förbrukningskostnad per enhet ²	0,7	-0,4	1,2	0,5	0,0
Rörlig enhetskostnad	0,5	-0,2	1,1	0,8	0,5
Produktpris	0,6	0,5	1,2	1,4	0,4
Vinstmarginal ^{3,4}	0,2	0,6	0,2	0,4	-0,1
Vinstandel ⁴	0,5	1,1	0,4	0,6	-0,5

¹ Produktivitetsutvecklingen i denna tabell är beräknad enbart för anställda dvs. företagarnas arbetstimmar beaktas inte.

² Kostnad för förbrukning av insatsprodukter per producerad enhet.

³ Bruttoöverskott dividerat med bruttoproduktionsvärdet. Motsvaras i företagsekonomisk redovisning närmast av rörelseresultatet före avskrivningar dividerat med omsättningen.

⁴ Förändring i procentenheter.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Enhetsarbetskostnaden var oförändrad 2002 och minskade något 2003 till följd av en stark produktivitetsökning båda åren (se tabell 27). Förstärkningen av kronan höll samtidigt tillbaka kostnadsutvecklingen för importerade insatsprodukter 2003. Sammantaget innebär detta att den rörliga enhetskostnaden ökade måttligt 2002 och minskade något 2003 (se diagram 123). Produktpriserna ökade något både 2002 och 2003, vilket medförde att vinstandelen i näringslivet steg båda åren (se tabell 27 och diagram 122).

Vinstandelen har stigit i såväl industrin som tjänstebanscher-
scherna (se diagram 124 och diagram 125) sedan 2001. Inom industrin var återhämtningen starkast för investeringsvaruindustri och delar av konsumtionsvaruindustri, vilka har uppvisat en mycket stark produktivitetstillväxt. Däremot var utvecklingen i basindustrin svag fram till i fjol, bl.a. eftersom världsmarknadspriserna för basindustrins produkter, främst skogsprodukter, utvecklats svagt. Inom tjänstebanscher-
scherna ökade lönsamheten främst för producenter av företagstjänster.

Under perioden 2004–2005 förutses en starkare internationell efterfrågan i kombination med en jämförelsevis god produktivitetstillväxt, och måttliga löneökningar, lägga grunden för en ytterligare återhämtning av vinstläget i industrin. Exportpriserna bedöms få en gynnsammare utveckling än under de två senaste åren (se diagram 123). Priserna för skogsprodukter och metaller stiger och efterhand stiger priserna även för investeringsvaror. Hemmamarknadspriserna fortsätter att öka snabbare än kostnaderna. Därmed ökar vinstandelen i tjänstebanscher-
scherna liksom i hela näringslivet ytterligare 2004 och 2005. Under 2006 ökar lönerna något snabbare samtidigt som produktivitetstillväxten blir något lägre. Tillsammans med en svagare produktprisutveckling leder detta till att vinstandelen i näringslivet minskar något till en nivå som är ungefär lika hög som de högsta nivåerna un-

der 1980-talet, men lägre än nivåerna i mitten av 1990-talet (se diagram 122).

Bytesförhållandet stabiliseras

Bytesförhållandet är exportpriset dividerat med importpriset. Ett fallande bytesförhållande betyder således att exportpriset sjunker i förhållande till importpriset, vilket i sin tur innebär att Sverige måste exportera mer för att ha råd med samma import. Sedan början av 1980-talet har Sveriges bytesförhållande försämrats (se diagram 126). För tjänster beror det försämrade bytesförhållandet till stor del på kronans försvagning. Det märks t.ex. genom att det blivit ”dyrare” att semestra utomlands. Beträffande bytesförhållandet för varor är det två perioder som dominerar utvecklingen. Under större delen av 1980-talet förbättrades Sveriges bytesförhållande för varor. Orsaken var en stark inhemsk efterfrågeutveckling som drev upp priser och löner. Detta tvingade exportföretagen att höja sina priser, vilket förbättrade bytesförhållandet men försvagade nettoexporten. Under 1990-talet och 2000-talet har Sveriges bytesförhållande för varor successivt försämrats. Detta är främst ett resultat av två faktorer. För det första har Sverige tappat i bytesförhållande för råvaror (se diagram 127). För det andra har Sverige en förhållandevis stor export av teleprodukter. Eftersom teleprodukter har fallit kraftigt i pris har därmed även bytesförhållandet för bearbetade varor försämrats. Det kraftiga fallet i priset för teleprodukter beror på den snabba produktivitetsutvecklingen inom denna sektor. Prisfallet beror således på successivt lägre kostnader och inte på svag efterfrågan, även om efterfrågeskift kan ha spelat en roll under kortare perioder. Som framgår av diagram 128 kan Sveriges försämrade bytesförhållande för bearbetade varor under de senaste tio åren nästan uteslutande hänföras till fallande priser inom telekomsektorn. Under perioden 2004–2006 bedöms mönstret med fallande bytesförhållande för bearbetade varor att mildras, delvis beroende på att efterfrågan på teleprodukter stiger under högkonjunkturen. Bytesförhållandet för råvaror förbättras kraftigt under prognosperioden till följd av stigande exportpriser på pappersmassa och sjunkande importpriser på råolja och livsmedel.

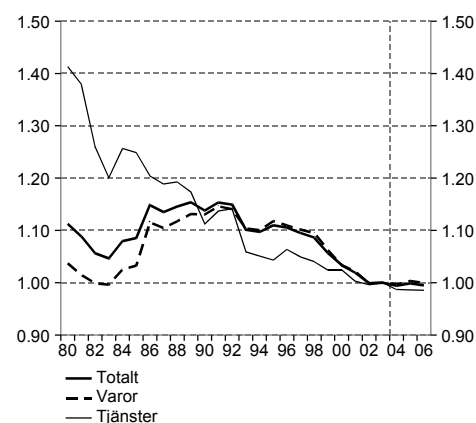
Tabell 28 Bytesförhållande

Årlig procentuell förändring

	2003	2004	2005	2006
Varor	0,2	-0,3	0,6	-0,4
Varav: Bearbetade varor	0,4	-0,4	-0,1	-0,5
Råvaror	-1,2	2,0	4,1	-0,8
Tjänster	0,4	-1,3	-0,1	-0,1
Totalt	0,1	-0,6	0,4	-0,4

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 126 Bytesförhållande
Index 2003=1



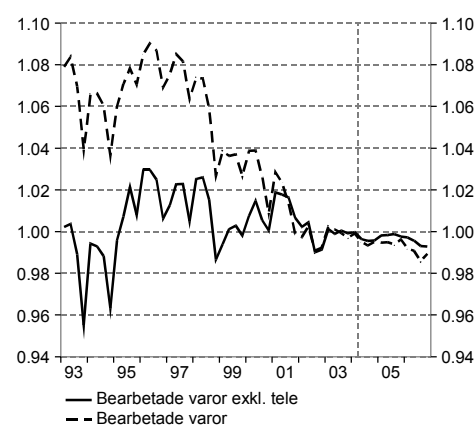
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 127 Bytesförhållande råvaror
Index 2003=1



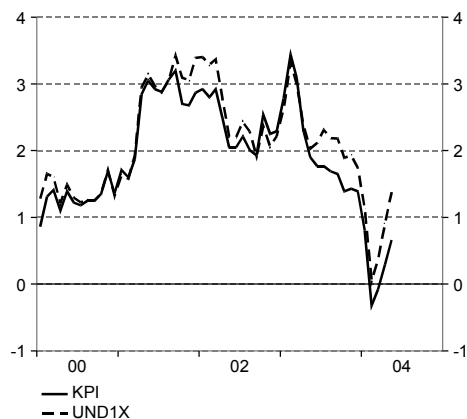
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 128 Bytesförhållande bearbetade varor
Index 2003=1



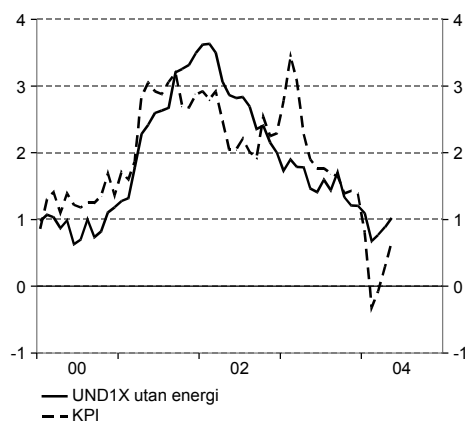
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 129 KPI och UND1X
Årlig procentuell förändring



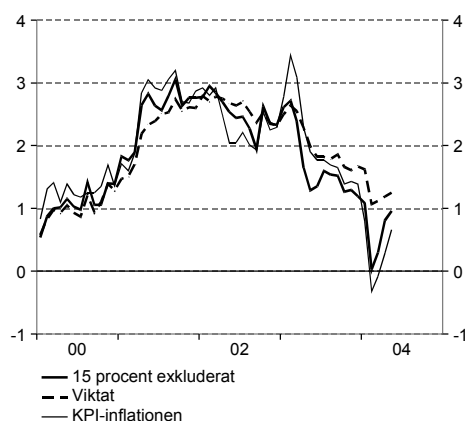
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 130 UND1X utan energi
Årlig procentuell förändring, månadsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 131 Underliggande inflationsmått
Årlig procentuell förändring, månadsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Inflation

Energiprisutvecklingen dominerar inflationsbilden

Prisutvecklingen har under det senaste året dominerats av kraftiga variationer i energipriserna. Från att ha uppgått till 3,4 procent i februari 2003 sjönk KPI-inflationen snabbt tillbaka till -0,3 procent i februari 2004 (se diagram 129). Den snabba nedväxlingen under 2003 förklaras främst av lägre priser på drivmedel och villaolja. När effekten av de kraftiga elprishöjningarna under vintern 2002 och våren 2003 föll bort från 12-månaderstalet under de första månaderna 2004 blev inflationen negativ. Sedan mars i år har KPI-inflationen återigen ökat och uppmättes till 0,7 procent i maj. Uppgången de senaste två månaderna beror på kraftigt höjda priser på olje- och petroleumprodukter (se diagram 14 i avsnittet ”Internationell konjunkturutveckling”).

KPI-inflationen har under det senaste året varit något lägre än den underliggande s.k. UND1X-inflationen. Detta beror främst på lägre räntekostnader för egnahem som inte ingår i UND1X-inflationen.²⁸

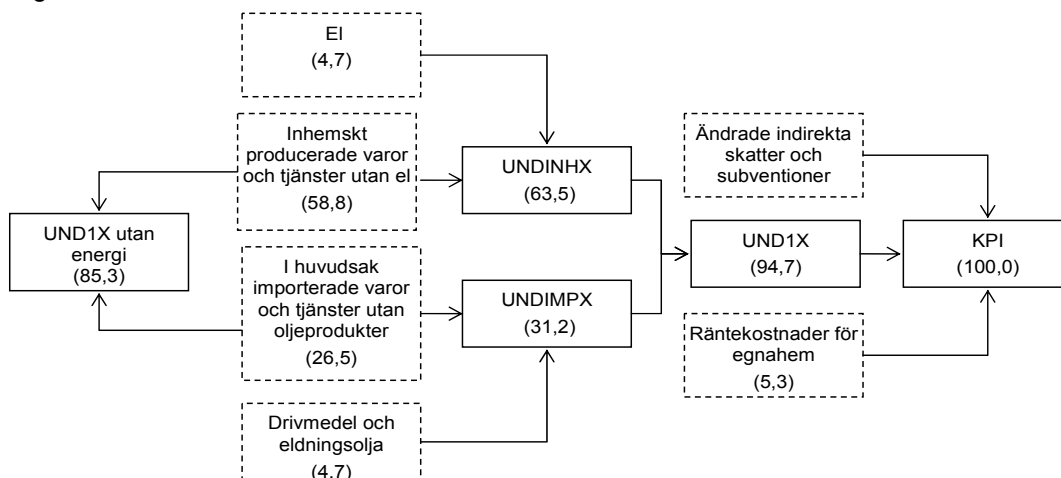
Den underliggande trenden framkommer tydligare om energipriserna rensas bort (se diagram 130). Under 2001 steg UND1X-inflationen utan energi kraftigt. Ökningen hängde samman med en svag kronkurs samt ett ansträngt resursutnyttjande med ett stigande kostnadstryck. Löner och priser steg snabbt bl.a. i tjänstesektorn. Under de senaste två åren har situationen varit den omvända med ett svagt resursutnyttjande, en allt svagare arbetsmarknad och en starkare växelkurs. Som ett resultat har UND1X-inflationen rensat för energi fallit tillbaka med över 2 procent till 1,0 procent nu senast i maj.

Underliggande inflation kan också skattas med statistiska metoder. Exempelvis kan ett centrerat medelvärde beräknas genom att de varugrupper vars priser ökat mest respektive minst exkluderas från KPI. En annan statistisk metod är att väga om KPI så att varugrupper med normalt kraftiga prisfluktuationer ges en lägre vikt än varugrupper med en mer stabil prisutveckling. Även dessa mått på underliggande inflation har sjunkit sedan början 2002 men stigit något de senaste månaderna (se diagram 131).

Sammantaget tyder inflationsutfallen de senaste månaderna på att nedväxlingen upphört samtidigt som den underliggande inflationen mätt på olika sätt fortfarande är väsentligt lägre än inflationsmålet på 2 procent.

²⁸ Se figur 3 på nästa sida för en översikt av olika inflationsmått.

Figur 3 Inflationsmått



Anm. Parentes anger vikt i KPI. Ändrade indirekta skatter och subventioner beräknas som bidrag till KPI och har därmed ingen explicit vikt. Källa: Statistiska centralbyrån.

Fortsatt lågt inhemskt inflationstryck

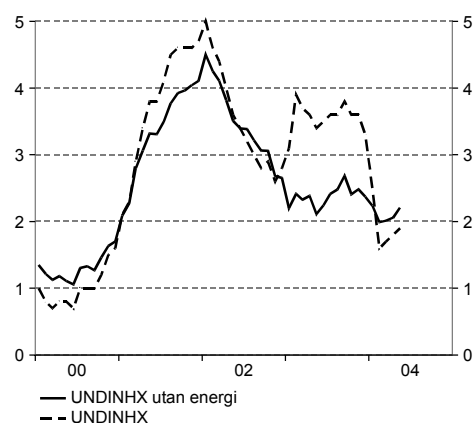
UNDINHX-inflationen, dvs. UND1X-inflationen exklusive i huvudsak importerade varor och tjänster, mäter det inhemska pristrycket. Under de senaste månaderna har effekten av elpris-höjningarna förra året successivt fallit bort, vilket förklarar den stora nedgången i UNDINHX-inflationen. Om energi exkluderas framkommer den gradvisa nedväxlingen av inflationen under de senaste två åren (se diagram 132).

Denna successivt lägre inhemska inflationen förklaras i huvudsak av ett lägre resursutnyttjande, en stark produktivitetstillväxt och lägre löneökningar. Produktivitetstillväxten väntas avta framöver, men lönerna ökar måttligt under prognosperioden. Sammantaget medför detta att enhetsarbetskostnaderna ökar mycket långsamt 2004 och 2005, vilket håller tillbaka UNDINHX-inflationen (se diagram 133). Under 2006 väntas enhetsarbetskostnaderna öka något snabbare. Resursutnyttjandet bedöms vara fortsatt lågt, om än stigande, under hela prognosperioden (se diagram 134), vilket innebär att det efterfrågedrivna inflationstrycket förblir dämpat.

Bedömningen är att elpriserna sänks ytterligare något under 2004 för att sedan stabiliseras 2005 och 2006. Hyrorna, som väger ca 20 procent i UNDINHX, beräknas stiga med 3,0 procent 2004 och med 2,5 procent 2005 och 2006.

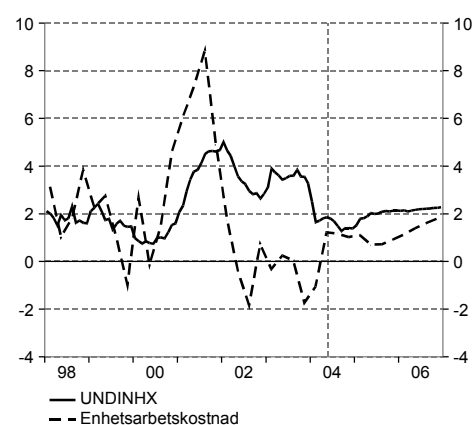
Sammantaget bedöms den inhemska inflationen bottna i år och öka måttligt under 2005 och 2006.

Diagram 132 UNDINHX
Årlig procentuell förändring, månadsvärden



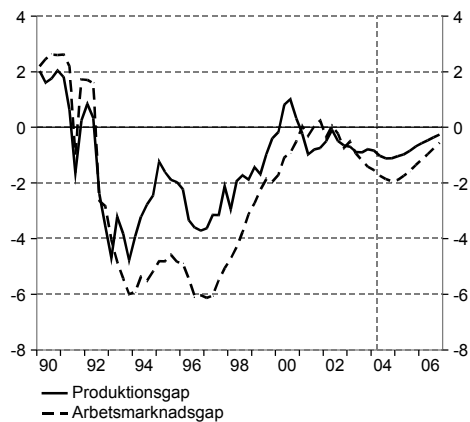
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 133 Inhemsk inflation och kostnads-tryck
Årlig procentuell förändring, månads- respektive kvartalsvärden



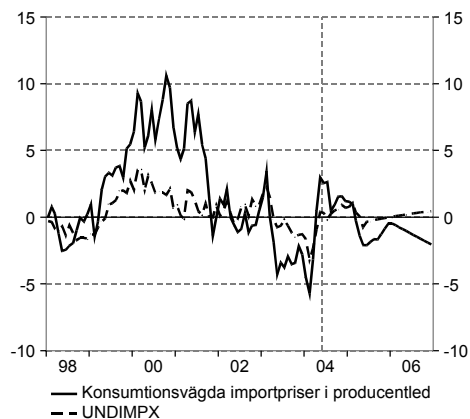
Anm. Enhetsarbetskostnaden i näringslivet korrigerad för olika antal dagar mellan åren. Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 134 Produktionsgap och arbetsmarknadsgap
Procent av potentiell BNP respektive potentiellt antal arbetade timmar, kvartalsvärden



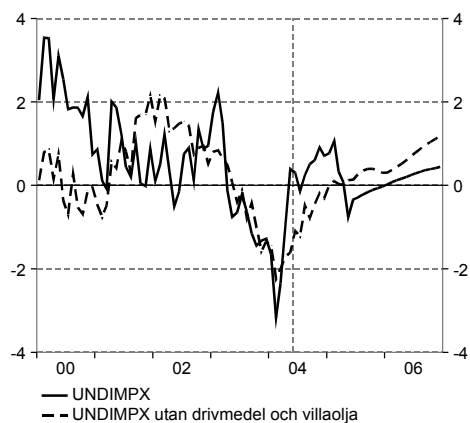
Anm. Arbetsmarknadsgapet är beräknat som antal arbetade timmars avvikelse från sin potentiella nivå.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 135 Importpriser i producent- och konsumentled
Årlig procentuell förändring, månadsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 136 UNDIMPX utan drivmedel och villaolja
Årlig procentuell förändring, månadsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tabell 29 Inhemsk inflation (UNDINHX)

Årlig procentuell förändring. Årsgenomsnitt

	2003	2004	2005	2006
BNP ¹	1,6	2,3	2,7	3,1
Produktionsgap ²	-0,8	-1,0	-0,9	-0,4
Enhetsarbetskostnader ³	-0,4	0,3	0,8	1,5
Hyror	2,6	3,0	2,5	2,5
EI	24,0	-0,6	-2,1	0,0
UNDINHX utan el	2,4	1,9	2,3	2,4
UNDINHX	3,6	1,7	2,0	2,2

¹ Korrigerad för olika antal arbetsdagar mellan åren.

² Procent av potentiell produktion.

³ Näringslivet. Korrigerad för olika antal arbetsdagar mellan åren.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Oljepriset pressar upp importerad inflation

Låga prisökningar på internationellt handlade varor samt en förstärkning av kronan under de senaste två åren har bidragit till att importpriserna i producentledet sjönk i fjol (se diagram 135). Prisökningstakten väntas bli fortsatt låg framöver efter det att effekterna av de nu tillfälligt höga oljepriserna ebbat ut.

Under de senaste månaderna har högre priser på olje- och petroleumprodukter bidragit till att pressa upp även den importerade inflationen i konsumentledet, UNDIMPX. Oljepriset väntas emellertid falla tillbaka successivt efter sommaren (se diagram 136). Genomslaget av växelkursförändringar på UNDIMPX bedöms vara begränsat på kort sikt, vilket leder till att UNDIMPX ökar snabbare än importpriserna i producentledet under de närmaste åren.

UNDIMPX-inflationen väntas uppgå till -0,4 procent 2004, 0,0 procent 2005 och 0,3 procent 2006 mätt som årsgenomsnitt.

Tabell 30 Importerad inflation (UNDIMPX)

Årlig procentuell förändring. Årsgenomsnitt

	2003	2004	2005	2006
KIX	-6,0	-1,9	-0,8	-0,7
Importpriser (producentled)	-1,9	0,1	-1,0	-1,3
Därav olja	-2,7	8,8	-5,2	-9,9
Marginal	1,8	-0,5	1,0	1,5
UNDIMPX	-0,2	-0,4	0,0	0,3

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Inflationen stiger gradvis från låga nivåer

Sammantaget medför den svaga utvecklingen av såväl den inhemska och som den i huvudsak importerade inflationen att den

underliggande inflationen UND1X förblir låg under prognosperioden (se diagram 137). Det efterfrågerelaterade inflationstrycket väntas bli dämpat men ökar successivt i takt med att produktionsgapet sluts. Enhetsarbetskostnaderna ökar mycket långsamt inledningsvis men något snabbare 2006. Under inledningen av 2004 är UND1X-inflationen påfallande låg och bedöms uppgå till 1,0 procent mätt som årsgenomsnitt. UND1X-inflationen väntas därefter uppgå till 1,3 procent 2005 och 1,5 procent 2006.

Räntekostnaderna bedöms stiga mot slutet av prognosperioden, som en följd av styrräntehöjningar. Detta medför att KPI-inflationen väntas bli 1,6 procent 2005 och 2,3 procent 2006.

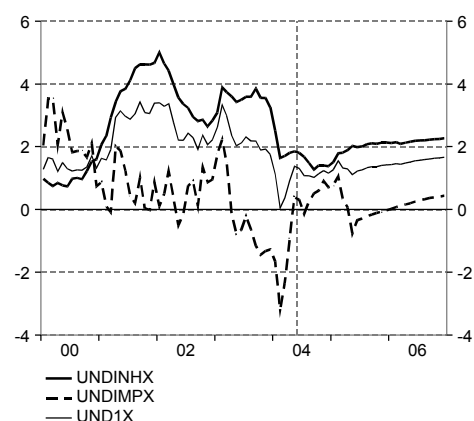
Tabell 31 Konsumentpriser

Årlig procentuell förändring

	2003	2004	2005	2006
Årsgenomsnitt				
UNDINHX	3,6	1,7	2,0	2,2
UNDIMPX	-0,2	-0,4	0,0	0,3
UND1X	2,3	1,0	1,3	1,5
UND1X utan energi	1,5	1,0	1,6	1,9
Räntekostnader (bidrag till KPI)	-0,3	-0,5	0,3	0,8
Indirekta skatter (bidrag till KPI)	0,2	0,2	0,0	0,0
KPI	2,0	0,6	1,6	2,3
HIKP	2,3	1,1	1,2	1,4
Decembervärden				
UNDINHX	3,3	1,4	2,1	2,3
UNDIMPX	-1,3	0,7	0,0	0,4
UND1X	1,7	1,2	1,4	1,7
UND1X utan energi	1,2	1,2	1,7	2,1
KPI	1,4	0,9	2,0	2,4
HIKP	1,8	1,3	1,2	1,5

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 137 Underliggande inflation
Årlig procentuell förändring, månadsvärden



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Metodmässiga förändringar i beräkningen av inflationen och KPI

Inflationstakten kommer delvis att beräknas på ett nytt sätt från och med nästa år. Tidigare har beräkningen av inflationstakten inkluderat en korrigering som har neutraliserat effekten av att konsumtionen ändrar sammansättning över tiden. Syftet har alltså varit att spegla årliga prisförändringar vid oförändrat konsumtionsmönster. Från januari 2005 kommer inflationstakten att beräknas direkt som den procentuella förändringen i konsumentprisindex under de senaste tolv månaderna. Inflationstakten enligt det nu gällande beräkningssättet har i genomsnitt sedan 1981 varit ca 0,2 procentenheter högre än 12-månadersförändringen i konsumentprisindex.

Beräkningen av måtten för underliggande inflation kommer att modifieras på motsvarande vis, men det är svårare att fastställa den exakta effekten av metodförändringen för dessa mått. Konjunkturinstitutet uppskattar att differensen mellan de två beräkningsmetoderna uppgår till 0,1 procentenheter i genomsnitt för UNDINHX respektive 0,3 procentenheter för UNDIMPX.

Tabell 32 Inflationsprognoser. Nuvarande beräkningsmetoder inom parentes.

	Årlig procentuell förändring. Årsgenomsnitt		
	2004	2005	2006
KPI	0,6 (0,6)	1,6 (1,8)	2,3 (2,5)
UND1X	1,0 (1,0)	1,3 (1,5)	1,5 (1,7)
UNDINHX	1,7 (1,7)	2,0 (2,1)	2,2 (2,3)
UNDIMPX	-0,4 (-0,4)	0,0 (0,3)	0,3 (0,6)

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Även metoden för att beräkna konsumentprisindex ändras något men dessa bedöms endast få en marginell inverkan på den beräknade inflationen.²⁹ Riksbanken har klargjort att metodförändringarna inte orsakar någon modifiering av målformuleringen för penningpolitiken. Målet framöver är således att inflationen mätt på det nya sättet ska vara 2 procent, med ett toleransintervall på plus/minus en procentenhet. Detta motsvarar en inflation mätt på det äldre sättet på ca 2,2 procent. Förändringen bedöms inte få några långsiktiga effekter för den reala ekonomin men innebär i princip att inhemska priser och löner på sikt kommer att öka 0,2 procentenheter snabbare per år medan nominella räntor blir motsvarande högre och växelkursens utveckling motsvarande svagare.

²⁹ Enligt Statistiska centralbyrån kan inte någon statistiskt säkerställd förändring fastställas.

Konjunkturinstitutets reporänterekommendation

Den utveckling för reporäntan som presenteras i Konjunkturläget utgår från Riksbankens inflationsmål men bestäms utifrån Konjunkturinstitutets inflationsbedömning på ett till två års sikt. I egentlig mening görs alltså inte en prognos av Riksbankens penningpolitik utan i stället presenteras en enligt Konjunkturinstitutets bedömning lämplig utveckling av reporäntan. Det kan därmed förekomma avvikelser i förhållande till den förda penningpolitiken om Riksbanken gör en annan inflationsbedömning än Konjunkturinstitutet.

Ett sätt att illustrera de överväganden som ligger till grund för reporänterekommendationen är att jämföra Konjunkturinstitutets prognos med ett scenario baserat på en oförändrad reporänta. Detta ökar även jämförbarheten med Riksbankens prognoser som görs med just detta antagande.

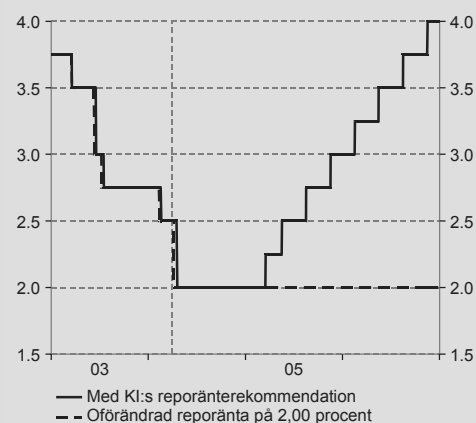
Jämfört med Konjunkturinstitutets bedömning av en lämplig reporäntebana skulle en oförändrad reporänta innebära en mer expansiv penningpolitik från och med våren 2005 (se diagram 138).

Den mer expansiva penningpolitiken med oförändrad reporänta leder till lägre marknadsräntor och svagare växelkurs under stora delar av prognosperioden (se diagram 139). Konjunkturåterhämtningen blir därför ännu snabbare än i Konjunkturinstitutets prognos och ekonomin riskerar att överhettas. Det i utgångsläget negativa produktionsgapet kommer att krympa i snabb takt för att under 2006 bli positivt (se diagram 140). Bristen på lediga resurser tenderar att skapa s.k. flaskhalsar i ekonomin vilket leder till ett ökande inflationstryck. UND1X-inflationen bedöms uppgå till i genomsnitt 1,4 procent 2005 och 1,9 procent 2006. I slutet av 2006 överskrider UND1X-inflationen inflationsmålet och uppgår till 2,1 procent (se diagram 141).

Med oförändrad reporänta blir BNP-tillväxten ca 0,2 respektive 0,6 procentenheter högre under 2005 och 2006 jämfört med Konjunkturinstitutets prognos. Detta innebär en faktisk tillväxt på 2,9 respektive 3,4 procent. Den högre tillväxten sker till priset av ett ansträngt resursutnyttjande som gör att inflationsmålet hotas mot slutet av 2006 och 2007.

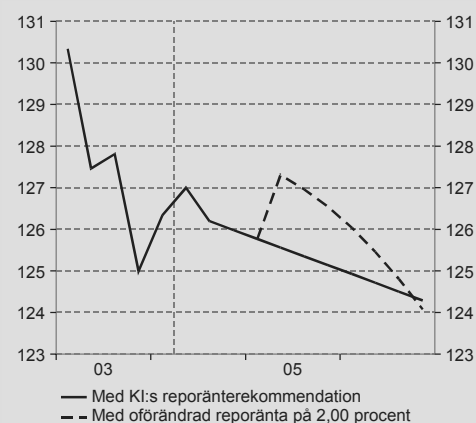
Sammantaget skulle en oförändrad reporänta på 2,00 procent under hela prognosperioden leda till att konjunkturuppgången blir för stark och resursutnyttjandet 2006 för ansträngt. Därigenom skulle inflationen överstiga Riksbankens mål med marginal 2007. Inflationstrycket under 2004 och inledningen av 2005 är dock lågt. Arbetsmarknaden kommer heller inte att förbättras nämnvärt förrän under 2005. Det är därför viktigt att penningpolitiken inte görs mindre expansiv för tidigt då detta skulle kunna hämma konjunkturåterhämtningen. Konjunkturinstitutet bedömer att därför att en lämplig uppläggning av penningpoli-

Diagram 138 Reporänta
Procent, dagsvärden



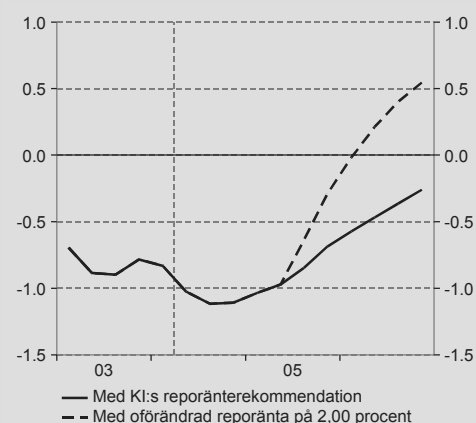
Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 139 Nominell växelkurs
TCW-index, kvartalsvärden



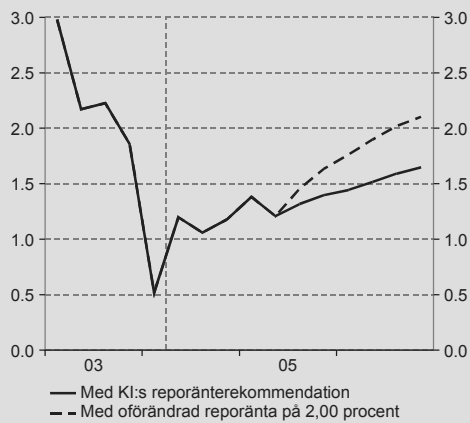
Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 140 Produktionsgap
Procent, kvartalsvärden



Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 141 UND1X-inflationen
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden



Källa: Konjunkturinstitutet.

ken skulle vara att reporäntan höjs under våren 2005 till 2,25 procent. I takt med att resursutnyttjandet stiger och inflationen ökar bör reporäntan sedan höjas gradvis för att i slutet av 2006 nå 4,00 procent. Den mindre expansiva penningpolitiken är nödvändig med hänsyn till den nu väntade konjunkturförbättringen. I takt med en tilltagande tillväxt under 2005 och 2006 bidrar en högre styrränta till att undvika en överhettning av ekonomin samtidigt som inflationen successivt stiger mot Riksbankens mål.

Offentliga finanser

Det offentliga finansiella sparandet beräknas uppgå till 0,4 procent av BNP i år samt 0,8 respektive 1,5 procent av BNP 2005–2006 (se tabell 33, diagram 142 och 143). Förbättringen mellan 2004 och 2006 bedöms till hälften vara konjunkturberoende medan resterande del främst hänger samman med strukturella faktorer, bl.a. lägre kostnader för ohälsa.

Det finansiella sparandet justerat för konjunkturen uppgår till 1,6 procent i år. Detta är lägre än målet om två procents överskott i genomsnitt över en konjunkturcykel men förbättringen 2005–2006 innebär att sparandet då är ungefär i linje med överskottsmålet.

Trots vårpropositionens senareläggning av utgifter till nästa år beräknas statens utgiftstak överskridas med 4 miljarder kronor i år vid frånvaro av ytterligare åtgärder. Senareläggningen bidrar till att utgiftstaket beräknas överskridas med 5 miljarder kronor nästa år. Under valåret 2006 finns en marginal i förhållande till utgiftstaket på 12 miljarder kronor. Denna kan dock inte utnyttjas om målet om två procents överskott över en konjunkturcykel ska klaras eller en betryggande säkerhetsmarginal ska bibehållas.

Mot bakgrund av överskottsmålet och utgiftstaket finns inget utrymme för några ofinansierade skattesänkningar eller utgiftshöjningar 2005–2006. Ytterligare ofinansierade åtgärder är inte heller önskvärda ur konjunktursynvinkel utan riskerar att leda till att finanspolitiken förstärker konjunktursvingningarna. Konjunkturinstitutets sammantagna bedömning är därför att finanspolitiken vid nu beslutade regler är väl avvägd.

Tabell 33 Den offentliga sektorns finanser

Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

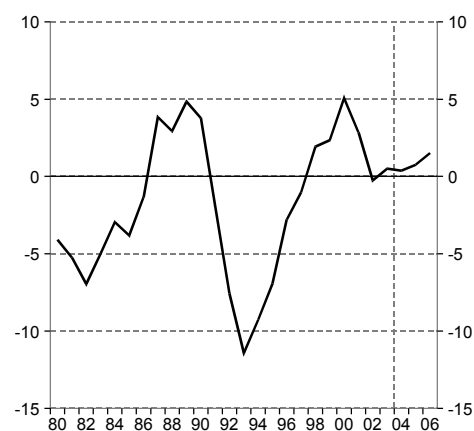
	2002	2003	2004	2005	2006
Inkomster	1 301	1 369	1 419	1 481	1 557
Procent av BNP	55,4	56,1	55,9	55,7	56,0
Varar skatter ¹	1 179	1 242	1 288	1 345	1 413
Procent av BNP	50,2	50,9	50,8	50,6	50,8
Utgifter	1 307	1 357	1 409	1 460	1 515
Procent av BNP	55,7	55,6	55,5	54,9	54,5
Finansiellt sparande	-6	12	10	20	42
Procent av BNP	-0,3	0,5	0,4	0,8	1,5
Årligt mål	2,0	2,0	0,5		

¹ Inklusive skatt till EU.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

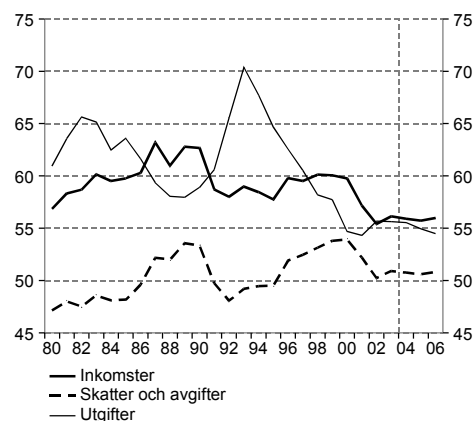
Huvudförklaringen till att sparandet understiger två procent är lågkonjunkturen med höga ersättningar för arbetslöshet och låga skatteintäkter på grund av den konjunkturrellt låga sysselsättningen. Sammantaget försörjs nu nästan lika många personer mellan 20 och 64 år genom sociala ersättningar som under de värsta krisåren i början av 1990-talet (se diagram 144). År 2006 beräk-

Diagram 142 Offentliga sektorns finansiella sparande
Procent av BNP



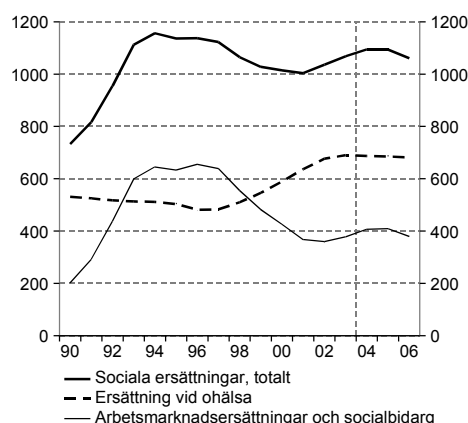
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 143 Inkomster och utgifter i offentlig sektor
Procent av BNP



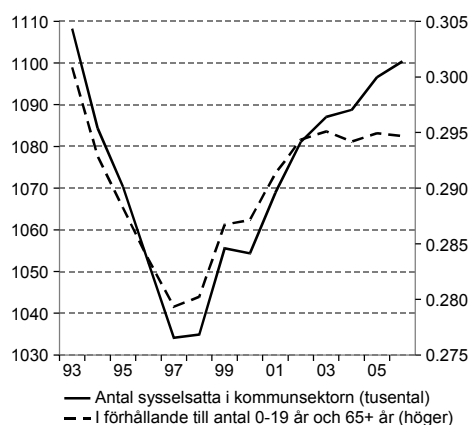
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 144 Sociala ersättningar
20–64 år, helårsekvivalenter
Tusental



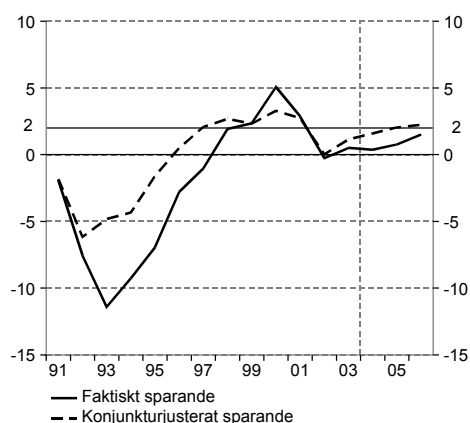
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 145 Sysselsättning i kommuner
Tusentals respektive andel



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 146 Faktiskt och konjunkturjusterat
finansiellt sparande
Procent av BNP respektive procent av potentiell
BNP



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

nas knappt 1,1 miljoner personer omräknat till helår försörjas genom sådana transfereringar. Av dessa står den samlade ohälsan för ca 680 000 personer. Ett framsteg är dock att antalet sjukskrivningar har börjat minska. Men samtidigt ökar antalet personer som försörjs med sjuk- och aktivitetsersättning, vilket gör att den samlade ohälsan är ungefär oförändrad.

Kommunernas finanser är mer ansträngda än tidigare och kommunalskatterna höjdes med 34 öre i år och beräknas höjas med ytterligare 10 öre nästa år. Skatteintäkterna ökar inte lika snabbt som i slutet av 1990-talet då sysselsättningen ökade kraftigt. Med viss fördröjning har också kommunernas utgiftsökningar bromsat in. Antalet sysselsatta är dock det högsta sedan 1993 och fortsätter att öka framöver bl.a. som en följd av ökade statsbidrag (se diagram 145). Diagrammet visar också att antalet sysselsatta är högt även i förhållande till antalet personer i de åldrar där behovet av välfärdstjänster är som störst.

Den tidigare låga tillväxten samt låg inflation medför att pensionerna ökar förhållandevis långsamt eller med 1,8 procent i år samt med 1,0 respektive 2,1 2005 och 2006.

I jämförelse med övriga EU-länder är Sveriges offentliga finanser goda. Enligt EU-kommissionen beräknas det offentliga sparandet i år bli –2,6 procent i hela EU-området och –2,7 procent i euroområdet. Sex länder riskerar att i år få ett underskott som är lägre än –3 procent.

Finanspolitikens mål och inriktning

Konjunkturjusterat sparande närmar sig målet

Riksdagen har sedan 2000 som mål att det offentliga finansiella sparandet ska vara 2 procent av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel. Sparandet blir i år 0,4 procent medan genomsnittet 2000–2004 uppgår till ca 1,7 procent.

Konjunkturjusterat sparande är det sparande som vid beslutade regler skulle uppkomma vid normalt resursutnyttjande och normal sammansättning av BNP. Det konjunkturjusterade sparandet uppgår i år till 1,6 procent och ökar till 2,0 respektive 2,2 procent 2005 och 2006 (se tabell 34 och diagram 146). Det offentliga sparandet är alltså ungefär i linje med tvåprocentmålet 2005–2006.

Tabell 34 Konjunkturjusterat finansiellt sparande

Procent av BNP

	2002	2003	2004	2005	2006
Finansiellt sparande	–0,3	0,5	0,4	0,8	1,5
Konjunkturjusterat sparande	0,0	1,2	1,6	2,0	2,2
Produktionsgap	–0,4	–0,8	–1,0	–0,9	–0,4

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Det konjunkturjusterade sparandet förbättras alltså med 0,6 procentenheter 2004–2006. Av dessa förklaras 0,3 procentenheter av lägre utgifter för ohälsa medan 0,1 procentenhet beror på en förhållandevis långsam uppräknings av pensionerna. Under 2006 höjs sparandet med ca 0,1 procentenheter när statsbidragen till kommunerna bromsas enligt nu fattade beslut (se diagram 147).

Det konjunkturjusterade sparandet beräknas genom att det faktiska sparandet justeras med hänsyn till produktionsgapet, arbetslöshetsgapet samt för sammansättningseffekter (se diagram 148). Under de kommande åren är sammansättningseffekten negativ bl.a. som en följd av att exporten är ovanligt hög som andel av BNP, vilket leder till ett lägre överskott eftersom exporten är lägre beskattad än t.ex. privat konsumtion.

Finanspolitikens inriktning

Finanspolitikens inriktning mäts av den s.k. politikberoende förändringen av det offentliga finansiella sparandet (se tabell 35). Under fjolåret var finanspolitiken ungefär neutral då utgiftshöjande reformer balanserades av kommunala skattechöjningar. I år är finanspolitiken svagt återhållande medan penningpolitiken har blivit ännu mer expansiv genom vårens räntesänkningar (se diagram 149)

Tabell 35 Finanspolitikens inriktning

Procent av BNP, löpande priser

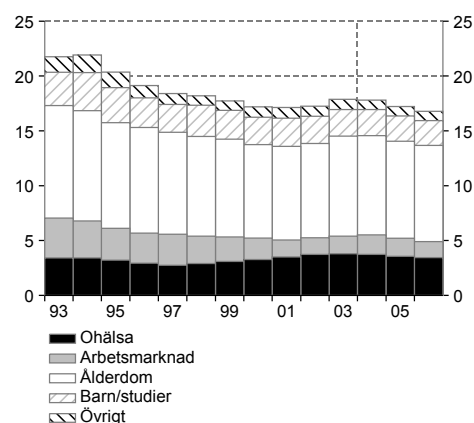
	2002	2003	2004	2005	2006
Finansiellt sparande, nivå	-0,3	0,5	0,4	0,8	1,5
Förändring, procentenheter	-3,1	0,8	-0,1	0,4	0,8
Därav politikberoende förändring	-2,6	0,2	0,7	0,6	0,2

Källa: Konjunkturinstitutet.

Vid nu beslutade regler blir finanspolitiken ungefär neutral de kommande två åren (se diagram 150). Finanspolitiken bedöms alltså som nära neutral nästa år trots att vårpropositionen innebar ofinansierade utgiftshöjningar. Orsaken är bl.a. motverkande indragningar från kommunerna som justering för pensionsreformen och kommunalskattechöjningar på 10 öre.

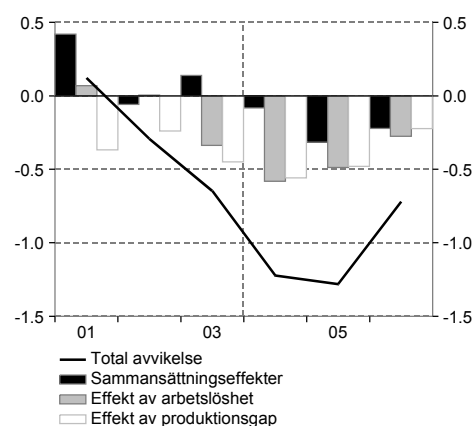
I nuläget är penningpolitiken starkt expansiv, vilket är lämpligt med hänsyn till lågkonjunkturen och de svaga inflationsutsikterna. Under 2005–2006 är det dock motiverat att låta på gasen och gradvis höja reporäntan från 2,00 till 4,00 procent. Mot slutet av 2006 får penningpolitiken en närmast neutral inriktning samtidigt som inflationen närmar sig inflationsmålet. Det konjunkturjusterade sparandet ligger mycket nära överskottsmålet på 2 procent såväl 2005 som 2006. Inte heller konjunkturskäl talar för en finanspolitisk expansion. En mer expansiv finanspolitik 2005–2006 riskerar att förstärka konjunktursvängningarna. Riks-

Diagram 147 Transfereringar till hushållen
Procent av BNP



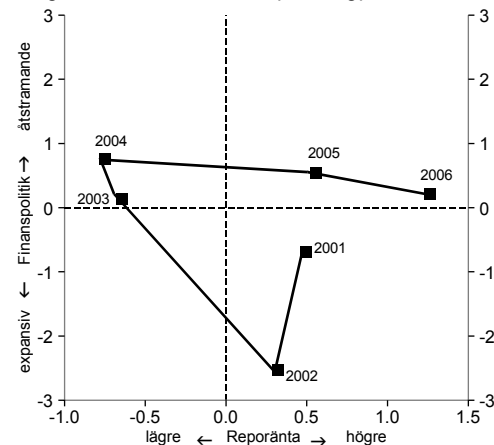
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 148 Avvikelse mellan faktiskt och konjunkturjusterat finansiellt sparande
Procent av BNP



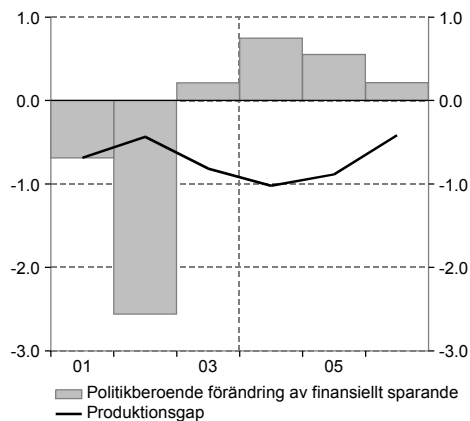
Anm. Total avvikelse är summan av sammansättningseffekter, effekt av arbetslöshet, effekt av produktionsgap samt engångseffekter.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 149 Finans- och penningpolitik



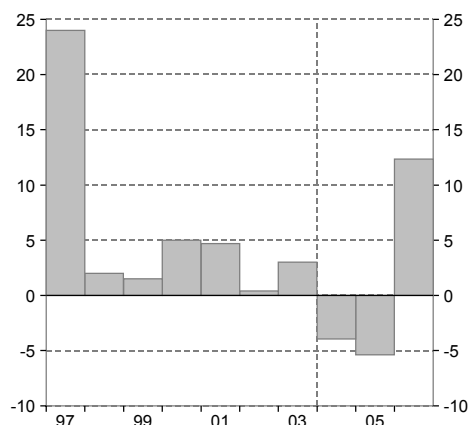
Anm. Med finanspolitik avses politikberoende förändringar av offentligt finansiellt sparande.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 150 Finanspolitikens inriktning
Procent av BNP



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 151 Statens budgeteringsmarginal
Miljarder kronor, löpande priser



Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

banken har huvudansvaret för stabiliseringspolitiken och den låga reporäntan i nuläget påskyndar konjunkturåterhämtningen. Tillväxten har tagit fart och även sysselsättningen ökar i början av 2005. Sammantaget bedöms därför finanspolitiken vara väl avvägd vid nuvarande regler.

I förhållande till överskottsmålet samt ur konjunktursynvinkel finns det således inget utrymme för ofinansierade skattesänkningar eller utgiftshöjningar 2005–2006.

Utgiftstaket kräver åtgärder både 2004 och 2005

Statens utgifter bedöms överskrida utgiftstaket med 4 miljarder kronor i år och 5 miljarder 2005 vid frånvaro av tillkommande åtgärder (se tabell 36 och diagram 151). De höga utgifterna i år beror bland annat på den höga arbetslösheten och att 2,5 miljarder av EU-avgiften för 2003 betalades i januari i år. Även om kostnaderna för sjukskrivningarna har börjat sjunka medför ökningen av antalet med sjuk- och aktivitetsersättning att kostnaderna för den totala ohälsan fortsätter att öka i år, innan de börjar minska något nästa år.

Tabell 36 Utgiftstak för staten

Miljarder kronor

	2002	2003	2004	2005	2006
Summa takbegränsade utgifter	812	819	860	899	919
Utgiftstak för staten	812	822	856	894	931
Budgeteringsmarginal	0	3	-4	-5	12

Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

För att hålla nere utgifterna för bland annat försvaret och jordbruket i år har regeringen infört så kallade begränsningsbelopp. Därmed senareläggs utgifter till 2005, vilket bidrar till att utgiftstaket överskrids nästa år vid frånvaro av tillkommande åtgärder.

För 2006 är budgeteringsmarginalen 12 miljarder vilket motsvarar 1,3 procent av de takbegränsade utgifterna. Större budgeteringsmarginal än så har ofta visat sig nödvändig med hänsyn till osäkerhet i prognoser och konjunktur. Som exempel på hur de statliga utgifterna kan upprevideras kan nämnas att utgifterna 2005 bedömdes i augusti 2003 underskrida utgiftstaket med 11 miljarder, medan prognosen för utgifterna nu pekar på ett överskridande på 5 miljarder. Upprevideringen beror bland annat på högre arbetslöshetsersättningar, högre bidrag till kommunerna samt senareläggning av utgifter från 2004 till 2005.

Kommunalt underskott i år men överskott framöver

Enligt den nuvarande kommunallagen får budgeten för en kommun eller ett landsting inte visa underskott inför kommande

år. Om det ändå uppkommer ett underskott ska detta balanseras med ett motsvarande överskott inom två år. I propositionen ”God ekonomisk hushållning i kommuner och landsting” (2003/04:105) föreslås i stället att kommuner och landsting ska kunna fastställa en budget som inte är i balans om synnerliga skäl föreligger.³⁰ Även lättnader angående reglering av ett uppkommet negativt resultat föreslås.

I Konjunkturinstitutets föregående prognos beräknades både kommuner och landsting uppvisa samlade överskott i år och nästa år. Genom vårpropositionen reducerades statsbidraget till kommunerna. Det bidrar till att det samlade resultatet i år blir negativt för såväl landsting som kommuner (se diagram 152). Underskotten är dock tillfälliga. Den pågående åtstramningen av utgifterna tillsammans med ökade statsbidrag och att skatteinkomsterna ökar snabbare när arbetsmarknaden förbättras bidrar till att fler kommuner och landsting uppfyller balanskravet 2005–2006 och då blir de samlade resultaten positiva.

Minskade sjukskrivningar

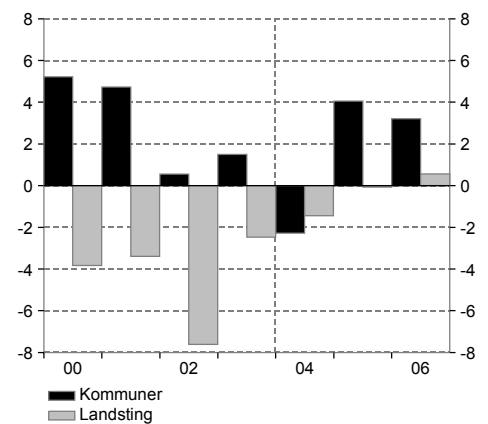
De åtgärder för att minska sjukskrivningarna som hittills genomförts ser ut att ha fått effekt. Antalet dagar som ersätts med sjukpenning fortsätter att minska. Det är framför allt de korta ersättningsperioderna som minskar. Det kan delvis hänga samman med att arbetsgivaren betalar sjuklönen de tre första veckorna från och med den 1 juli 2003. Ökningen i de längre sjukfallen har upphört, vilket kan bero på att försäkringskassan numera efter ett års sjukskrivning måste utreda om sjukpenningen ska ersättas med sjuk- eller aktivitetsersättning. Deltidssjukskrivningarna fortsätter att öka och närmar sig 45 procent av antalet sjukpenningdagar (se diagram 153). Sjukdagarna bedöms fortsätta att minska under hela prognosperioden, men fortfarande är det långt kvar till målet (se diagram 154).

Ytterligare åtgärder har aviserats för 2005, bland annat att arbetsgivare ska betala en del av kostnaderna även vid längre sjukskrivningar samt att eventuell rehabilitering ska ske snabbare genom avstämningsmöte mellan den sjukskrivne, försäkringskassan och arbetsgivaren. Ett annat förslag är utökat samarbete med Arbetsmarknadsstyrelsen om eventuellt arbetsbyte. I en studie från Riksförsäkringsverket har det framkommit att närmare 60 procent av de heltidssjukskrivna anser att de skulle kunna arbeta om arbetsituationen anpassas efter nedsatt arbetsförmåga.

Åtgärder för att minska sjukskrivningarna har medfört att antal dagar med rehabiliteringspenning beräknas öka med 25 procent i år och lika mycket nästa år. Antalet rehabiliterings-

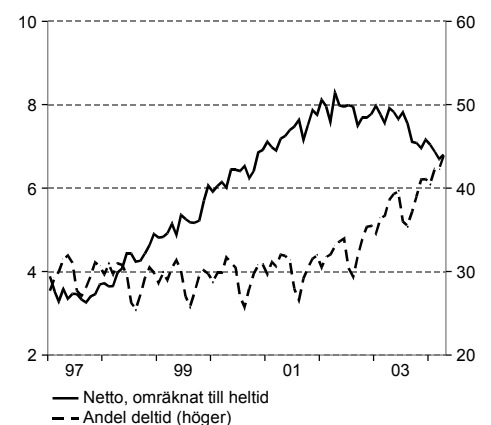
³⁰ Synnerliga skäl kan vara en kommun eller ett landsting med stark finansiell ställning eller större omstrukturingsåtgärder med åtföljande kostnader som man vidtar i syfte att uppnå en god ekonomisk hushållning.

Diagram 152 Resultat i kommunsektorn exklusive extraordinära poster
Miljarder kronor, löpande priser



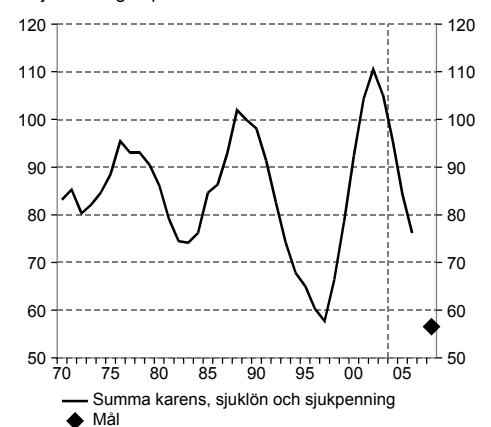
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 153 Ersatta sjukpenningdagar
Miljoner dagar respektive procent, månadsvärden



Källa: Riksförsäkringsverket.

Diagram 154 Sjukdagar
Miljoner dagar per år



Källor: Riksförsäkringsverket, Socialdepartementet och Konjunkturinstitutet.

dagar i förhållande till antalet sjukpenningdagar kommer att öka från 4 procent 2002 till närmare 13 procent 2006.

Fler förtidspensionärer

Antalet förtidspensionärer, dvs. personer som uppbär sjuk- och aktivitetsersättning, ökar bl.a. som en följd av prövningen av rätten till sjukpenning efter ett år.

Den totala ohälsan, det vill säga de personer som försörjs antingen med ersättning från sjuk- och rehabiliteringspenning eller med sjuk- och aktivitetsersättning, bedöms nu minska något för första gången sedan 1997 och minskningen fortsätter under hela prognosperioden (se diagram 155 och tabell 37).

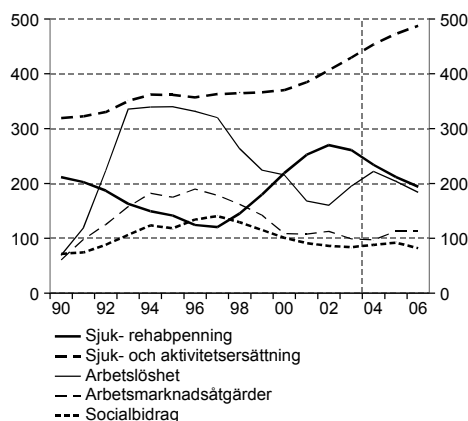
Tabell 37 Personer försörjda med sociala ersättningar
Helårsekvivalenter³¹ 20–64 år, tusental

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ohälsa	637	677	690	688	685	681
Varav Sjuk- och rehabpenning	252	270	261	234	212	194
Sjuk- och aktivitets- ersättning	385	407	429	454	473	487
Arbetsmarknadsersättningar	367	359	378	407	409	379
Varav Arbetslöshet	168	160	195	222	204	184
Arbetsmarknadsåtgärder	108	113	99	97	113	113
Socialbidrag	91	86	84	88	92	82
Summa	1 004	1 036	1 069	1 094	1 094	1 060
Förändring från föregående år	-11	32	33	26	0	-33
Procentuell förändring	-1,1	3,2	3,1	2,4	-0,1	-3,0

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Den svaga arbetsmarknadssituationen medför emellertid att antalet personer med arbetsmarknadsersättning ökar i år och nästa år, men bedöms minska 2006 som en följd av den allt ljusare arbetsmarknaden. Det totala antalet personer som får sociala ersättningar ökar med 26 000 personer 2004, bedöms vara oförändrat 2005 och minska 2006 för första gången sedan 2001.

Diagram 155 Sociala ersättningar, 20-64 år
Helårsekvivalenter i olika ersättningssystem
Tusental



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

³¹ En helårsekvivalent motsvarar en person som försörjs med full ersättning ett helt år. Dvs två personer som varit arbetslösa i ett halvt år var blir en helårsekvivalent tillsammans.

Skatte- och transfereringssystemets inverkan på arbetsutbudet

Det är angeläget att ha kunskap om det ekonomiska utbytet av att arbeta mot bakgrund av samhällsekonomiska förändringar, som den demografiska utvecklingen, och regeländringar i skatte- och transfereringssystemen.³² Samspelet mellan löner, skatter, transfereringar, avtalsersättningar m.m. bestämmer den disponibla inkomsten samt de ekonomiska drivkrafterna för arbete.

Under de kommande 40 åren är det sannolikt att arbetskraftsutbudet kommer att stagnera eller till och med falla, som en följd av att befolkningen åldras. Denna demografiska omställning medför också att efterfrågan på välfärdstjänster ökar och att tillväxten successivt avtar.³³ Utmaningen för den offentliga sektorn ligger i att garantera skäliga levnadsförhållanden i livets olika skeden, samtidigt som arbete måste vara så pass lönsamt att ett högt arbetsutbud säkerställs.

Ett högre arbetskraftsutbud leder till såväl högre skatteintäkter som lägre utgifter i de offentliga trygghetssystemen. Utvecklingen av arbetsutbudet avgör därför om det målsatta offentliga sparatet på två procent av BNP kommer att ge utrymme för ofinansierade utgiftshöjningar eller skattesänkningar eller i stället kräva utgiftsminskningar eller skattehöjningar.

Allmänt sett har drivkrafterna betydelse för utvecklingen av BNP. Ett alltför begränsat ekonomiskt utbyte av ökat arbetsutbud eller av att vara rörlig på arbetsmarknaden reducerar utrymmet för privat och offentlig konsumtion.

Skatte- och transfereringssystemets effekter på arbetsutbudet beror på hur de ekonomiska drivkrafterna påverkas samt hur känsligt arbetsutbudet är för dessa. I denna fördjupningsruta redogörs översiktligt för hur skatte- och transfereringssystemen påverkar de ekonomiska drivkrafterna för arbete. Därefter redovisas resultat från empiriska studier om hur arbetsutbudet påverkas av ekonomiska drivkrafter. Resultaten visar bl.a. att det finns en

stor potential för ett ökat arbetsutbud bland kvinnliga låginkomsttagare.

Konjunkturinstitutet avser att inom en snar framtid löpande publicera åtminstone två mått på de ekonomiska drivkrafterna för arbete. Ett av de planerade måtten gäller det privatekonomiska utbytet av att öka sin arbetsinsats för de som redan arbetar. Ett annat gäller det privatekonomiska utbytet av att arbeta normal heltid jämfört med att inte arbeta alls. Syftet är att löpande mäta och prognostisera de ekonomiska drivkrafterna för arbete samt analysera hur dessa förändras vid faktiska eller övervägda regeländringar som t.ex. höjd kommunalskatt eller grön skatteväxling.

Ekonomiska drivkrafter för arbete

Skatter, transfereringar och andra regelsystem kan påverka arbetsutbudet på många olika sätt. Till att börja med kan den normala arbetstiden påverkas via individuella eller kollektiva avtal samt genom lagstiftning om vad som är normal veckoarbetstid, semester och annan ledighet. Dessutom kan valet mellan hel- och olika grader av deltidsarbete liksom omfattningen av overtidsarbete påverkas. Skatter och transfereringar kan även påverka pensionstidpunkt, sjukfrånvaro och arbetslöshet samt övriga beslut om att lämna eller träda in i arbetskraften. Det är tänkbart att skatter på arbete även driver bort arbetskraft från arbetsmarknaden till obeskattat hemarbete eller svart arbete.³⁴ Därtill kan val av utbildning, yrke, bostadsort och bransch samt intensiteten i arbetet påverkas. Utbildning kan ses som ett investeringsbeslut där investeringskostnaden är utebliven lön under utbildningsperioden och intäkterna är högre lön och bättre arbetsförhållanden längre fram i livet.³⁵

Skatte- och transfereringssystemen påverkar individens val i alla dessa avseenden men på olika sätt för olika beslut. Åtminstone tre olika mått för det ekonomiska utbytet av att arbeta kan identifieras som har betydelse för arbetsutbudet:

- Ökningen av den disponibla inkomsten vid en marginell ökning av arbetsinsatsen kan ha betydelse

³² För en heltäckande kartläggning av de ekonomiska drivkrafterna se ESO-rapporten "Lönar sig arbete?" (DS 1997:73) och LU-bilagan "Vem tjänar på att arbeta?" (SOU 2004:2).

³³ En makro-ekonomisk analys ges i Braconier, Hjelm och Nilsson (2004), "Arbetsutbud och offentliga finanser", Ekonomisk debatt 4, sid. 5–21.

³⁴ För vidare info. se t.ex. Olovsson (2004), "Why do Europeans work so little", Seminar Paper No. 727, Institutet för internationell ekonomi (IIES), Stockholms universitet.

³⁵ Utbildningsfrågor diskuteras i LU-bilagan "Utbildningens fördelning, en fråga om klass?" (SOU 2004:2).

för bl.a. hur mycket man väljer att arbeta samt rörligheten mellan regioner, branscher och yrken.

- Ökningen av den disponibla inkomsten vid normalt heltidsarbete jämfört med att inte arbeta alls kan ha betydelse för valet att arbeta jämfört med att inte arbeta alls.
- Ökningen av den disponibla inkomsten vid ett extra års utbildning (s.k. utbildningspremie) i förhållande till minskningen av den disponibla inkomsten vid studier i stället för arbete under ett år kan ha betydelse för bl.a. valet av utbildning.

Som nämnts ovan avser Konjunkturinstitutet att löpande publicera de två första måtten.

I följande avsnitt presenteras resultat från några studier för svensk data som analyserar hur arbetsutbudet påverkas av ersättningen för en extra arbetsinsats enligt det första måttet ovan. Tidigare forskning har främst gällt hur skatter påverkar valet av arbetstid men under det senaste decenniet har forskningen i ökad utsträckning beaktat effekter av såväl skatter som transfereringar samt även undersökt hur reglerna påverkar valet att arbeta jämfört med att inte arbeta.

Arbetsutbudets känslighet för ekonomiska drivkrafter³⁶

En ökning av nettolönen per timme, t.ex. genom sänkt inkomstskatt, tenderar att öka arbetsutbudet genom att fritid och hemarbete blir förhållandevis dyrare, s.k. substitutionseffekt. En sänkning av inkomstskatten medför emellertid också att arbetsutbudet tenderar att minska genom att individen därmed får råd med mer fritid, s.k. inkomsteffekt. Nettoeffekten på arbetsutbudet beror därför på vilken av dessa två effekter som är starkast. De flesta empiriska undersökningar visar att substitutionseffekten dominerar, dvs. högre nettolön leder till ett högre utbud av arbete, om än i måttlig omfattning.

Tidigare studier har främst behandlat gifta mäns arbetsutbud.³⁷ Trots skillnader i skattningsmetoder är resultaten tämligen samstämmiga med genomgå-

³⁶ För en teoretisk redogörelse för effekter av skatter på individens arbetsutbud se Hansson och Norrman (1996), "Skatter, teori och praktik", SNS Förlag.

³⁷ En sammanfattning av tidigare empiriska studier om mäns och kvinnors arbetsutbud ges i Agell, Englund och Södersten (1995), "Svensk skattepolitik i teori och praktik", Bilaga 1 till SOU 1995:104. För en mer innehållsrik sammanställning av äldre arbeten se Killingworth (1988), "Labor supply", Cambridge, Cambridge University press.

ende låga estimerade elasticiteter. Inkomstelasticiteten ligger i intervallet $-0,10$ och $0,00$ dvs. männen minskar sitt arbetsutbud med mellan $0,10$ och $0,00$ procent vid en enprocentig ökning av nettolönen. Löneelasticiteten, dvs. ändringen av arbetsutbudet när nettolönen ökar samtidigt som inkomsteffekten neutraliseras genom t.ex. sänkta barnbidrag, ligger mellan $0,08$ och $0,24$ för gifta män.

Studier av kvinnors arbetsutbud visar betydligt större spännvidd i de estimerade elasticiteterna. Inkomstelasticiteten varierar mellan $-0,24$ och $-0,03$, och löneelasticiteten mellan $0,22$ och $1,07$.

Befintliga studier av gifta pars arbetsutbud visar att mäns arbetsutbud är tämligen opåverkat av hustruns lön medan kvinnorna i viss utsträckning minskar sitt arbetsutbud då mannens lön stiger. En förklaring kan vara att kvinnan tar på sig mer av hemarbetet då mannens lön stiger medan det omvända inte verkar gälla. En annan förklaring kan vara att kvinnor i större utsträckning har arbeten där det är möjligt att anpassa arbetstiden.

Kombinerade effekter

Under de senaste åren har forskningen i högre grad analyserat de kombinerade effekterna på arbetsutbudet av skatter och transfereringar i stället för att enbart analysera skattesystemet. En viktig insikt är att en skattehöjning också innebär att någon offentlig utgift höjs, vilket också påverkar arbetsutbudet. Om t.ex. barnbidraget höjs så elimineras inkomsteffekten, dvs. endast löneelasticiteten är relevant, varvid en skattehöjning i högre grad minskar arbetsutbudet. Om i stället skattehöjningen används för att höja t.ex. socialbidraget så kan effekten på arbetsutbudet bli ännu större genom att utbytet av att arbeta blir ännu mindre.

De forskningsresultat som framkommit under de senaste åren visar i likhet med de tidigare studierna att kvinnor har större löneelasticitet än män. Medianen för löneelasticiteterna är $0,08$ för män och ca $0,30$ för kvinnor.³⁸ Detta innebär att män ökar sitt arbetsutbud med $0,08$ procent när nettolönen ökar med en procent och inkomsteffekten ne-

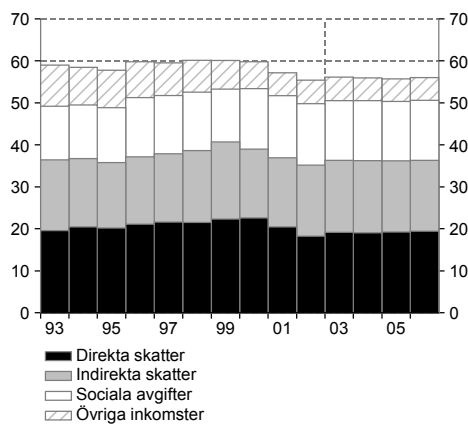
³⁸ En sammanfattning av aktuella forskningsresultat ges i LUBilagan "Vem tjänar på att arbeta?" (SOU 2004:2). För en mer innehållsrik sammanställning se Blundell och MaCurdy (1999), "Labor Supply: A Review of Alternative Approaches", Handbook of Labor Economics, Vol 3, eds. Ashenfelter och Card, North-Holland, 1559–1694.

utraliseras, medan kvinnor ökar sitt arbetsutbud med 0,30 procent.

Senare studier har även analyserat arbetsutbudet för ensamstående mödrar. Resultaten visar en relativt stor känslighet för ändringar i skatte- och transfereringssystemen. En enprocentig ökning av socialbidragsnormen minskar arbetsutbudet med 0,06 procent, medan en enprocentig reduktion av barnomsorgsavgiften ökar arbetsutbudet med 0,04 procent. Dessa studier visar också att arbetsutbudet är mera känsligt för ekonomiska drivkrafter för låginkomsttagare än för höginkomsttagare.³⁹ Sammantaget visar dessa studier att gifta män i de mest arbetsaktiva åldrarna har låg löneelasticitet medan gifta kvinnor har klart större löneelasticitet. Kvinnor med låg inkomst reagerar kraftigare på ekonomiska drivkrafter än andra grupper. Arbetsutbudet bland personer med hög inkomst påverkas inte i samma utsträckning när drivkrafterna förändras.

³⁹ Se t.ex. Flood, Pylkkänen och Wahlberg (2004), ”En utvärdering av en skatte- och bidragsreform för ensamstående mödrar”, Ekonomisk debatt 4, sid. 71–84.

Diagram 156 Den offentliga sektorns inkomster
Procent av BNP



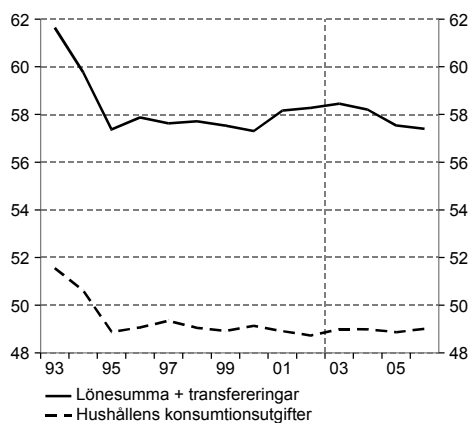
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 157 Skattekvot
Procent av BNP



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 158 Viktiga skattebaser
Procent av BNP



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Offentliga sektorns inkomster och utgifter

Skattekvoten sjunker 2004 och 2005

Den offentliga sektorns inkomster som andel av BNP har sjunkit med mer än 4 procentenheter sedan toppnivån 1998. Trots en prognostiserad kommunalskatt höjning med 10 öre 2005 fortsätter minskningen nästa år (se diagram 156). Detta beror främst på den sjunkande skattekvoten. Men även s.k. övriga inkomster har minskat i förhållande till BNP. En förklaring är att ränteinkomsterna har blivit lägre genom att en del av AP-fondernas tillgångar använts för att reducera statskulden.

Tabell 38 Skatter och avgifter

Procent av BNP

	2002	2003	2004	2005	2006
Skattekvot	50,2	50,9	50,8	50,6	50,8
Varav					
Hushållens skatter och avgifter ¹	18,9	19,7	19,5	19,6	19,7
Företagens direkta skatter ¹	2,2	2,4	2,4	2,5	2,6
Arbetsgivaravgifter	14,6	14,4	14,4	14,3	14,4
Mervärdesskatt	9,2	9,2	9,2	9,1	9,1
Fastighetsskatt	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9
Energiskatter	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Alkohol- och tobaksskatt	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7
Övriga indirekta skatter	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9
Varav till Kommunerna	16,1	16,5	16,6	16,5	16,5
Ålderspensionssystemet	5,9	5,8	5,8	5,8	5,8
Staten	27,7	28,2	28,1	28,1	28,3
EU	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2

¹ Hushållens och företagens direkta skatter 2003 är enligt NR:s preliminära beräkning.

Anm. Endast den beslutade skatteväxlingen på ca 2 miljarder kronor 2004 är beaktad i beräkningarna.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Skattekvoten, dvs. skatter och sociala avgifter som andel av BNP, har minskat med 2,4 procentenheter från 1998 till 2004 (se tabell 38 och diagram 157). En förklaring är att den allmänna pensionsavgiften under åren 2000–2002 kompenseras till tre fjärdedelar genom en skattereduktion, vilket minskat skattekvoten med 1,5 procentenheter. Andra förklaringar är sänkningarna av fastighetsskatten, förmögenhetsskatten, alkoholskatten samt bokmomsen.

Skattekvoten fortsätter att sjunka från 50,8 procent i år till 50,6 procent 2005, men ökar igen 2006. Den främsta orsaken är utvecklingen av de viktigaste skattebaserna, dvs. lönesumma plus transfereringar samt hushållens konsumtionsutgifter (se diagram 158). Till följd av en tilltagande börsutveckling och vinstutveckling i näringslivet förväntas en starkare utveckling av inkomster-

na från företagsskatterna och kapitalvinstskatten (se hushållens och företagens skatter, tabell 38).

Skatteinkomsterna från punktskatterna minskar i år på grund av en svag utveckling av inkomsterna från alkohol- och tobaksskatterna (se tabell 38 och diagram 159). I år förväntas energi-, alkohol- och tobaksskatterna inbringa ca 64, 11 respektive 8 miljarder kronor till staten.

Förmögenhetsskatten tillsammans med arvs- och gåvoskatten bidrog som mest till skattekvoten 1999 med drygt en halv procentenhet men därefter har regeländringar samt sjunkande aktiepriser lett till lägre inkomster (se diagram 160). I år förväntas förmögenhetsskatten samt arvs- och gåvoskatten inbringa 4,3 respektive 2,5 miljarder kronor och inkomsterna fortsätter att sjunka i förhållande till BNP under hela prognosperioden. Den 14 juni 2004 lägger Egendomsskattekommittén fram sitt slutbetänkande med förslag på hur arvs- och gåvoskatterna ska förändras. I huvudsak föreslås skattefrihet vid generationsskiften i små och medelstora företag.

Regeringen överlämnade den 28 maj 2004 en proposition till riksdagen om skattereduktion för utgifter för reparationer och underhåll samt om- och tillbyggnad på bostadshus. Detta s.k. ROT-avdrag, som beaktas i föreliggande prognos, införs under perioden den 15 april 2004 till och med den 30 juni 2005.⁴⁰

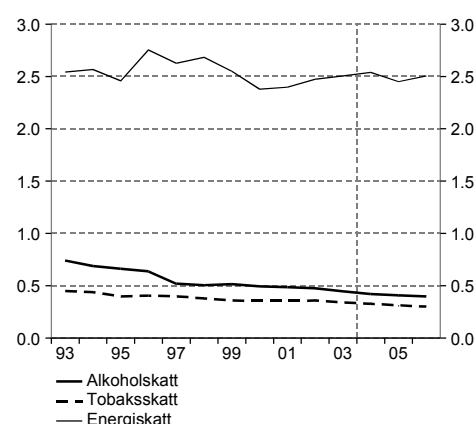
I vårpropositionen för 2004 aviserades särskilda skattestimulanser för miljöinvesteringar under 2005 och 2006, samt justering av reglerna om skattefrihet för el som förbrukas i vissa industriella processer. Den 1 juli 2004 ersätts nuvarande nollskattesats på el för hela industrin med en skattesats på 0,5 öre per kWh.

Den s.k. klyvningsräntan i 3:12-reglerna höjdes med två procentenheter från och med i år. Regeringen har utsett en arbetsgrupp för att inom den avsatta ramen om 1 miljard kronor föreslå kompletterande ändringar av dessa regler senast vid utgången av oktober 2004.

Utgiftskvoten minskar 2005

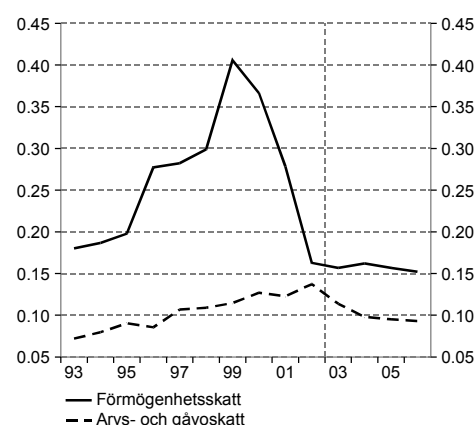
De offentliga utgifterna sjunker något som andel av BNP i år. Det beror främst på att den offentliga konsumtionen bromsas genom åtstramningar i kommuner och landsting (se tabell 39). Nästa år minskar utgiftskvoten med drygt en halv procentenhet. Förutom en fortsatt återhållsam utveckling av den offentliga konsumtionen ökar transfereringarna till hushållen förhållande-

Diagram 159 Punktskatter
Procent av BNP



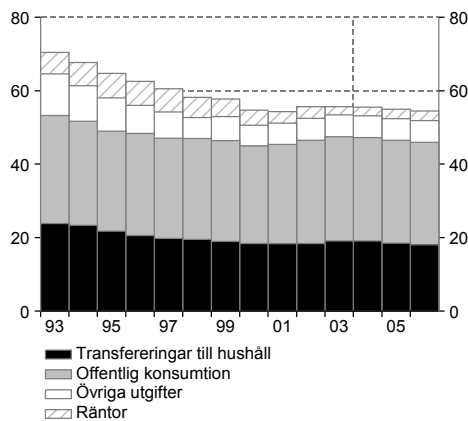
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 160 Förmögenhetsskatt
Procent av BNP



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

⁴⁰ ROT-avdraget ska konstrueras som en skattereduktion. Skatten reduceras med ett belopp motsvarande 30 procent av de utgifter för byggnadsarbete som en fastighetsägare haft på sitt bostadshus (gäller både småhus och hyreshus) eller en innehavare av en privatbostadsrätt haft i sin lägenhet. Med byggnadsarbete menas vanligen snickerier, målning, kakling, VVS etc. En förutsättning är också att den som utför arbetet innehar F-skattsedel.

Diagram 161 Den offentliga sektorns utgifter
Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

vis långsamt genom en lägre uppräknings av ålderspensionerna. Dessutom börjar kostnaderna för ohälsan att minska detta år. Även 2006 minskar utgiftskvoten något som en följd av lägre kostnader för arbetslöshet och sjukförsäkring (se tabell 39 och diagram 161).

Tabell 39 Offentliga sektorns utgifter
Procent av BNP

	2002	2003	2004	2005	2006
Utgifter	55,7	55,6	55,5	54,9	54,5
Offentlig konsumtion	28,1	28,3	28,1	28,0	27,8
Offentliga investeringar	3,3	3,1	3,0	3,0	3,0
Transferringar till hushåll	18,4	19,1	19,1	18,5	18,1
Transferringar till företag	1,7	1,8	1,6	1,5	1,5
Transferringar till utland	1,1	1,3	1,4	1,5	1,5
Ränteutgifter	3,2	2,2	2,4	2,5	2,6

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

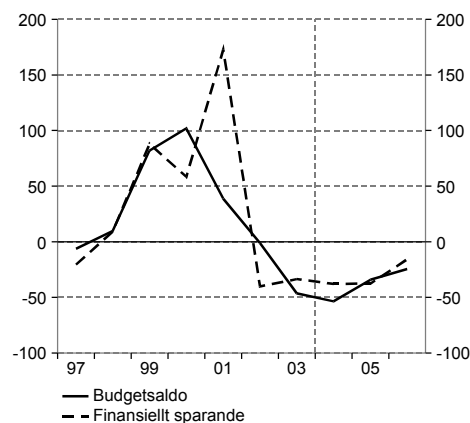
Offentliga finanser i delsektorer

Ålderspensionssystemet uppvisar ett stadigt finansiellt sparande och bidrar därmed till att den konsoliderade offentliga sektorns sparande är positivt. För kommuner och landsting förbättras den finansiella situationen de kommande åren genom besparingar och ökade bidrag från staten (se tabell 40).

Tabell 40 Finansiellt sparande i offentliga delsektorer
Procent av BNP

	2002	2003	2004	2005	2006
Konsoliderad offentlig sektor	-0,3	0,5	0,4	0,8	1,5
Staten	-1,7	-1,4	-1,5	-1,4	-0,6
Kommuner	-0,3	-0,1	-0,2	0,0	-0,1
Landsting	-0,3	0,0	0,1	0,2	0,2
Ålderspensionssystemet	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 162 Statens budgetsaldo och finansiella sparande
Miljarder kronor

Källor: Riksgäldskontoret, Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Underskott i statens finanser

Statens finansiella sparande uppvisar underskott för hela perioden 2002–2006 (se tabell 41 och diagram 162). Sedan 1990 har staten haft överskott i det finansiella sparandet endast mellan åren 1998 och 2001, vilket till stor del förklaras av överföringarna från AP-fonderna 1999–2001. Underskotten under prognosperioden beror främst på lågkonjunkturen som medför låga skatteinkomster och höga utgifter för arbetsmarknadsersättningar.

Tabell 41 Statens finansiella sparande och budgetsaldo
Miljarder kronor, löpande priser och procent av BNP

	2002	2003	2004	2005	2006
Finansiellt sparande	-40	-34	-38	-38	-16
<i>Procent av BNP</i>	<i>-1,7</i>	<i>-1,4</i>	<i>-1,5</i>	<i>-1,4</i>	<i>-0,6</i>
Justeringsposter					
Inleverans från Riksbanken	20	0	0	0	0
Försäljning av aktiebolag	0	0	0	0	0
Överföring från AP-fonden	9	13	4	2	0
Utlåning, återbetalning, netto	-7	-10	-19	-17	-17
Kurs- och valutaförluster	-11	-8	-11	4	-4
Periodiseringar, övrigt	28	-7	10	15	12
Budgetsaldo	-1	-46	-54	-34	-25
<i>Procent av BNP</i>	<i>-0,1</i>	<i>-1,9</i>	<i>-2,1</i>	<i>-1,3</i>	<i>-0,9</i>
Värdeförändring, övrigt	34	-19	0	-5	3
Statsskuld, förändring	-33	65	54	40	22
Statsskuld (konsoliderad)	1 122	1 186	1 240	1 279	1 301
<i>Procent av BNP</i>	<i>47,8</i>	<i>48,6</i>	<i>48,8</i>	<i>48,1</i>	<i>46,8</i>
Konsoliderad bruttoskuld (Maastricht)	1 234	1 265	1 315	1 342	1 352
<i>Procent av BNP</i>	<i>52,6</i>	<i>51,9</i>	<i>51,8</i>	<i>50,5</i>	<i>48,6</i>

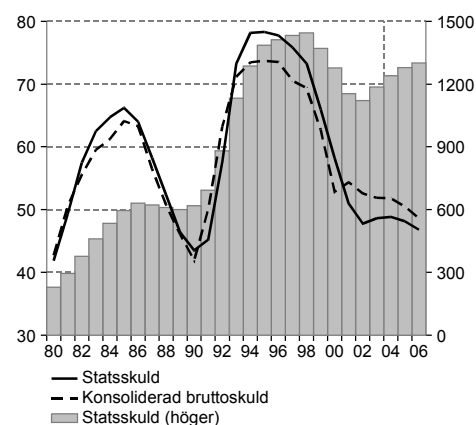
Anm. Ny definition på statsskulden 2003.

Källor: Statistiska centralbyrån, Riksgäldskontoret och Konjunkturinstitutet.

Statens budgetsaldo, som är lika med lånebehovet med omvänt tecken, blir svagare än det finansiella sparandet 2004 delvis på grund av ökad utlåning till statliga investeringar i infrastruktur. År 2005 blir budgetsaldot och det finansiella sparandet ungefär lika stora. Underskotten minskar 2006 och motsvarar 0,6 respektive 0,9 procent av BNP.

Statsskulden som andel av BNP ökar i år, men fortsätter att sjunka 2005 och 2006. Den konsoliderade bruttoskulden, den s.k. Maastrichtskulden, fortsätter att minska som andel av BNP och ligger långt under referensvärdet i Maastrichtkriteriet på 60 procent (se diagram 163).

Diagram 163 Offentlig skuldsättning
Miljarder kronor respektive procent av BNP

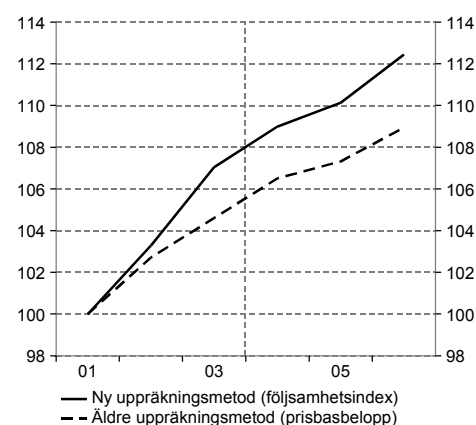


Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

De senaste årens låga tillväxt bromsar pensionerna

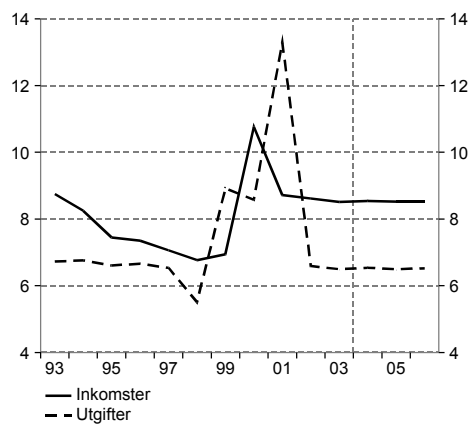
Ålderspensionerna uppräknas numera med hänsyn till såväl tillväxten som inflationen genom ett s.k. följksamhetsindex. Den låga tillväxten under senare år tillsammans med låg inflation medför att uppräknningen begränsas till 1,8 procent 2004 och 1,0 procent 2005 (se tabell 42 och diagram 164).

Diagram 164 Pensionsbelopp
Index 2001=100



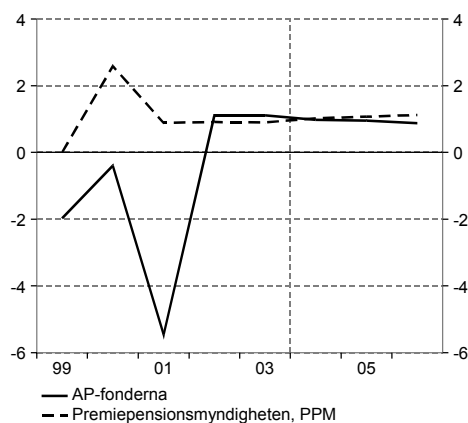
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 165 Ålderspensionssystemets inkomster och utgifter
Procent av BNP



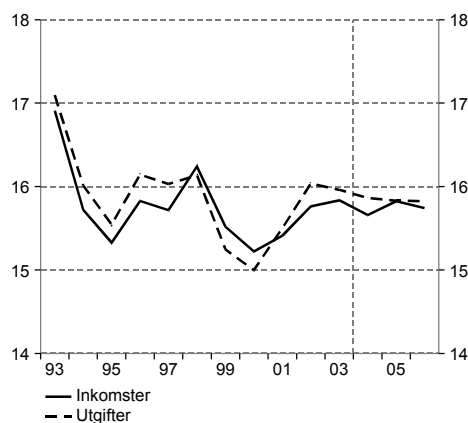
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 166 Finansiellt sparande i ålderspensionssystemet
Procent av BNP



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 167 Kommunernas inkomster och utgifter
Procent av BNP



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Tabell 42 Uppräkning av pensioner och pensionsförmögenhet

Årlig procentuell förändring respektive index

	2002	2003	2004	2005	2006
Pensioner	3,3	3,6	1,8	1,0	2,1
Varav Real inkomst ¹	2,2	3,4	1,8	1,9	2,2
Norm ²	-1,6	-1,6	-1,6	-1,6	-1,6
KPI ³	2,7	1,8	1,6	0,8	1,5
Pensionsförmögenhet	2,9	5,3	3,4	2,7	3,7
Inkomstindex	106,16	111,79	115,64	118,72	123,15
Inkomstbasbelopp⁴	38 800	40 900	42 300	43 400	45 000

¹ Genomsnittlig real inkomstutveckling under tre föregående år för alla personer 16–64 år med pensionsgrundande inkomst.

² Vid beräkning av pensionsbeloppets initiala storlek beaktas en tillväxt på 1,6 procent, som här borträknas.

³ KPI-inflation i juni föregående år i årstakt.

⁴ Används vid beräkning av taket för pensionsgrundande inkomst.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Det nya pensionssystemet innebär att den enskildes pensionsförmögenhet i det s.k. inkomstpensionssystemet ökar med den under året intjänade pensionsrätten och dessutom räknas upp med inkomstindex. I år räknas förmögenheten upp med 3,4 procent medan uppräkningsprognostiseras bli 2,7 procent 2005 och 3,7 procent 2006 (se tabell 42).

Följsamhetsindexeringen leder till förhållandevis stabila ålderspensioner och därmed ett stabilt finansiellt sparande i ålderspensionssystemet i förhållande till BNP. Sparandet uppgår till ca 2 procent av BNP och fördelas ungefär lika mellan AP-fonderna och Premiepensionsmyndigheten (PPM) (se diagram 165 och 166).

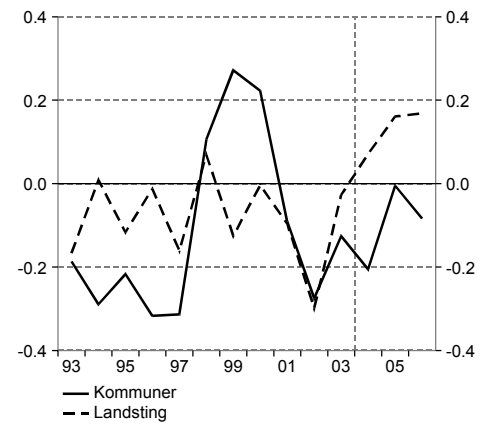
Svag inkomstökning i kommunerna

Som en följd av besparingsåtgärder bröts i fjol den tidigare ökningen av de kommunala utgifterna i förhållande till BNP och utgiftskvoten fortsätter att sjunka under prognosperioden (se diagram 167). Den förhållandevis svaga sysselsättningsutvecklingen leder till att kommunernas skatteinkomster ökar relativt långsamt. Därtill reduceras årets statsbidrag till kommunerna med 2 miljarder kronor enligt den ekonomiska vårpropositionen. För 2005 och 2006 tillförs dock 3 miljarder kronor till kommunerna, varav 1,5 miljarder 2005 är ett tillfälligt sysselsättningsstöd. Sammantaget blir det finansiella sparandet negativt i år, ungefär noll 2005, men vänder återigen ner 2006, se diagram 167 och 168.

Landstingens läkemedelskostnader ökar åter snabbt

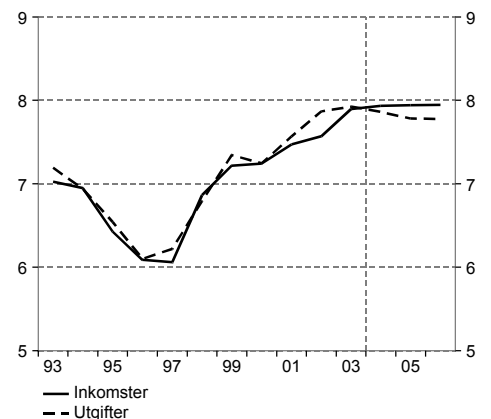
Förra året ökade landstingens kostnader för läkemedel med knappt 2,5 procent. Den historiskt sett mycket måttliga ökningen berodde främst på att flera patent för stora läkemedel gick ut och att billiga kopior därmed snabbt blev tillgängliga på marknaden. Därtill byter Apoteket, sedan oktober 2002, automatiskt ut förskrivna läkemedel mot den billigaste kopian. Även detta hade stor betydelse. Antalet patent som går ut är färre i år, dessutom har Apoteket höjt handelsmarginalen, vilket får till följd att landstingens kostnader för läkemedel åter ökar snabbt. Trots denna ökning beräknas landstingens totala utgifter minska som andel av BNP på grund av bl.a. minskad inhyrning av personal och uppskjutna investeringar. Landstingens inkomster beräknas vara stabila som andel av BNP efter fjolårets och årets skattehöjningar. Det finansiella sparandet blir därmed positivt under hela prognosperioden (se diagram 168 och 169).

Diagram 168 Finansiellt sparande i kommunsektorn
Procent av BNP



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Diagram 169 Landstingens inkomster och utgifter
Procent av BNP



Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Prognosjämförelse

I detta avsnitt görs en jämförelse mellan den nuvarande prognosen och den prognos som Konjunkturinstitutet publicerade i mars 2004. Jämförelsen inkluderar en kort beskrivning av de bakomliggande orsakerna till de revideringar som har gjorts. Syftet med denna redovisning av analyser, bedömningar och prognoser är att tydliggöra de viktigaste förändringarna i Konjunkturinstitutets prognos. Denna typ av prognosjämförelse är sedan länge ett stående inslag i alla Konjunkturlägen.

Det kan finnas flera skäl till att en prognos behöver ändras. Exempelvis sker det ibland ganska stora revideringar i den statistik som ligger till grund för själva analysen, dvs. det sker förändringar i historiska data som ändrar bilden av den ekonomiska utvecklingen. Ett annat skäl kan vara att de ekonomiska utsikterna har ändrats. Ett bra exempel på detta är när den svenska exporten, i synnerhet exporten på telekommunikationsutrustning, började falla kraftigt i början av 2001. Det stora fallet märktes först i månadsstatistiken för utrikeshandeln, som endast mäter förändringen i löpande priser, men syntes också så småningom i de reala nationalräkenskaperna. Det snabba fallet i exporten resulterade i att alla svenska prognosmakare gjorde stora nedrevideringar i såväl export- och importvolymerna som BNP för ett antal år framåt. Andra tänkbara orsaker till att en prognos kan behöva revideras är nya ekonomisk-politiska beslut om t.ex. skatter och transfereringar, eller att de analys-, beräknings- och prognosrutiner som Konjunkturinstitutet använder har vidareutvecklats.

Den internationella utvecklingen

Den globala konjunkturen ser för närvarande ut att utvecklas något starkare än vad som förutsågs i mars 2004 (se tabell 1).

Stark tillväxt i USA

Den amerikanska industrikonjunkturen ser starkare ut än i marsprognosen. Inköpschefsindex, som mäter orderingång, produktion och sysselsättning, steg till nästan 63 i april, vilket indikerar att USA fortfarande är inne i en stark tillväxtfas. Ett värde över 50 antyder expansion. Inköpschefsindex har därmed legat över 60 det senaste halvåret, vilket är den längsta sammanhängande perioden på den här höga nivån sedan mitten av 1980-talet.

Tabell 1 Nuvarande prognoser av BNP i omvärlden jämfört med i mars 2004

Årlig procentuell förändring

	2004		2005	
	Juni 2004	Differens	Juni 2004	Differens
USA	4,7	0,2	3,7	-0,1
Japan	4,1	1,1	2,1	0,1
Euroområdet	1,9	0,0	2,3	-0,2
Tyskland	1,6	0,0	1,9	-0,2
Frankrike	2,4	0,5	2,5	0,0
Storbritannien	3,0	0,1	2,7	0,0
OECD	3,5	0,2	3,1	-0,1
Världen	4,5	0,2	4,1	-0,1

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i mars 2004. Ett positivt värde anger en upprevidering.

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Bra fart i Japan

Även den japanska ekonomin växer snabbare än väntat. Det är inte första gången Japan överraskar på det här sättet. Den japanska tillväxten för 2004 har reviderats upp gradvis från 0,8 procent i juni 2003 till 4,1 nu. Dessa revideringar återspeglar en vändning i den japanska ekonomin, som för omkring ett år sedan fortfarande utvecklades svagt. Sedan dess har den globala tillväxten stärkts betydligt, i synnerhet i Japans närområde, vilket har gynnat den japanska exporten och också bidragit till en starkare inhemsk efterfrågan. Den starkare globala konjunkturen, i kombination med något uppreviderade tillväxtsiffror för första kvartalet i år, motiverar nu en ytterligare upprevidering av den japanska tillväxten.

Euroområdet ligger fortfarande efter

Industrikonjunkturen är på väg upp även i Europa. Inköpschefsindex för hela euroområdet steg till den högsta nivån på tre år i april. För hela området förstärks konjunkturen som förväntat i marsrapporten. I t.ex. Frankrike har dock konsumtionen utvecklats starkare än väntat, vilket motiverar en upprevidering av BNP-tillväxten med en halv procentenhet i år. Tillväxten för euroområdet 2005 har dock reviderats ned med 0,2 procentenhet främst pga. en svagare förväntad utveckling i Tyskland.

Utvecklingen i Sverige

Uppgången i den svenska industrikonjunkturen har fått ett allt starkare fotfäste. Liksom för USA och Japan höll sig t.ex. in-

köpschefsindex kvar på en relativt hög nivå i april i år, den högsta nivån sedan juni 2000.

Svensk ekonomi har fått upp farten

Den svenska tillväxten ser för närvarande ut att bli högre än enligt marsprognosen (se tabell 2). BNP steg med 2,6 procent under det första kvartalet jämfört med första kvartalet 2003 (kalenderkorrigerat), vilket var något mer än väntat, och Konjunkturbarometern talar för att tillväxten blir ungefär lika stark under det andra kvartalet. Det är liksom tidigare framför allt exporten som fungerar som motor. I synnerhet gäller detta för exporten av motorfordon, telekommunikationsutrustning och papper. Exporten ökade med 8,2 procent under det första kvartalet i år jämfört med första kvartalet i fjol, medan importen endast ökade med 2,2 procent. Bidraget från nettoexporten till BNP-tillväxten revideras därför upp med 0,4 procentenheter i år.

Hushållens konsumtion revideras ned något i år, vilket beror på att ny, reviderad statistik indikerar en något svagare utveckling i slutet av fjolåret. Konsumtionstillväxten under det första kvartalet ligger mycket nära prognosen förutom att energikonsumtionen ökade något långsammare än väntat som en följd av varmare väder. Nästa år bedöms konsumtionen fortfarande öka med 3,0 procent.

De fasta bruttoinvesteringarna revideras upp med 0,7 procentenheter i år, vilket bl.a. beror på uppreviderade bostadsinvesteringar. Också andra typer av investeringar revideras upp nästa år som en följd av den allmänt något starkare konjunkturen.

Den starkare konjunkturen i år resulterar i att lagernivåerna för i synnerhet färdiga varor i den svenska handeln och industrin i högre grad kan justeras ned mot önskade nivåer. Detta är orsaken till att lagerinvesteringarna nu revideras ned med 0,1 procentenhet av BNP i år. Nästa år revideras lagerinvesteringarna upp, vilket återspeglar att industrin väljer att hålla ett större lager av insatsvaror när efterfrågan ökar.

Tabell 2 Nuvarande prognos jämfört med prognosen i mars 2004

Årlig procentuell förändring när annat inte anges

	2004		2005	
	Juni 2004	Differens	Juni 2004	Differens
TCW-index ¹	125,9	0,2	125,1	1,4
Reporänta ¹ , procent	2,00	0,25	3,00	0,25
Statsobligationer, 10 år ¹	4,80	0,05	5,15	-0,05
BNP	2,9	0,4	2,7	0,1
Hushållens konsumtion	2,5	-0,2	3,0	0,0
Offentlig konsumtion	0,9	-0,1	0,8	0,4
Fasta bruttoinvesteringar	2,1	0,7	6,8	0,5
Lagerinvesteringar ²	-0,1	-0,1	0,2	0,2
Export	7,3	0,5	7,0	0,9
Import	5,3	-0,6	9,0	1,7
Sysselsättning	-0,7	0,1	0,3	0,1
Öppen arbetslöshet ³	5,6	-0,1	5,3	0,0
Timlön	3,4	0,1	3,3	0,2
KPI, årsgenomsnitt	0,6	0,4	1,6	0,1
UND1X, årsgenomsnitt	1,0	0,4	1,3	0,0
Real disponibel inkomst	1,7	-0,1	1,4	-0,2
Industriproduktion	8,2	3,7	6,0	0,7
Bytesbalans ⁴	6,2	0,2	5,8	-0,1
Statens budgetsaldo ⁵	-54	10	-34	4
Offentligt finansiellt sparande ⁴	0,4	0,2	0,8	0,3

¹ December respektive år.

² Förändring i procent av BNP föregående år.

³ I procent av arbetskraften.

⁴ I procent av BNP.

⁵ Miljarder kronor.

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i mars 2004. Ett positivt värde anger en upprevidering.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Fortfarande en svag arbetsmarknad

Vid några av de senare prognostillfällena har arbetslösheten och tillväxten reviderats upp parallellt (se t.ex. Konjunkturläget i mars 2004). Detta har framför allt berott på en oväntat stark produktivitetstillväxt som har gjort det möjligt att öka produktionen med färre antal anställda. Den långsiktigt hållbara produktivitetstillväxten har t.ex. reviderats upp flera gånger under det senaste året.

Produktivitetstillväxten revideras nu ned marginellt för i år, vilket framför allt beror på en något svagare utveckling under det första kvartalet. Tillsammans med den uppreviderade tillväxten medför detta att antalet arbetade timmar upprevideras med 0,5 respektive 0,3 procentenheter i år och nästa år. Antalet sysselsatta personer ökar dock inte lika mycket eftersom också medarbetstiden upprevideras bl.a. som en följd av lägre sjukfrån-

varo. Den öppna arbetslösheten revideras därför endast ned med 0,1 procentenhet i år.

Resursutnyttjandet är fortfarande förhållandevis lågt under hela prognosperioden, men antas nu stiga något snabbare än i marsprognosen. Produktionsgapet revideras därför upp med 0,2 procentenheter per år till -1,0 procent av den potentiella produktionen 2004 och till -0,9 procent 2005. Denna revidering talar för att inflationstrycket kommer att bli något högre än i föregående prognos och att lönerna kommer att öka något snabbare. Lönerna antas öka särskilt snabbt i den offentliga sektorn, medan de hålls tillbaka något i näringslivet som fortfarande präglas av en svag arbetsmarknad.

Prognosen för den underliggande inflationen UND1X har reviderats upp med 0,4 procentenheter i år. Orsaken är att den importerade inflationen har ökat som en följd av stigande priser på bensin och olja. Oljepriset väntas dock falla tillbaka gradvis fr.o.m. i sommar. KPI-prognosen revideras också upp med 0,4 procentenheter i år.

Något högre offentligt sparande

Den offentliga sektorns inkomster i år har uppreviderats med 10 miljarder kronor jämfört med marsprognosen till följd av den starkare konjunkturutvecklingen. Utgifterna revideras samtidigt upp med 5 miljarder kronor. Statens utgifter hamnar därmed 4 miljarder kronor över det fastställda utgiftstaket i år. Den offentliga sektorns sparande beräknas uppgå till 0,4 procent av BNP i år, vilket innebär en uppjustering på 0,2 procentenheter jämfört med marsprognosen. Sparandet ökar till 0,8 procent nästa år, vilket är en upprevidering på 0,3 procentenheter.